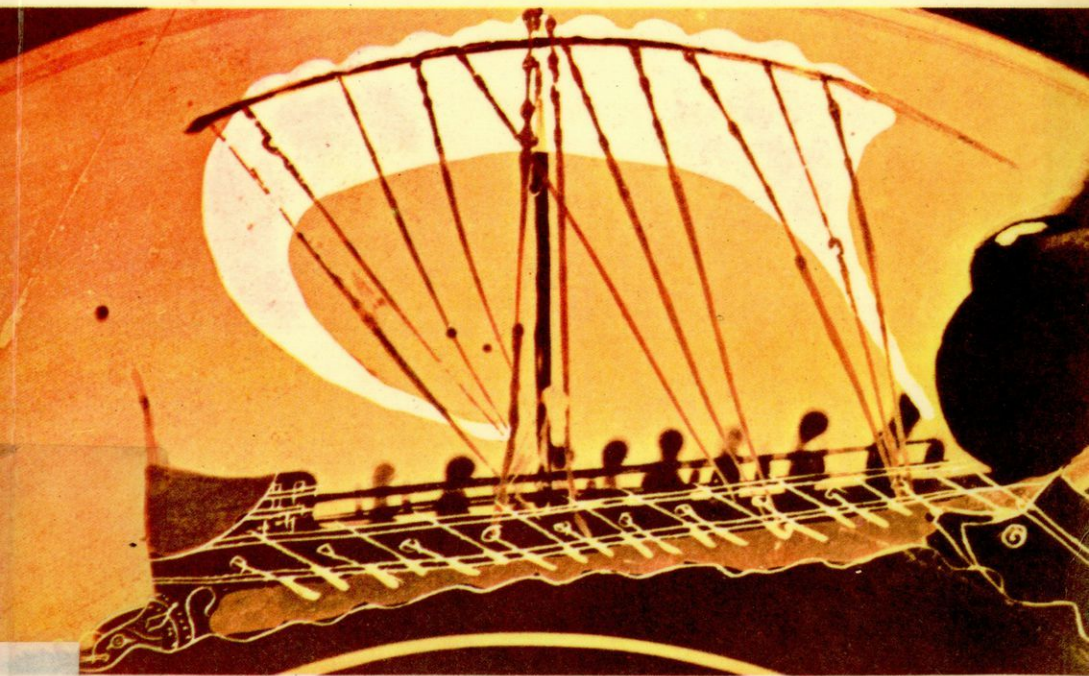

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ - ΓΛΥΤΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1977

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

17325

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ-ΓΑΥΤΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὰ διδακτικά
βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καί Λυκείου τυπώ-
νονται ἀπό τόν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βι-
βλίων καί μοιράζονται Δ Ω Ρ Ε Α Ν.

ΑΘΗΝΑ 1977

1952

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβερνήσεως το διδακτικό βιβλίο του Δημοτικού Γυμνασίου και Λυκείου τυπικό. Τό βιβλίο αυτό γράφηκε στή σειρά εκδόσεων τής « Σ χ ο λ η ς Μ ω ρ α ῖ τ η ».

Εκδόσεις ΔΩΡΕΑΝ

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ-ΓΛΥΤΣΗ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

1. για τη γενέση και τις πηγές της Ιστορίας
2. για το έθνος
3. για τους Κρητες
4. για τους Αχαιούς
5. για τις Ελληνικές Διοτίτες
6. για τη Σπάρτη
7. για την Αθήνα
8. για τη θρησκευτική ζωή των αρχαίων Ελλήνων
9. για τους προσωπικούς πολέμους
10. για την ηγεμονία των Αθηνών
11. για τον πελοποννησιακό πόλεμο
12. για την ηγεμονία της Σπάρτης
13. για την ηγεμονία της Θήβας
14. για την ηγεμονία της Μακεδονίας
15. για το έθνος των Ρωμαίων

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1977

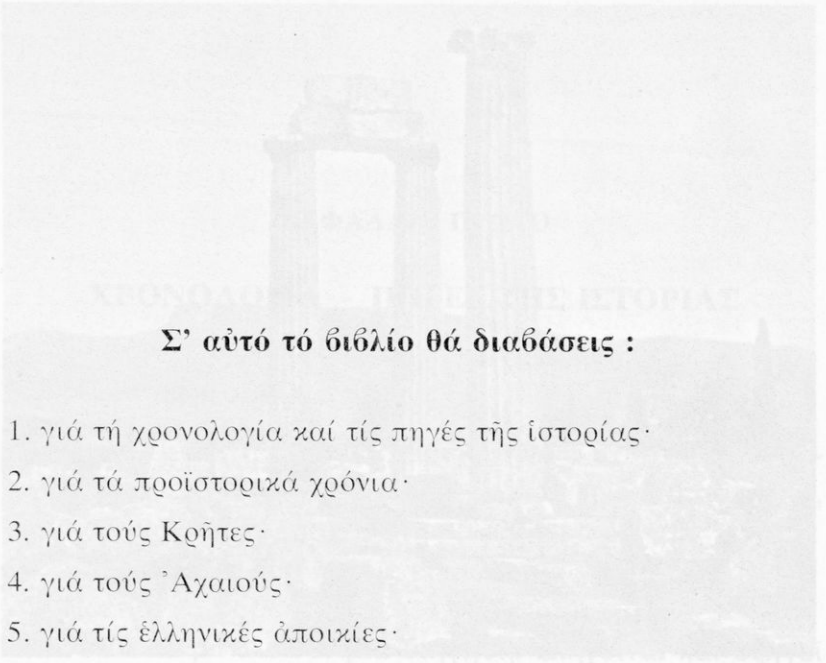
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΜΑΤΕΡΟΥ - ΤΑΥΤΕΝ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

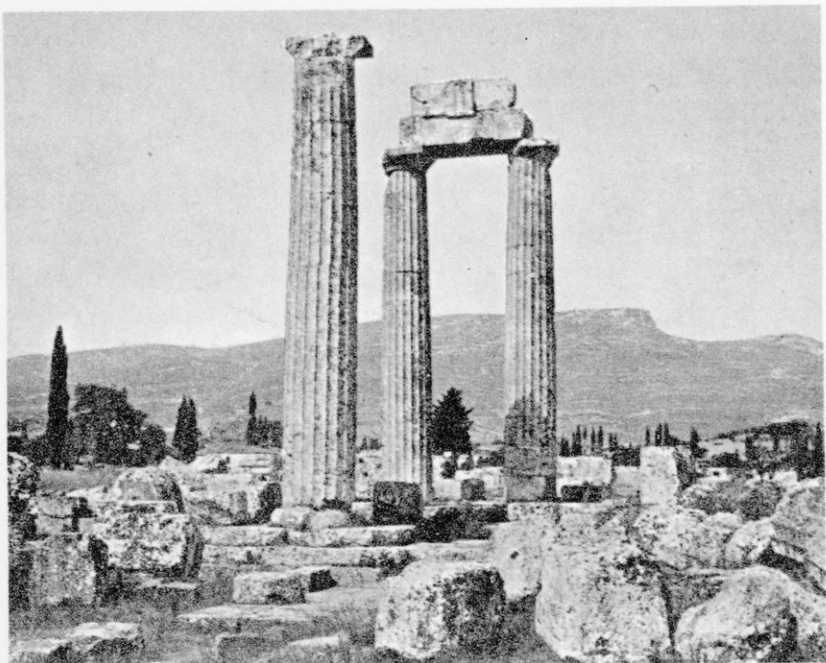
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΙΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1977

Σ' αυτό τό βιβλίό θά διαβάσεις :

1. γιά τή χρονολογία καί τίς πηγές τής ιστορίας·
2. γιά τά προϊστορικά χρόνια·
3. γιά τούς Κορήτες·
4. γιά τούς Ἀχαιούς·
5. γιά τίς ἑλληνικές ἀποικίες·
6. γιά τή Σπάρτη·
7. γιά τήν Ἀθήνα·
8. γιά τή θρησκευτική ζωή τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων·
9. γιά τούς περσικούς πολέμους·
10. γιά τήν ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν·
11. γιά τόν πελοποννησιακό πόλεμο·
12. γιά τήν ἡγεμονία τής Σπάρτης·
13. γιά τήν ἡγεμονία τής Θήβας·
14. γιά τήν ἡγεμονία τής Μακεδονίας·
15. γιά τό ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου·

Ὕμνος στὸν ἥλιο τῆς Ἑλλάδας

Πατρίδα σάν τόν ἥλιο σου ἄλλοῦ δέ λάμπει.
Πῶς εἰς τό φῶς σου λαχταροῦν ἡ θάλασσα κι οἱ κάμποι,
πῶς λουλουδίζουν τά θουνά, τά δάση, οἱ λαγκαδιές,
στέλνοντάς σου θυμιάμα μυριάδες μυρωδιές!
Ἄφρολογοῦν οἱ ρεματιές καί λαχταρίζει ἡ λίμνη,
χίλιες πουλιῶν λαλιές ἤχοῦν, τῆς ὁμορφιάς σου ὕμνοι.

Α. ΜΑΒΛΙΑΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ - ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. Ἡ Ἱστορία πού θά μάθεις

Στήν τετάρτη τάξη θά μάθεις τήν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, πού ἐζησαν στήν ἴδια χώρα πού ζεῖς καί σύ τώρα, ἀλλά σέ μίαν ἄλλη ἐποχή, στήν ἀρχαιότητα.

Βλέπεις πώς δύο λέξεις εἶναι ἀραιά γραμμένες.

Πρέπει νά σοῦ τίς ἐξηγήσω.

Ἡ ἱστορία εἶναι μία διήγηση. Διηγεῖται καί ἐξηγεῖ πώς ἐζησαν οἱ ἄνθρωποι τά περασμένα χρόνια· δηλ. μᾶς γνωρίζει τόν πολιτισμό τους.

Ἡ ἀρχαιότητα εἶναι ἓνα κομμάτι, μιά μεγάλη περίοδος τῆς ἱστορίας.

2. Χρονολογία

Γιά νά σοῦ διηγηθῶ ὅμως τά περασμένα γεγονότα, πρέπει πρῶτα πρῶτα νά σοῦ πῶ πότε ἀκριβῶς ἔγιναν. Πρέπει νά τά τοποθετήσω μέσα στό χρόνο, νά τοὺς δώσω μιά ἡμερομηνία.

Αὐτό κάνουν καί οἱ ἱστορικοί πού δουλειά τους εἶναι νά μελετοῦν καί νά γράφουν τήν ἱστορία.

Νά θυμάσαι ότι ως βάση, ως αρχή, παίρνουν τή γέννηση του Χριστού, πού είναι ένα πολύ σπουδαίο γεγονός για όλους τους χριστιανούς. Έτσι, τά χρόνια χωρίζονται σέ δύο μεγάλες εποχές:

Τά χρόνια μετά τή γέννηση του Χριστού, αποτελούν τή μετὰ Χριστόν εποχή. Τά χρόνια, πού πέρασαν πρίν από τή γέννηση του Χριστού, αποτελούν τήν πρό Χριστού εποχή.

Γιά παράδειγμα: όταν λέω ότι τώρα ζοῦμε στό έτος 1977 έννοῶ ότι πέρασαν χίλια έννιακόσια έβδομήντα έπτά χρόνια από τή γέννηση του Χριστού ως σήμερα.

Όταν γράφω ότι ή μάχη του Μαραθώνα έγινε τό έτος 490 πρίν από τή γέννηση του Χριστού, έννοῶ ότι έγινε τετρακόσια ένενήντα χρόνια, πρίν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός.

Τά χρόνια, πού ακολουθήσαν τή γέννηση του Χριστού, τά μετροῦμε κανονικά, δηλ. ένα - δύο - τρία ... καί φτάνουμε τό χίλια έννιακόσια έβδομήντα έπτά. Δίπλα σέ κάθε χρόνο βάζουμε τό σημάδι (μ.Χ.) πού σημαίνει μετά Χριστόν.

Τά χρόνια, πού πέρασαν πρίν τή γέννηση του Χριστού, τά μετροῦμε ανάποδα. Λέμε 400 - 399 - 398 - 397 ... χρόνια, πρίν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός. Δίπλα γράφουμε τό σημάδι (π.Χ.), πού σημαίνει πρό Χριστού. Ένα γεγονός πού έγινε τό 400 π.Χ. είναι παλιότερο από ένα άλλο πού συνέβηκε τό 397 π.Χ.

Αυτό τό χρονολογικό σύστημα τό χρησιμοποιοῦμε έμεῖς οἱ χριστιανοί. Είναι τό χριστιανικό σύστημα.

Καταλαβαίνεις ότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δέ μετροῦσαν οὔ-

τε μετροῦν τὸ χρόνο μέ τὸ ἴδιο χρονολογικὸ σύστημα.

Οἱ Ἕλληνες στήν ἀρχαιότητα ἀρχίζουν νά μετροῦν τὸ χρόνο ἀπό τὸ ἔτος πού ἀναφέρονται οἱ πρῶτοι ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Αὐτό, σύμφωνα μέ τὸ δικό μας σύστημα, ἀντιστοιχεῖ μέ τὸ ἔτος 776 π.Χ.

Θά σοῦ ἐξηγήσω ἀκόμη δύο λέξεις, πού θά τίς συναντήσεις μέσα στό βιβλίο: *αἰώνας καί χιλιετηρίδα*.

Ὁ αἰώνας διαρκεῖ 100 χρόνια καί ἡ χιλιετηρίδα, ὅπως καταλαβαίνεις, 1000 χρόνια.

6ος αἰώνας π.Χ. εἶναι τὰ 100 χρόνια ἀνάμεσα στό 600 καί τὸ 500 π.Χ.

5ος αἰώνας π.Χ. εἶναι τὰ 100 χρόνια ἀνάμεσα στό 500 καί τὸ 400 π.Χ.

Τώρα μπορῶ νά σοῦ πῶ ὅτι ἡ ἀρχαιότητα περιλαμβάνει τὰ χρόνια ἀπό τὸ 3.000 π.Χ. ὠς τὸ 476 μ.Χ. Τότε διαλύθηκε τὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Ἐσύ, σ' αὐτό τὸ βιβλίο, θά διαβάσεις τὴν ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ἀπό τὸ 3.000 π.Χ. ὠς τὸ 146 π.Χ. Τότε ἡ Ρώμη κατάκτησε τὴν Ἑλλάδα.

3. Πηγές τῆς ἱστορίας

Πῶς ὅμως μαθαίνουμε τὴν ἱστορία τῶν περασμένων; Πῶς γνωρίζουμε τὸν τρόπο τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν πρὶν ἀπὸ μᾶς;

Ἀπὸ δύο πηγές, ὅπως τίς λέμε:

α. Ἀπὸ τὰ μνημεῖα, δηλ. ἀπ' ὅσα μᾶς ἄφησε κάθε ἐποχή: ἐρείπια καί κατοικίες, ἀπὸ ναοὺς καί παλάτια,

όπλα, εργαλεία, σκεύη, κοσμήματα, άγγελια με ζωγραφίες και άλλα.

β. Από τα γραπτά μνημεία, δηλ. απ' όσα έγγραφαν οί άνθρωποι κάθε εποχής ή άλλοι άνθρωποι γι' αυτούς και σώθηκαν μέχρι σήμερα: επιγραφές, ποιήματα, ιστορίες και άλλα.

Καταλαβαίνεις, λοιπόν, ότι όσο πιά πολλά μνημεία και μάλιστα γραπτά μνημεία διαθέτουμε, τόσο καλύτερα γνωρίζουμε τήν ιστορία ενός λαού.

Αυτοί πού εργάζονται, για να φέρουν στό φως του ήλιου τά θαμμένα μέσα στή γή μνημεία, λέγονται αρχαιολόγοι και οί εργασίες τους αρχαιολογικές ανασκαφές.

Νά θυμάσαι:

Η ιστορία περιγράφει και εξηγεί τή ζωή των ανθρώπων πού έζησαν πριν από μās.

Οί ιστορικοί γράφουν τήν ιστορία, αφού μελετήσουν προσεχτικά δυό πηγές, τά μνημεία και τά γραπτά μνημεία.

Η χρονολογία τούς βοηθάει να όρίζουν τά γεγονότα μέσα στό χρόνο.

Η αρχαιότητα είναι μία περίοδος τής ιστορίας, πού περιλαμβάνει τά χρόνια ανάμεσα στό 3.000 π.Χ. και στό 476 μ.Χ.

Ερωτήσεις - Εργασίες

1. Πόσα χρόνια πέρασαν από τή γέννηση του Χριστού ως σήμερα;

2. Σέ ποιόν αιώνα ζούμε;
3. Ποιά χρόνια αποτελούν τον 4ο αιώνα π.Χ.;
4. Πότε τελειώνει η αρχαιότητα; Τί συνέβη τότε;
5. Διάβασε και γράψε πώς μετρούσαν τό χρόνο οί αρχαίοι Έλληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

όπλα, εργαλεία, σκεύη, κοσμήματα, κλπ. Η ανάλυση των
και άλλα... Χ.π. 10.000 ετών...
... 8. Από την ανάλυση των
... και άλλων...
... ιστορίες και άλλα.

Οι σπηλιές ήταν το πρώτο φυσικό καταφύγιο των ανθρώπων,
τό πρώτο τους «σπίτι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

(ΧΡΟΝΙΑ ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΦΗ)

Πρίν αρχίσω τή διήγησή μου γιά τούς ἀρχαίους "Ελληνες, θέλω νά σοῦ μιλήσω λίγο γιά τά προΐστορικά χρόνια.

Δέν πρέπει ποτέ νά ξεχάσεις ὅτι ὁ πολιτισμός τῶν ἀνθρώπων βασίστηκε πάνω στήν πρόοδο καί στίς ἀνακαλύψεις, πού ἔκαναν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι, σιγά σιγά, μέ χίλιους κόπους καί ταλαιπωρίες, στό διάστημα τῶν προΐστορικῶν χρόνων.

Δυστυχῶς, δέν ἔχουμε κανένα γραπτό μνημεῖο, πού θά μᾶς βοηθοῦσε νά γνωρίσουμε καλύτερα τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, γιὰτί οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι δέν ἤξεραν νά χρησιμοποιοῦν τή γραφή.

Γι' αὐτό καί οἱ ιστορικοί ὀνόμασαν τά χρόνια, πού δέ μᾶς ἄφησαν κανένα γραπτό μνημεῖο, προΐστορικά χρόνια, ἐνῶ τά ἄλλα, πού γι' αὐτά ἔχουμε γραπτές μαρτυρίες, τά ὀνόμασαν ἱστορικά χρόνια.

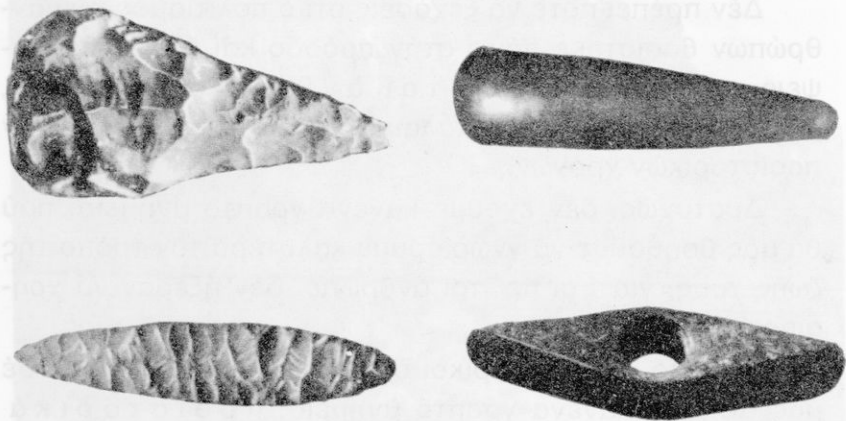
Τίς πληροφορίες γιά τή ζωή τῶν πρώτων ἀνθρώπων τίς παίρνουμε ἀπό τά μνημεῖα πού μᾶς ἄφησαν. Ἀπό κατοικίες, σκεύη, ὄπλα, ἐργαλεῖα καί ἀπό ὄμορφες ζωγραφιές, πού βρέθηκαν στους τοίχους μερικῶν σπηλιῶν.

Τά προϊστορικά χρόνια τά χωρίζουμε σέ τρεῖς ἐποχές: στήν παλαιολιθική ἐποχή, στή νεολιθική ἐποχή καί στήν ἐποχή τοῦ μετάλλου.

1. Παλαιολιθική ἐποχή (600.000 - 8.000 π.Χ.)

Τά πολύ παλιά χρόνια ἡ πατρίδα μας ἦταν σκεπασμένη μέ ἀρκετά δάση. Ἔκανε φοβερό κρύο. Οἱ ἄνθρωποι ζοῦσαν ὁμαδικά μέσα στίς σπηλιές καί ζέσταιναν τό κορμί τους μέ τά δέρματα τῶν ζώων, πού κυνηγοῦσαν. Κύρια ἀσχολία εἶχαν τό κυνήγι καί τό ψάρεμα.

Γιά νά φτιάξουν τά ὄπλα καί τά ἐργαλεῖα, πού τοῦς

α) Πέτρινα ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἄνθρωπος τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

β) Πέτρινα ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιοῦσε ὁ ἄνθρωπος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς

(Εὔκολα μπορεῖς νά κάμεις τή σύγκριση καί νά θρεῖς τή διαφορά).

ήταν χρήσιμα, πελεκοῦσαν τὶς πέτρες τὴ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ τοὺς ἔδιναν ἓνα χοντροκομμένο σχῆμα.

Ἡ πέτρα (ὁ λίθος) ἦταν τὸ μόνο ὑλικό πού χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὶς κατασκευές τους, γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἱστορικοὶ ὀνόμασαν αὐτὴ τὴν περίοδο τῆς προϊστορίας παλαιολιθική ἐποχή ἢ ἐποχή τοῦ ἀκατέργαστου λίθου.

Αὐτὴ ἡ ἐποχή κράτησε πολλές χιλιετηρίδες κι ἦταν ἡ μεγαλύτερη περίοδος τῆς προϊστορίας.

Οἱ ἄνθρωποι τότε ἤξεραν ν' ἀνάβουν φωτιά γιὰ νά ζεσταίνονται, νά φωτίζουν τὴ σπηλιά, νά ψήνουν τὸ φαγητό τους καὶ νά κρατοῦν μακριὰ τὰ ἄγρια ζῶα.

Πολλές φορές, κλεισμένοι μέσα στὶς σπηλιές, δοκίμαζαν νά σχεδιάσουν πάνω στοὺς βράχους εἰκόνες ζῶων ἢ ἀνθρώπινες φιγούρες.

Σέ σπήλαια τῆς Μακεδονίας, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Ἠπείρου μὰ καὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Β. Σποράδων, βρέθηκαν ἑκατοντάδες ἐργαλεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, πού εἶχαν χρησιμοποιήσει οἱ ἄνθρωποι τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

2. Νεολιθική ἐποχή (8.000 - 2.800 π.Χ.)

Τά χρόνια περνοῦσαν. Τό κρύο ὑποχώρησε καὶ ὁ καιρὸς ἄρχισε νά ζεσταίνει. Οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν σιγά σιγά νά λειαίνουν τὶς πέτρες καὶ νά φτιάχνουν ἐργαλεῖα πιό μικρά καὶ πιό εὐχρηστα.

Ἡ ἐποχή αὐτὴ τῆς προϊστορίας ὀνομάζεται νεολιθική ἐποχή ἢ ἐποχή τοῦ κατέργασμένου λίθου.

Αὐτὴ τὴν ἐποχή, οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν κάτι πολὺ σπου-

δαίο: νά καλλιεργοῦν τή γῆ. Ἔσπειραν καί περιμένοντας τό θερισμό, ἀναγκάστηκαν νά σταματήσουν τή μετακίνηση καί νά ἐγκατασταθοῦν κάπου μόνιμα.

Ἀπό κυνηγοί καί ψαράδες ἔγιναν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Ἡμέρωσαν τό πρόβατο, τήν κατσίκα, τό ἄλογο, τό γουρούνι, γιά τίς ἀνάγκες τους.

Ἔτσι δημιουργήθηκαν τά πρῶτα χωριά, οἱ πρῶτοι συνοικισμοί, πού συνήθως γίνονταν κοντά σέ πηγές ἢ μεγάλα ποτάμια.

Πολλοί ἄνθρωποι ζοῦσαν μέσα σέ καλύβες ἢ σέ κατοικίες, πού ἔφτιαχναν μέσα στίς λίμνες, ἐπάνω σέ πασάλους.

Μιά κινητή γέφυρα τούς ἔνωνε μέ τήν κοντινή ξηρά.

Αὐτές ἦταν οἱ λιμναῖες κατοικίες, πού τούς προφύλαγαν ἀπό τά ἄγρια ζῶα.

Ἦξεραν νά ὑφαίνουν ζεστά μάλλινα ὑφάσματα καί νά φτιάχνουν πήλινα ἀγγεῖα, γιά νά συγκεντρώνουν τά προϊόντα, πού τούς ἔδινε ἡ γῆ. Τά ἀγγεῖα ἦταν, βέβαια, ἄτεχνα στήν ἀρχή, σιγά σιγά ὅμως τά βελτίωσαν καί τά στόλισαν μέ ὁμορφα σχέδια καί ζωγραφιές.

Στή Θεσσαλία, στήν Ἀνατ. Στερεά, στήν Ἀργολίδα καί στήν Κορινθία, βρέθηκαν οἱ περισσότεροι συνοικισμοί τῶν ἀνθρώπων, πού ἔζησαν στήν Ἑλλάδα τή νεολιθική ἐποχή.

3. Ἐποχή τοῦ χαλκοῦ (2.800 - 1.100 π.Χ.)

Πέρασαν πολλοί αἰῶνες. Τό ἀνθρώπινο μυαλό δέ στάματῆσε νά σκέπτεται τρόπους, πού θά ἔκαναν τή ζωή τοῦ ἀνθρώπου ἀσφαλέστερη καί ἀνετότερη.

Οἱ ἄνθρωποι ἔμαθαν ν' ἀνοίγουν ὀρυχεῖα καί νά βγά-

ζουν μέταλλα, γιά νά φτιάξουν ὄπλα καί ἐργαλεῖα μεγαλύτερης ἀντοχῆς.

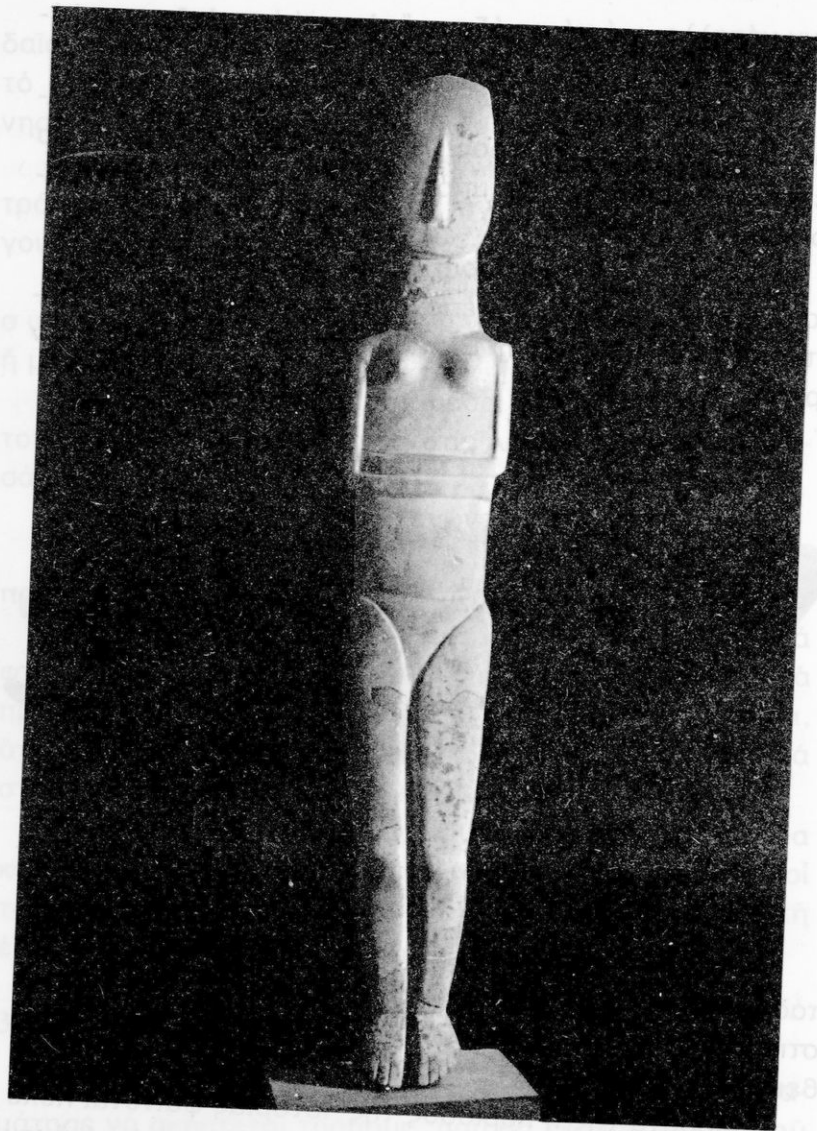
Τό πρῶτο μέταλλο πού χρησιμοποίησαν ἦταν ὁ χαλκός, ὕστερα ὁ κασίτερος. Μέ τήν ἀνάμειξη τῶν δύο μετάλλων ἐφτιαξαν τόν μπρούντζο. Τελευταῖα χρησιμοποίησαν τό σίδηρο.

Ἡ ἐποχή αὐτή τῆς προϊστορίας ὀνομάζεται ἐποχή τοῦ μεταλλοῦ. Τήν ἐποχή αὐτή, ἀναπτύχθηκαν πολιτισμοί στήν ἠπειρωτική Ἑλλάδα, στίς Κυκλάδες καί στήν Κρήτη.

Ἄν τώρα σκεφτεῖς ὅτι ἡ προϊστορία κράτησε ἑκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, ἐνῶ ἡ ἱστορική περίοδος ἄρχισε στήν Ἑλλάδα ἐδῶ καί 3.000 χρόνια περίπου, θά καταλάβεις τήν ἀπεραντοσύνη τῆς προϊστορίας.

Μπροστά της ἡ περίοδος τῆς Ἱστορίας φαίνεται πολύ σύντομη, ὅπως φαίνεται ἕνας χρόνος μπροστά σ' ἕναν αἰῶνα.

Τό άγαλματάκι φτιάχτηκε στίς κυκλάδες
2000 χρόνια πριν νά γεννηθεί ό Χριστός

Νά θυμάσαι:

Στά προϊστορικά χρόνια οί άνθρωποι δέ γνώριζαν τή γραφή.

Χωρίζουμε τά προϊστορικά χρόνια σέ τρεῖς ἐποχές.

Στήν παλαιολιθική ἐποχή οί άνθρωποι ἦταν κνηγοί. Ζοῦσαν σέ σπηλιές, χρησιμοποιοῦσαν λίθινα ἐργαλεῖα καί γνώριζαν τή χρήση τῆς φωτιᾶς.

Στή νεολιθική ἐποχή οί άνθρωποι ἔγιναν γεωργοί καί κτηνοτρόφοι. Ἔχτισαν τούς πρώτους συνοικισμούς καί τίς πρώτες λιμναῖες κατοικίες.

Στήν ἐποχή τοῦ χαλκοῦ οί άνθρωποι χρησιμοποίησαν γιά τά ἐργαλεῖα καί τά ὄπλα τους πρώτα τό χαλκό καί ὕστερα τόν μπροῦντζο.

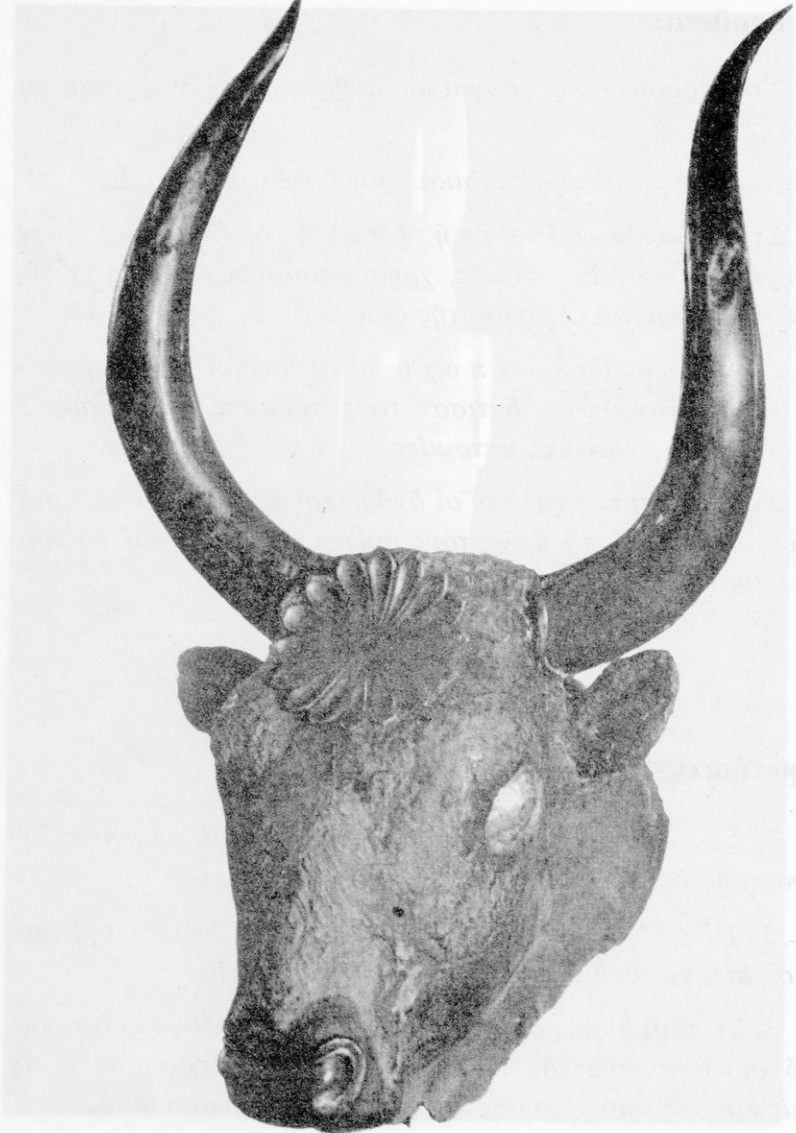
Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Σέ ποιά ἐποχή οί άνθρωποι ζοῦσαν σέ σπήλαια; Σέ συνοικισμούς;

2. Πῶς ἔδρισκαν τήν τροφή τους οί άνθρωποι τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς; Πῶς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς;

3. Σέ ποιά διαμερίσματα τῆς χώρας μας θερέθηκαν ἐρεῖπια ἀπό συνοικισμούς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς; Προσπάθησε νά βρεῖς εἰκόνες ἀπό τέτοιους προϊστορικούς συνοικισμούς.

4. Διάβασε καί γράψε ποιά ζῶα ζοῦσαν τά προϊστορικά χρόνια στήν πατρίδα μας.

Ὁ ταῦρος ἦταν τό ἱερό ζῶο τῶν Κορητῶν

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΚΡΗΤΕΣ : ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

1. Οί Κρητες και η θάλασσα

Στ' ὄμορφο νησί τῆς Κρήτης, μέ τά ψηλά βουνά καί τίς μικρές πεδιάδες, ζοῦσε ανάμεσα στό 3.000 καί τό 1.450 π.Χ. ἕνας χαρούμενος καί εἰρηνικός λαός. Ἄνηκε στή μεσογειακή φυλή κι εἶχε ἔρθει ἀπό τή γειτονική Μικρά Ἀσία.

Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ πολύ γρήγορα στράφηκαν στή θάλασσα. Ναυπήγησαν ἰστιοφόρα καί ξανοίχτηκαν στό πέλαγος. Ἔγιναν ναυτικοί καί ἔμποροι. Ἡ θέση τῆς Κρήτης τοὺς βοήθησε νά ἔρθουν σ' ἐπαφή μέ ὄλους τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Γιατί ἡ Κρήτη βρίσκεται σχεδόν σέ ἴση ἀπόσταση ἀπό τρεῖς ἠπείρους: τήν Εὐρώπη, τήν Ἀσία καί τήν Ἀφρική.

Οἱ Κρητες πουλοῦσαν στήν Αἴγυπτο, στή Μ. Ἀσία καί στά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους τά προϊόντα τῆς γῆς τους, τά κρασί, τό λάδι καί τά ὄμορφα πῆλινα ἀγγεῖα, πού ἔφτιαχναν οἱ τεχνίτες τους. Στήν πατρίδα τους ἔφερναν ατάρι, μέταλλα κι ὅ,τι ἄλλο εἶχαν ἀνάγκη.

Ἔτσι, οἱ Κρητες μέ τό ἐμπόριο πρόκοψαν, ἔγιναν θαλασσοκράτορες καί γέμισαν μέ πλοῦτο καί δύναμη τό καταπράσινο νησί τους.

2. Ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης

Ἀπό τό 2.500 ὡς τό 1.700 π.Χ. τήν Κρήτη τήν κυβερνοῦσαν ἡγεμόνες πού εἶχαν χωρίσει τό νησί σέ μικρά κράτη.

Γύρω στό 1.700 π.Χ. ἕνας δυνατός σεισμός κατάστρεψε τά παλάτια τῶν ἡγεμόνων. Οἱ Κρήτες δέν ἔχασαν τό θάρρος τους. Ἐχτίσαν καινούρια ἀνάκτορα μεγαλύτερα καί λαμπρότερα.

Στό κέντρο τῆς βόρειας πλευρᾶς τοῦ νησιοῦ, στήν Κνωσό, κοντά στό σημερινό Ἡράκλειο, οἱ ἡγεμόνες

ἀπόκτησαν μεγάλη δύναμη καί ἀνακηρύχτηκαν βασιλιάδες. Σιγά-σιγά ἔγιναν κυρίαρχοι σέ ὅλη τήν Κρήτη. Κυβέρνησαν ἀπό τό 1.700 ὡς τό 1.450 π.Χ. καί οἱ περισσότεροι εἶχαν τό ὄνομα Μίνως.

Στό διάστημα αὐτό οἱ Κρήτες ἀνάπτυξαν ἕνα θαυμάσιο πολιτισμό, πού ἔμεινε στήν ἱστορία γνωστός μέ τό ὄνομα μινωικός πολιτισμός.

Τότε πού τό νησί γνώριζε τή μεγαλύτερή του δόξα καί εὐημερία, ἦρθε ἀναπάντεχα ἡ καταστροφή.

Ἐνας τρομερός σεισμός ἀπό μιά τρομακτική ἔκρηξη τοῦ ἠφαιστείου τῆς γειτονι-

Ὁ ποίγιπας μέ τά κρίνα

(Ἀπό τίς τοιχογραφίες τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ)

Ἡ «θεά με τὰ φίδια», μεγάλη γυναικεία θεότητα τῆς μινωικῆς
Κρήτης

κῆς Θήρας ἐξαφάνισε τόν πολιτισμό τῶν Κρητῶν. Ἡ Κνωσός καταστράφηκε. Τά παλάτια ξαναχτίστηκαν. Σέ λίγο ὅμως ἤρθαν ἀπό τήν Ἑλλάδα Ἄχαιοί καί ἡ ἐξουσία τοῦ νησιοῦ πέρασε στά χέρια τους.

3. Ὁ πολιτισμός τῶν Κρητῶν

Ὅσα γνωρίζουμε γιά τόν πολιτισμό τῶν Κρητῶν, τά ὀφείλουμε στίς ἀνασκαφές, πού ἔκανε στήν Κνωσό ὁ Ἄγγλος ἀρχαιολόγος Ἐβανς ἐδῶ καί ἑκατό περίπου χρόνια καί στίς ἀνασκαφές πού ἔκαναν ἀργότερα ἄλλοι ἐπιστήμονες στή Φαιστό, στά Μάλλια καί σ' ἄλλες περιοχές τοῦ νησιοῦ.

Οἱ Κρήτες, τόν καιρό τῆς μεγάλης τους ἀκμῆς, ἀπό τό 1.700 ὡς τό 1.450 π.Χ., ἔχτισαν σέ σπουδαῖα σημεῖα τοῦ νησιοῦ τους, μεγαλόπρεπα ἀνάκτορα.

Κάθε ἀνάκτορο ἦταν τό θρησκευτικό κέντρο μά καί τό κέντρο κάθε δραστηριότητας στήν περιοχή πού ἦταν χτισμένο.

Γύρω του ἀπλωνόταν ἕνας οἰκισμός, μιά μικρή πόλη.

Μή φανταστεῖς ὅμως πῶς τό ἀνάκτορο ἦταν ἕνα μόνο κτίριο. Ἦταν ἕνα ὀλόκληρο κτιριακό συγκρότημα, δηλ. πολλά κτίρια, τά περισσότερα πολυώροφα μέ τρεῖς, τέσσερις καί πέντε ὀρόφους, χτισμένα γύρω ἀπό μιά κεντρική αὐλή.

Ἀτέλειωτοι διάδρομοι ὀδηγοῦσαν σέ ἱερά, σέ βασιλικά διαμερίσματα, σέ ἐργαστήρια, σέ ἀποθήκες.

Τό μεγαλύτερο σέ ἔκταση, μά καί τό πιό λαμπρό, ἦταν τό ἀνάκτορο τῆς Κνωσοῦ.

Μέ τίς ἀνασκαφές, ἤρθαν στό φῶς τά ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων. Ἀπό τά ἐρείπια, ἀπό τίς θαυμάσιες τοιχο-

γραφίες πού σώθηκαν και από άλλα εύρηματα, γνωρίσαμε πώς ζούσαν οι πλούσιοι Κρήτες και οι βασιλιάδες τους. Για τους άπλους ανθρώπους, τους χωρικούς, τους ναυτικούς, τους τεχνίτες, μάθαμε πολύ λίγα.

Οι Κρήτες αγαπούσαν μέ πάθος τή ζωή και καθετί πού τήν κάνει άνετη και όμορφη.

Τά παλάτια και οι κατοικίες τών πλούσιων ήταν έφοδιασμένα μέ όλες τις άνέσεις. Νά σκεφτείς ότι στά λουτρά τους έτρεχε ζεστό και κρύο νερό.

Οι γυναίκες, πού είχαν μία ξεχωριστή θέση στην κοινωνία τών Κρητών, διάλεγαν μέ μεγάλη φιλαρέσκεια τά φορέματά τους, χτένιζαν τά μαλλιά τους μέ ιδιαίτερη χάρη κι έβαφαν προσεχτικά τό πρόσωπό τους. Ήταν οι «Παριζιάνες» τής έποχής εκείνης.

Άντρες και γυναίκες αγαπούσαν τή διασκέδαση, τους χορούς, τά συμπόσια, τους άγώνες και τις ταυρομαχίες.

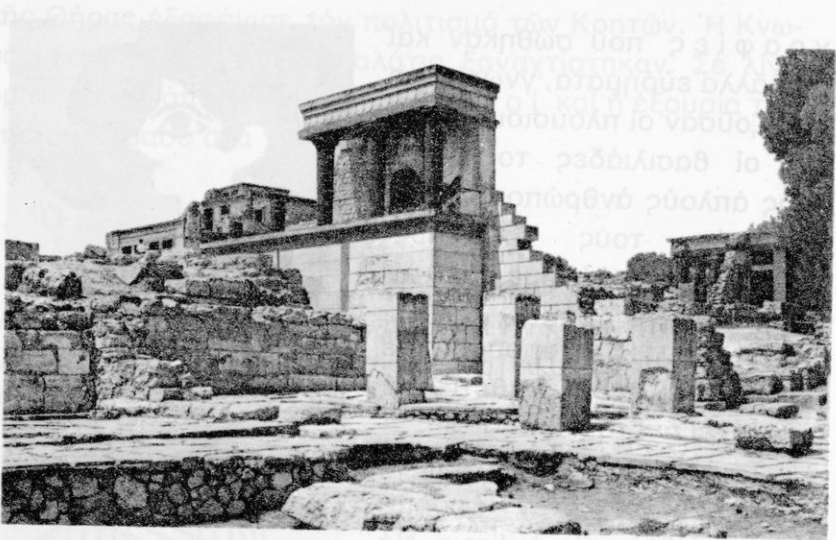
Τους θεούς τους λάτρευαν στό ύπαιθρο ή σέ όρισμένες αίθουσες τών άνακτόρων. Ναούς δέν έχτιζαν. Γύρω από ένα βωμό πρόσφεραν θυσίες σέ μία γυναικεία θεότητα, στή θεά τής γής, τή μητέρα όλων τών αγαθών.

Άνθρωποι μέ βαθιά άγάπη για τή ζωή και τή φύση, οι Κρήτες, δέν άφησαν εύκαιρία νά μήν άποτυπώσουν

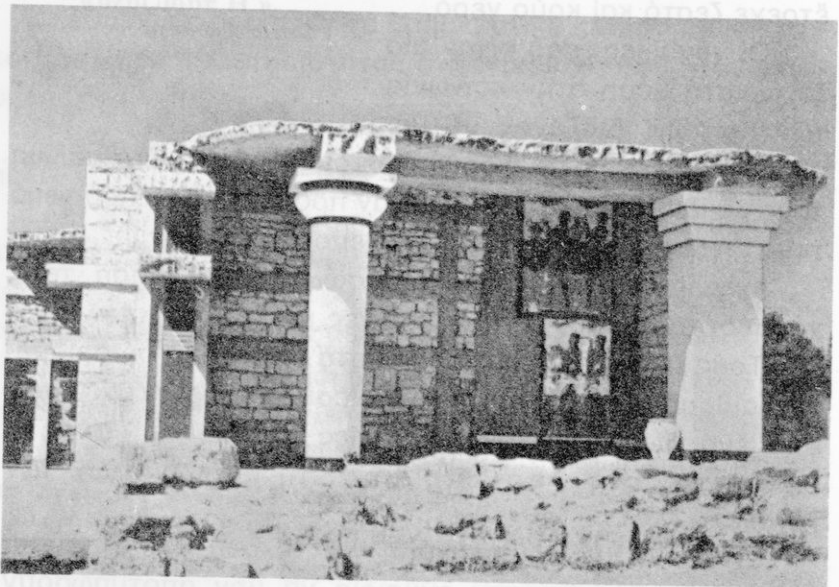

«Ή παριζιάνα»

(Έτσι όνόμασαν τή γυναίκα τής τοιχογραφίας)

Ἀναστηλωμένα ερείπια ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ

στis τοιχογραφίες και στά άγγεια τό φυσικό κόσμο. Οί καλλιτέχνες τους ζωγράφιζαν μέ ζωηρά χαρούμενα χρώματα: λουλούδια, πουλιά, ψάρια, βράχους, σκηνές από τούς άγώνες και τίς ταυρομαχίες, σκηνές από τήν καθημερινή ζωή.

Κι είναι οί τοιχογραφίες κι οί άγχειογραφίες ένα μαγικό βιβλίο μέ εικόνες χωρίς λόγια, πού μās μιλουv για τήν όμορφη, άνετη κι ευθυμη ζωή τών Κρητών.

Ο διπλός πέλεκυς ήταν θρησκευτικό σύμβολο τών Κρητών

Νά θυμάσαι:

Ανάμεσα στό 1.700 και τό 1.450 π.Χ. ή Κρήτη ήταν ένα σπουδαίο κράτος μέ μεγάλο πολιτισμό.

Τό 1.450 οί Άχαιοί έγιναν κύριοι τών Κρητών.

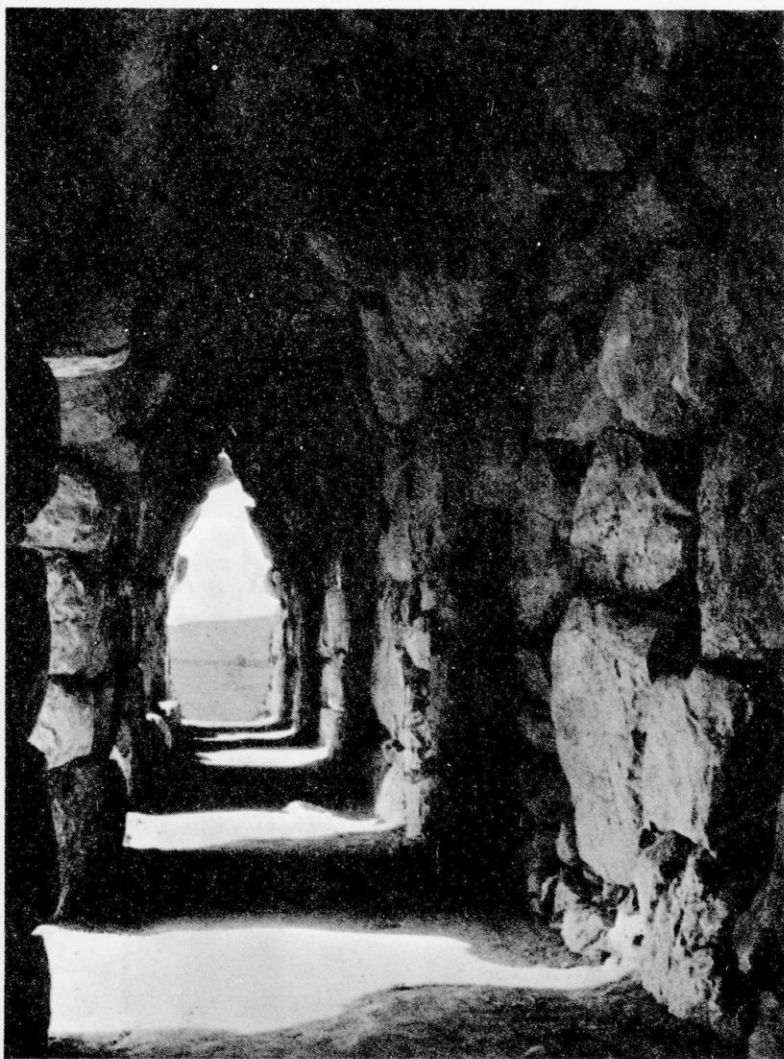
Γνωρίσαμε τόν κρητικό πολιτισμό από τά ερείπια τών ανακτόρων και τίς τοιχογραφίες, πού βρέθηκαν μέ τίς ανακαφές στην Κνωσό, στη Φαιστό, στά Μάλλια.

Οί Κρητες αγαπούσαν τήν πολυτέλεια και τήν άνεση.

Αίτρεναν μία γυναικεία θεότητα.

Ερωτήσεις - Εργασίες

1. Γιατί οί Κρητες άσχολήθηκαν μέ τό εμπόριο και τή ναυτιλία;
2. Νά διηγηθείς στην τάξη τό μύθο του Θησέα και του Μινώταυρου.
3. Γράψε τό μύθο του Δαίδαλου και του Ίκαρου.
4. Κάνε μία συλλογή εικόνων μέ θέμα: «Η μινωική τέχνη».

Τά κυκλώπεια τείχη στήν Τίρυνθα. Εἶναι χτισμένα μέ τόσο πελώριες πέτρες, πού ἔκαμαν τούς ἀρχαίους νά φαντάζονται ὅτι τά ἔχτισαν οἱ μυθικοὶ γίγαντες, οἱ Κύκλωπες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΜΑΣ

1. Βουνά και θάλασσα

Παρατήρησε προσεχτικά τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Δύο χρώματα κυριαρχοῦν: τό καφέ καί τό γαλάζιο.

Δύο εἶναι τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς πατρίδας μας: τά βουνά καί ἡ θάλασσα.

Περὶ φανα ψηλά βουνά ξεκινοῦν ἀπό τό βοριά, ἀπό τή Θράκη, τή Μακεδονία, τήν Ἥπειρο καί φτάνουν ὡς τό νοτιότερο ἄκρο, στό ἀκρωτήριο Ταίναρο. Ἄδικα θά ψάξεις γιά καμιά μεγάλη πεδιάδα, γιά κανένα πλωτό ποτάμι.

Μικρές εἶναι οἱ πεδιάδες μας, πού ἀγκαλιάζονται ἀπό τά βουνά καί ζοῦν χωριστά ἢ μιά ἀπό τήν ἄλλη.

Μικροί εἶναι καί οἱ ποταμοί μας, πού ποτίζουν τούς λιγοστούς κάμπους.

Μά ἡ θάλασσα βρίσκεται παντοῦ. Βρέχει ὀλόγυρα τήν ἑλληνική χερσόνησο, μπαίνει βαθιά μέσα της καί σχηματίζει μικροῦς καί μεγάλους κόλπους.

Σ' ὅποιο σημεῖο τοῦ ἐσωτερικοῦ κι ἂν βρίσκεσαι, δέν ἀπέχεις ἀπό τή θάλασσα περισσότερο ἀπό 100 χιλιόμετρα.

Στή θάλασσα οἱ Ἕλληνες γύρεψαν ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια ὅ,τι δέν τούς ἔδινε τό φτωχό, ὀρεινό ἔδαφος τῆς πατρίδας τους. Ἐγιναν ἀπό πολύ νωρίς ψαράδες, ἔμποροι ἢ ναυτικοί.

Καί οί κάτοικοι τῶν πεδιάδων καί τῶν κοιλάδων ἔμειναν γιά πάρα πολλά χρόνια χωρισμένοι σέ μικρά κράτη, ἔτσι ὅπως τό 'θελαν τά ψηλά βουνά, πού χώριζαν τή γῆ τους.

2. Αἰγαῖοι

Σ' αὐτή, λοιπόν, τή γῆ πού σήμερα ὅλοι τήν ὀνομάζουμε Ἑλλάδα, ἔφτασαν στό τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, περίπου 3.000 χρόνια πρὶν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός, ἄνθρωποι ἀπό τήν Ἀσία, πού ἀνῆκαν στή μεσογειακή φυλή.

Ἐφεραν μαζί τους χάλκινα ὄπλα καί μ' αὐτούς ἄρχισε γιά τήν Ἑλλάδα ἡ ἐποχή τοῦ μετάλλου.

Ἐγκαταστάθηκαν στά παράλια, στά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καί στήν Κρήτη κι ἐνώθηκαν μέ τούς παλιούς κατοίκους. Πολύ γρήγορα ἄρχισαν νά ταξιδεύουν καί νά ἐμπορεύονται. Πρῶτοι αὐτοί ἀνοίχτηκαν στό πέλαγος κι ἔφτασαν ὡς τήν Ἰταλία καί τήν Ἰσπανία.

Οἱ ἱστορικοί ὀνόμασαν αὐτούς τούς ἀνθρώπους Αἰγαίους καί τόν πολιτισμό τους αἰγαῖο πολιτισμό.

3. Ἀχαιοί – Οἱ πρῶτοι Ἕλληνες

Περισσότερα πράγματα δέν ξέρουμε γιά τούς Αἰγαίους. Μά ἓνα εἶναι σίγουρο. Γύρω στά 2.000 π.Χ. οἱ Αἰγαῖοι ἀναστατώθηκαν ἀπό τόν ἐρχομό ἑνός καινούριου λαοῦ.

Ἄρχισαν νά κατεβαίνουν ἀπό τό βοριά, ἀπό τήν Κεντρική Εὐρώπη, ἄλλες φυλές, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἴωνες, οἱ Αἰολεῖς.

“Όλοι άνήκαν στην ινδοευρωπαϊκή φυλή και μιλούσαν την έλληνική γλώσσα.

Οί περισσότεροι και οί ισχυρότεροι ήταν οί Άχαιοί.

Κατέβαιναν νότια, όλο νότια, ζητώντας καινούρια βοσκοτόπια. Ήταν δυνατοί, τολμηροί και έξυπνοι πολεμιστές. Έφερναν μαζί τους τό άλογο και χρησιμοποιούσαν κι αυτοί μπρούντζινα όπλα.

Οί παλιοί κάτοικοι, οί Προέλληνες τούς δέχτηκαν, μη μπορώντας νά κάμουν διαφορετικά, κι ένώθηκαν μαζί τους.

Οί μετακινήσεις τών Άχαιών κράτησαν 400 περίπου χρόνια.

4. Πώς ζούσαν οί Άχαιοί

Οί Άχαιοί, σάν έφτασαν στην Έλλάδα, ήταν ποιμένες. Ένώθηκαν όμως μέ τόν παλιό πληθυσμό, τούς Αιγαίους, και γνώρισαν τόν πολιτισμό τους και τόν πολιτισμό τών Κρητών.

Άπ’ αυτούς έμαθαν νά καλλιεργούν την έλιά και τό άμπέλι. Σταμάτησαν, λοιπόν, τίς μετακινήσεις και έγκαταστάθηκαν σέ πολλά χωριά και μικρές πόλεις. Έγιναν γεωργοί και τεχνίτες.

Μερικοί άπ’ αυτούς πλούτισαν σιγά σιγά κι άπόχτησαν πολλά κτήματα και μεγάλη δύναμη.

Κάθε μεγάλο χωριό, κάθε πόλη, είχε, ένα βασιλιά και πολλούς εύγενείς. Έτσι, ή Έλλάδα, εκείνη την έποχή, ήταν χωρισμένη σέ πολλά μικρά βασίλεια. Ο βασιλιάς μαζί μέ τούς εύγενείς – τούς πλούσιους κτηματίες – κυβερνούσε τό κράτος του κι έπαιρνε τίς αποφάσεις γιά πόλεμο ή ειρήνη.

Ἡ ζωὴ τῶν Ἀχαιῶν βασιλιάδων καὶ τῶν εὐγενῶν ἦταν πολὺ ἀπλή. Εἶχαν, βέβαια, ὑπηρέτες, μὰ δούλευαν καὶ οἱ ἴδιοι, γιὰ νὰ φτιάξουν ὅλα ὅσα εἶχαν ἀνάγκη : ροῦχα, ἐργαλεῖα, ὄπλα.

Ἀγαποῦσαν τὴν ποίηση, τὸ καλὸ κρασί καὶ τὸ πλούσιο φαγητό καὶ μὲ ἰδιαίτερη εὐχαρίστηση φιλοξενοῦσαν τοὺς ξένους.

Συχνὰ ὅμως ἔκαναν πολέμους, πότε ὁ ἓνας ἐναντίον τοῦ ἄλλου, πότε ἐνωμένοι ἐναντίον ἄλλων λαῶν. Κύρια ἀπασχόλησή τους ἦταν ὁ πόλεμος. Γι' αὐτό καὶ κατοικοῦσαν σὲ ὀχυρωμένα ὑψώματα, μέσα σὲ δυνατὰ κάστρα, στίς ἀ κ ρ ο π ὀ λ ε ι ς.

Οἱ ὑπήκοοι τῶν βασιλιάδων ζοῦσαν γύρω ἀπὸ τὴν ἀκρόπολη, δουλεύοντας τὴ γῆ, τὸν πηλό καὶ τὰ μέταλλα. Ἀργότερα, παίρνοντας ὡς παράδειγμα τοὺς Κρῆτες, στράφηκαν στὴ θάλασσα κι ἔγιναν ἔμποροι ἢ ναυτικοί. Ἐπικράτησαν στὴν Κνωσό, ἔγιναν κύριοι τοῦ νησιοῦ καὶ κύριοι τῆς Μεσογείου.

Μὲ τὰ γρήγορα πλοῖα τους ταξίδευαν στὴν Ἀσία, τὴν Αἴγυπτο, τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἰσπανία.

Γύρω στὰ 1.400 π.Χ. τὰ σπουδαιότερα ἀχαιϊκὰ κράτη ἦταν οἱ Μυκῆνες καὶ ἡ Τίρυνθα στὴν Ἀργολίδα, ἡ Πύλος στὴ Μεσσηνία, ὁ Ὀρχομενός καὶ ἡ Θήβα στὴ Βοιωτία καὶ ἡ Ἴωλκός στὴ Θεσσαλία.

5. Πῶς γνωρίσαμε τοὺς Ἀχαιοὺς

Ἄν ζοῦσες πρὶν ἑκατὸ χρόνια, δέ θά ἤξερες τόσα πολλὰ πράγματα γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς ἱστορίας μας, γιὰ τοὺς πολεμιστὲς Ἀχαιοὺς καὶ τὰ κάστρα τους.

Ὁ δάσκαλός σου θά σοῦ ἔλεγε ὅσα τραγούδησε γι' αὐτούς ὁ Ὅμηρος, ἓνας τυφλός ποιητής, πού ἐζησε περίπου 800 χρόνια πρὶν νά γεννηθεῖ ὁ Χριστός.

Στά δύο του ποιήματα, τήν Ἰλιάδα καί τήν Ὀδύσεια, ἀνάφερε πολλά πράγματα γιά τούς Ἀχαιοῦς, μά δέ θά ἦσουν σίγουρος, ἂν ὅλα ἦταν ἀληθινά ἢ ἂν τά εἶχε γεννήσει ἡ φαντασία του.

Πρὶν ἀπό ἑκατό ὅμως χρόνια, ἓνας Γερμανός, ὁ Σλημαν, πού εἶχε διαβάσει τόν Ὅμηρο, ἔκανε ἀνασκαφές

Ἀχαιοί πολεμιστές

στῆς Μυκῆνες κι ἔφερε στό φῶς τά ἀνάκτορα καί τούς τάφους τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων. Ὁ Ὅμηρος εἶχε πει τήν ἀλήθεια. Ἡ ἀρχή εἶχε γίνει.

Ἔσκαψαν στήν Τίρυνθα, στήν Πύλο, στήν Θήβα, στόν Ὀρχομενό, στήν Ἰωλκό.

Τά ἀχαιικά ἀνάκτορα ἓνα ἓνα πρόβαλαν καί φανέρωσαν τά μυστικά τους.

6. Οί πολύχρυσες Μυκῆνες

Τό πιό δυνατό, τό πιό πλούσιο ἀχαιϊκό κράτος, πού ὅλα τ' ἄλλα τό ἀναγνώριζαν σάν ἀνώτερό τους, ἦταν οἱ Μυκῆνες. Γι' αὐτό κι ὁ πολιτισμός τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάστηκε μυκηναϊκός πολιτισμός.

Ὁ Ὅμηρος στά τραγούδια του ὀνόμασε τίς Μυκῆνες πολύχρυσες, ἀπό τό χρυσάφι καί τόν πλοῦτο πού εἶχαν.

Πραγματικά, ὅταν ὁ Σλῆμαν ἔσκαψε στήν Ἀκρόπολη τῶν Μυκηνηῶν, βρῆκε τά ἐρείπια ἀπό τά ἀνάκτορα τῶν Μυκηναίων βασιλιάδων καί τοὺς βασιλικούς τάφους.

Μέσα στοὺς τάφους βρέθηκαν θαυμάσια πράγματα, τά κτερίσματα, τά περισσότερα χρυσά, πού μᾶς θαμπώνουν μέ τήν τέχνη τους καί μᾶς δείχνουν πώς οἱ Ἀχαιοί ἦταν πλούσιοι, μά καί σπουδαῖοι τεχνίτες καί καλλιτέχνες.

Βρέθηκαν σκεύη καί κοσμήματα χρυσά, ἀγγεῖα, μπρούντζινα ὄπλα, στολισμένα μέ ὄμορφα σχέδια, κι ἀκόμη χρυσές προσωπίδες, πού τίς τοποθετοῦσαν στά πρόσωπα τῶν νεκρῶν. Οἱ Ἀχαιοί πίστευαν πώς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπό τά πρόσωπικά του ἀντικείμενα καί μετά τό θάνατό του. Γι' αὐτό τά ἔθαβαν μαζί του μέσα στοὺς τάφους.

Ἀπό τά ξίφη, τίς παραστάσεις πάνω στά σκεύη, τά κοσμήματα, τίς τοιχογραφίες, βλέπουμε πώς οἱ Ἀχαιοί, ἀντίθετα ἀπό τοὺς Κρήτες, ἦταν πολεμικός λαός. Ἀγαποῦσε ξεχωριστά τοὺς ἀγῶνες καί τίς πολεμικές περιπέτειες. Οἱ τεχνίτες τους ὡς θέματα γιά τά ἔργα τους, ἔπαιρναν σκηνές ἀπό κυνήγια, σκηνές ἀπό ἀγῶνες, πολεμιστές, ἄρματα, καράβια.

Μπορεῖς καί σύ νά θαυμάσεις τά εὐρήματα τῶν τά-

φων, ἂν κάνεις μία ἐπίσκεψη στό ἀρχαιολογικό μουσεῖο Ἴ�θηνῶν.

7. Ὁ Τρωϊκός πόλεμος

Ὁ Ἀγαμέμνονας ἦταν ἕνας δυνατός καί πλούσιος βασιλιάς τῶν Μυκηνῶν. Στά χρόνια τῆς βασιλείας του, γύρω στά 1.200 π.Χ. οἱ Ἀχαιοί βασιλιάδες ἐνώθηκαν καί μέ τά καράβια τους ξεκίνησαν νά κυριέψουν τήν Τροία, μία πόλη τῆς Μ. Ἀσίας χτισμένη στά παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου. Εἶπαν πώς πήγαιναν νά φέρουν πίσω τήν ὠραία Ἑλένη, πού τήν εἶχε κλέψει ὁ Πάρης τό πριγκηπόπουλο τῆς Τροίας.

Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι πώς ἤθελαν νά καταχτήσουν καινούριους τόπους καί νά πλουτίσουν περισσότερο.

Ἕνα χρυσό ποτήρι μυκηναϊκῆς τέχνης. Βρέθηκε στό Βαφειό τῆς Λακωνίας

Αὐτή ἡ ὀλόχουση προσοπίδα εἶναι γνωστή ὡς ἡ «προσοπίδα τοῦ Ἀγαμέμνονα»

Ὁ πόλεμος κράτησε 10 χρόνια καί ὀνομάστηκε τρωϊκός πόλεμος.

Ὅπως θά δεῖς παρακάτω, ὁ τυφλός ποιητής Ὅμηρος τραγοῦδησε τίς περιπέτειες αὐτοῦ τοῦ πολέμου.

8. Οἱ Δωριεῖς

Ἀνάμεσα στό 1.200 π.Χ. καί στό 1.100 π.Χ. ἕνας καινούριος λαός εἰσέβαλε στήν Ἑλλάδα· ἦταν οἱ Δωριεῖς,

πού ανήκαν κι αυτοί στην ινδοευρωπαϊκή φυλή και κατέβαιναν από τό βοριά.

Δυνατοί και άγριοι, προχωρούσαν προς τό νότο και κατάστρεφαν στό πέρασμά τους ένα ένα τά άρχαϊκά βασίλεια.

Οί άκροπόλεις δέν μπόρεσαν νά τούς αντισταθοϋν. Οί Άχαιοί χρησιμοποιούσαν άκόμη τά μπρούντζινα όπλα.

Σέ διάστημα λιγότερο από έναν αιώνα, οί Δωριείς είχαν γίνει κύριοι τής Έλλάδας. Οί περισσότεροι πέρασαν τόν Ίσθμό κι έγκαταστάθηκαν στην Πελοπόννησο.

Ή πιό δυνατή δωρική φυλή ήρθε νά κατοικήσει στην κοιλάδα του Εύρώτα, στη Λακωνική.

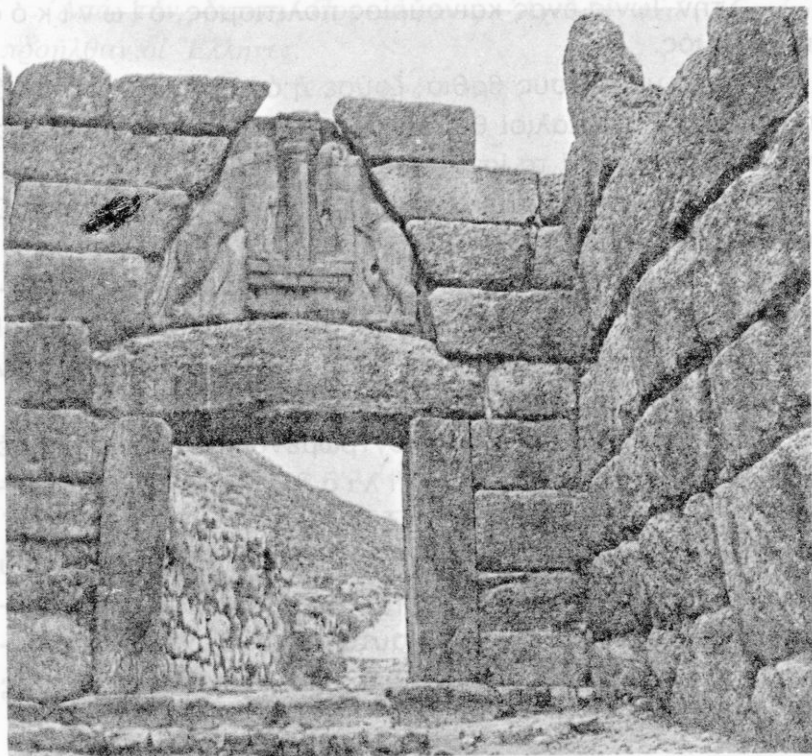
Άπό τή Δωρική φυλή προήλθαν οί Λάκωνες ή Σπαρτιάτες.

9. Οί Άχαιοί στην Ίωνία

Μέ τήν κάθοδον των Δωριέων, πολλοί Άχαιοί σκοτώθηκαν κι όσοι σώθηκαν, άναγκαστικά ένώθηκαν μέ τούς κατακτητές. Άπό τήν άνάμειξη Προελλήνων, Άχαιών και Δωριέων, προήλθαν οί Έλληνες.

Μερικοί όμως Άχαιοί δέν μπόρεσαν ν' άντέξουν τή σκλαβιά. Μπήκαν στά γρήγορα πλοία τους και πέρασαν άπέναντι στις γειτονικές παραλίες τής Μ. Άσίας άναζητώντας μία καινούρια πατρίδα.

Έπειτα από πολλούς κόπους και περιπέτειες, έγκαταστάθηκαν στην καινούρια εϋφορη γη κι όργάνωσαν τή ζωή τους σύμφωνα μέ τό προηγούμενο παράδειγμα πού είχαν. Ίδρυσαν κι έδω πολλά μικρά βασίλεια – πόλεις. Άνάμεσα τους ξεχώριζαν τά βασίλεια τής Μιλήτου, τής Έφέσου και τής Φώκαιας.

«Ἡ πύλη τῶν λεόντων», ἡ εἴσοδος στήν ἀκρόπολη τῶν Μυκηνῶν.
Παρατήρησε τοὺς ὀγκόλιθους τοῦ τείχους

10. Τά ὀμηρικά ἔπη

Στήν καινούρια τους πατρίδα, πού τήν ὀνόμασαν Ἰωνία, οἱ νεοφερμένοι ἀποικοὶ, ἔφεραν ὅλες τίς παλιές τους συνήθειες, τή λατρεία τῶν προγονικῶν θεῶν, τήν ὀμορφή τέχνη τους καί τά ποιήματά τους, ἔφεραν δηλ. τόν τρόπο τῆς παλιάς τους ζωῆς.

Στήν Ίωνία ένας καινούριος πολιτισμός, ο **ϊωνικός** πολιτισμός.

Όμως, μέσα τους βαθιά, ζούσε ή αγάπη για τήν παλιά πατρίδα. Οί πιό παλιοί θυμόνταν τά ήρωικά κατορθώματα τών προγόνων καί τά ιστοροῦσαν στά παιδιά τους.

Άνάμεσα στίς θύμησες, ή πιό δυνατή ήταν εκείνη τοῦ τρωικοῦ πολέμου.

Αοιδοί, δηλ. περιπλανώμενοι τραγουδιστές, γύριζαν στίς αὐλές τών βασιλιάδων καί τά μικρά χωριά καί τραγουδοῦσαν, παίζοντας τή λύρα, τά κατορθώματα τών Ἀχαιῶν στήν παλιά τους πατρίδα.

Τά τραγούδια αὐτά, συγκεντρωμένα καί χωρισμένα σέ δύο μεγάλα ποιήματα, τήν **Ίλιάδα** καί τήν **Ὀδύσεια**, τά ἀπάγγελλαν οί ἀοιδοί γύρω στά 800 π.Χ.

Πιστεύουμε πώς ποιητής τους ήταν ὁ Ὅμηρος, πού γεννήθηκε ἐκείνη τήν ἐποχή στήν Ίωνία καί τά ὀνομάζουμε **ὀμηρικά ἔπη**. Σ' αὐτά χρωστάμε τίς περισσότερες γνώσεις μας γιά τούς πολεμιστές Ἀχαιοὺς καί τούς εὐγενικοὺς Ἴωνες.

Νά θυμᾶσαι :

*Γνωρίζουμε τήν ἀρχή τῆς Ἱστορίας μας ἀπό τά **δημορικά ἔπη** καί ἀπό τίς **ἀνασκαφές**.*

Οί Ἀχαιοί ἤρθαν ἀπό τό βορρά τό 2.000 π.Χ. καί ἴδρυσαν στήν Ἑλλάδα πολλά μικρά βασίλεια.

Οί βασιλιάδες κατοικοῦσαν σέ ὀχυρωμένες ἀκροπόλεις καί ἀγαποῦσαν τίς πολεμικές περιπέτειες.

Οί Δωριεῖς, πού ἀνῆκαν στήν ἴδια φυλή μέ τούς Ἀχαιοὺς, κατέβηκαν ἀργότερα στήν Ἑλλάδα, τό 1.100 π.Χ., καί κατάστρεψαν τά βασίλεια τών Ἀχαιῶν.

Ἀπό τήν ἔνωση Προελλήνων, Ἀχαιῶν καί Δωριέων προήλθαν οἱ Ἕλληνες.

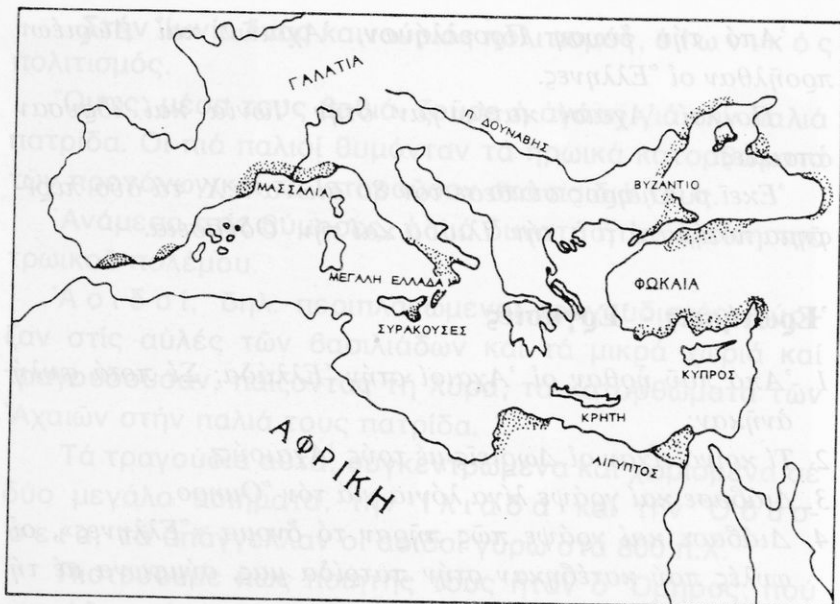
Πολλοί Ἀχαιοί κατέφυγαν στήν Ἴωνία καί ἴδρυσαν ἀποικίες.

Ἐκεῖ ὁ Ὅμηρος σύνθεσε τόν 8ο αἰῶνα π.Χ. τά δύο περίφημα ποιήματά του, τήν Ἰλιάδα καί τήν Ὀδύσσεια.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Ἀπό ποῦ ἦρθαν οἱ Ἀχαιοί στήν Ἑλλάδα; Σέ ποιά φυλή ἀνήκαν;
2. Τί κοινό εἶχαν οἱ Δωριεῖς μέ τοὺς Ἀχαιοὺς;
3. Διάβασε καί γράψε λίγα λόγια γιά τόν Ὅμηρο.
4. Διάβασε καί γράψε πῶς πῆραν τό ὄνομα «Ἕλληνες», οἱ φυλές ποῦ κατέδηκαν στήν πατρίδα μας, σύμφωνα μέ τή μυθολογία.

Από τόν 8ο ως τόν 6ο αιώνα π.Χ. οί Έλληνες ίδρυσαν άποικίες σ' όλα σχεδόν τά παράλια τής Μεσογείου. Νά βρεΐς στό χάρτη τίς Συρακοϋσες καί τή Μασσαλία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ

1. Όμηρικά χρόνια

Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων στήν Ἑλλάδα ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση στή ζωή τῶν παλιῶν κατοίκων της.

Πολλοί, ὅπως εἶδες, ἔφυγαν ἀπό τήν πατρίδα τους καί ἴδρυσαν ἀποικίες στά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Ὅσοι ἔμειναν, ἀναγκαστικά ἐνώθηκαν μέ τούς Δωριεῖς καί ἡ ζωή ξαναβρῆκε τό ρυθμό της.

Πόσο πολύ ὅμως διέφερε ἀπό πρῖν!

Ἡ πρόοδος σταμάτησε, οἱ ἄνθρωποι ἔπαψαν ν' ἀσχολοῦνται μέ τό ἐμπόριο καί τήν τέχνη. Ξαναγύρισαν στή γῆ καί περιορίστηκαν στή γεωργία.

Στή θάλασσα παρουσιάστηκε ἕνας καινούριος ναυτικός λαός, οἱ Φοίνικες.

Οἱ Φοίνικες κατοικοῦσαν στήν ἀνατολική παραλία τῆς Μεσογείου, σέ μιά στενή λουρίδα γῆς τῆς Ἀσίας.

Βρῆκαν εὐκαιρία τήν ἀναστάτωση τῶν Ἑλλήνων κι ἔγιναν κύριοι τῆς Μεσογείου.

Τά χρόνια πού κύλησαν μετά τήν κάθοδο τῶν Δωριέων ὡς τό 800 π.Χ. τά ὀνομάζουμε ὀμηρικά χρόνια,

γιατί ο Όμηρος, με τὰ ποιήματά του, μᾶς δίνει τίς πληροφορίες γιά κείνη τήν ἐποχή.

Τρεῖς αἰῶνες, ὀλόκληρα τριακόσια χρόνια, χρειάστηκαν γιά νά ὀργανωθοῦν πάλι οἱ Ἕλληνες καί νά κάνουν τήν ἐμφάνισή τους, δυνατοί καί δραστήριοι.

2. Οἱ Ἕλληνες ἰδρύουν καινούριες ἀποικίες

Ἀπό τόν 8ο αἰῶνα π.Χ. οἱ Ἕλληνες στράφηκαν ἄλλη μιὰ φορά στήν παλιά τους ἀγάπη, τή θάλασσα, μέ καινούρια ὄρεξη καί μέ μεγαλύτερη ὀρμή.

Τούς Φοίνικες τούς παραμέρισαν.

Τούς εἶχε κυριέψει ἡ ἐπιθυμία νά ταξιδέψουν σέ μακρινά μέρη, νά γνωρίσουν καινούριους τόπους καί νά πλουτίσουν ἀπό τό ἐμπόριο.

Κι ἄλλοι ὅμως λόγοι τούς ἔσπρωξαν στήν ξενιτιά.

Στήν Ἑλλάδα, μέ τὰ χρόνια, ὁ πληθυσμός μεγάλωσε καί τὰ προϊόντα τῆς γῆς δέν ἦταν ἀρκετά, γιά νά τόν θρέψουν.

Πολλοί ἔφευγαν ἀπό τήν πατρίδα τους, ἀναζητώντας ἕναν καινούριο τόπο εὐφορο καί πλούσιο, γιά νά τόν κατοικήσουν.

Ἄλλοτε πάλι γινόταν μιὰ ἀλλαγὴ στό πολίτευμα μιᾶς πόλης καί οἱ ἀντίθετοι ἀναγκάζονταν νά ἐγκαταλείψουν τὰ σπίτια τους, γιά τό φόβο τῆς τιμωρίας.

Αὐτοί οἱ τρεῖς λόγοι ἔσπρωξαν τούς Ἕλληνες νά ἰδρῦσουν ἕνα πλῆθος ἀπό ἀποικίες σ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου:

1. ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ.

2. ἡ πολιτική κατάσταση.

3. ἡ ἐπιθυμία γιά τό ἐμπόριο καί τό κέρδος.

Ο αποικισμός των Ελλήνων κράτησε από τον 8ο αιώνα ως τον 6ο αιώνα π.Χ.

3. Πώς ίδρυναν οι Έλληνες μιά καινούρια αποικία

Πρίν φύγουν οί ἄποικοι ἀπό τήν πόλη τους, τή Μητρόπολη, ὅπως τήν ὀνόμαζαν, ζητοῦσαν τό χρησμό τοῦ Ἀπόλλωνα. Οἱ ἱερεῖς, καλά πληροφορημένοι ἀπό τοὺς ξένους, πού περνοῦσαν ἀπό τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἔδιναν τή συμβουλή τους, ποιός τόπος ἦταν κατάλληλος γιά ἀποικισμό.

Σάν ἔπαιρναν τό χρησμό, ὄριζαν ἕναν ἀρχηγό τῆς ἀποστολῆς, τόν οἰκιστή πού καταγόταν ἀπό τίς πιό παλιές οικογένειες τῆς Μητρόπολης.

Ὁ οἰκιστής μετέφερε στήν καινούρια ἀποικία τό «ἱερό πῦρ» ἀπό τό ναό τῆς Ἑστίας, πού βρισκόταν στή Μητρόπολη.

Οἱ ἄποικοι ταξίδευαν μέ γρήγορα κι ἐλαφριά καράβια.

Εἶχαν νά ξεπεράσουν πολλές δυσκολίες. Ἡ πιό μεγάλη ἦταν ἡ στάση τῶν ἀνθρώπων, πού ἦταν ἀπό παλιά ἐγκαταστημένοι στόν τόπο πού ἔφταναν.

Ἄλλοτε ἡ στάση τους ἦταν φιλική κι ἄλλοτε ἐχθρική. Σ' αὐτή τήν περίπτωση ἔπρεπε νά πολεμήσουν.

Ὅταν οἱ ἄποικοι παραμέριζαν καί τό τελευταῖο ἐμπόδιο, ἀναβαν τό «ἱερό πῦρ» στό ναό πού ἔχτιζαν καί τείχιζαν τήν ἀποικία τους.

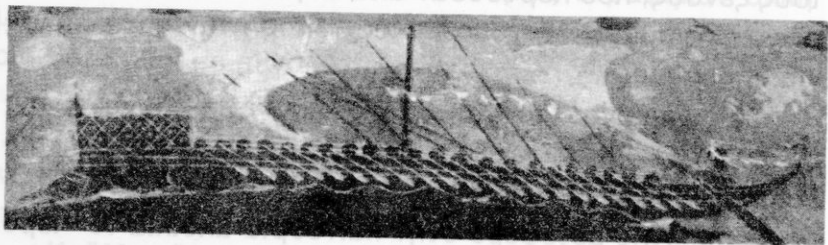
Σιγά σιγά ἔχτιζαν κατοικίες κι ἄλλους ναοὺς, θέατρα κι ἄλλα οἰκοδομήματα. Ἡ ἀποικία ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπό τή Μητρόπολη.

Οἱ κάτοικοί της ὅμως μιλοῦσαν τήν ἴδια γλώσσα, λά-

τρευαν τούς ίδιους θεούς, είχαν τά ίδια ήθη καί ἔθιμα κι ἔκαναν ἐμπόριο μέ τή Μητρόπολη, πού τή σέβονταν καί τήν ἀγαποῦσαν.

4. Οἱ Ἕλληνες γίνονται κυρίαρχοι τῆς Μεσογείου

Οἱ Ἕλληνες ἱδρυσαν ἀποικίες σ' ὄλα τά παράλια τῆς Μεσογείου, στίς ἀκτές τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς

Ἀθηναϊκό καράδι

Μέ τέτοια γρήγορα κι ἐλαφριά καράδια οἱ Ἕλληνες ταξίδευαν στή Μεσόγειο θάλασσα καί ἱδρυσαν πολλές ἀποικίες στά παράλια τῆς

Ἰταλίας, τῆς Γαλατίας (σημ. Γαλλίας) καί τῆς Ἰσπανίας.

Οἱ ἀποικίες πρόκοψαν, πλούτισαν κι ἔγιναν σπουδαῖα πνευματικά κέντρα, ὅπου οἱ τέχνες καί τά γράμματα ἀπασχολοῦσαν πολύ τούς κατοίκους τους.

Στήν Κάτω Ἰταλία, οἱ ἀποικίες ἦταν τόσες πολλές, πού νόμιζες πώς βρισκόσουν στήν Ἑλλάδα, γι' αὐτό καί ὄλη ἡ περιοχή ὀνομάστηκε ἐκεῖνα τά χρόνια «Μεγάλη Ἑλλάδα». Οἱ Συρακοῦσες, στό νησί Σικελία, Ν.Δ. ἀπό τήν Ἰταλία, ἦταν μία ἀπό τίς σπουδαιότερες καί μεγαλύτερες πόλεις - ἀποικίες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Κάτι πού ἴσως σοῦ φανεῖ ἀπίστευτο εἶναι ὅτι καί τή

Μασσαλία, τό μεγαλύτερο λιμάνι τῆς σημερινῆς Γαλλίας, τήν ἴδρυσαν Ἕλληνες ἀποικοί. Καί νά πῶς:

Τά δύο αὐτά νομίσματα εἶναι ἀπό τίς ἑλληνικές ἀποικίες στή Σιζελία

Τόν 6ο αἰῶνα π.Χ. οἱ Πέρσες ἕνας λαός πού κατοικοῦσε στό ἐσωτερικό τῆς Ἀσίας, ἀπόκτησε δύναμη, προχώρησε πρὸς τά παράλια καί ὑπόταξε ὅλες τίς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας.

Πολλοί Ἴωνες τότε ἄφησαν πάλι τή γῆ τους καί ξενιτεύτηκαν. Οἱ Ἴωνες τῆς Φώκαιας προχώρησαν δυτικά ὡς τά παράλια τῆς Γαλλίας καί ἴδρυσαν τή Μασσαλία.

Ἄλλοι Ἴωνες ἴδρυσαν ἀποικίες στά παράλια τοῦ Εὐξεινου Πόντου.

Βλέπεις πῶς οἱ Ἕλληνες ἀπλώθηκαν σ' ὅλον τόν τότε γνωστό κόσμο. Στίς καινούριες πατρίδες τους διατήρησαν τή γλώσσα τους, τή θρησκεία τους καί τίς συνήθειές τους.

Οἱ βάρβαροι, πού κατοικοῦσαν ἐκεῖ, γνώρισαν τό θαυμάσιο ἑλληνικό πολιτισμό καί ἄρχισαν κι αὐτοί νά ἐκπολιτίζονται.

Τόν 6ο αἰῶνα π.Χ. ἡ ἑλληνική γλώσσα ἀκουγόταν σ' ὅλη τή Μεσόγειο καί τό ἑλληνικό νόμισμα κυριαρχοῦσε παντοῦ.

Έτσι, οί Έλληνες είχαν γίνει κυρίαρχοι τής Μεσογείου.

Στή μητροπολιτική Έλλάδα, οί Έλληνες πλούτισαν από τό έμπόριο πού έκαναν μέ τίς άποικίες, γιατί για πρώτη φορά τότε χρησιμοποίησαν τό νόμισμα. Πολλοί έμποροι, ναυτικοί καί τεχνίτες, συγκεντρώθηκαν από τά χωριά στίς πόλεις.

Οί πόλεις μεγάλωσαν. Κάθε μιά άποτελοῦσε κι ένα ανεξάρτητο κράτος μέ δική του πολιτική καί οικονομική κατάσταση.

Γύρω στόν 6ο αιώνα π.Χ. οί σπουδαιότερες πόλεις - κράτη τής Έλλάδας ήταν τό κράτος τής Σπάρτης στήν Πελοπόννησο καί τό κράτος τής Άθήνας στήν Άττική.

Γ' αυτά τά δύο κράτη θά σοῦ μιλήσω στά παρακάτω μαθήματα.

Νά θυμάσαι:

Άπό τόν 8ο έως τόν 6ο αιώνα π.Χ., οί Έλληνες ίδρυσαν πολλές άποικίες σ' όλα σχεδόν τά παράλια τής Μεσογείου.

Κάθε άποικία διατηροῦσε φιλικές σχέσεις μέ τή Μητρόπολη, ήταν όμως ανεξάρτητη άπ' αὐτήν.

Πολλές άποικίες έγιναν σπουδαία πνευματικά κέντρα.

Οί ξένοι λαοί γνώρισαν τόν έλληνικό πολιτισμό από τούς άποίκους.

Οί Έλληνες τής Έλλάδας πλούτισαν από τό έμπόριο πού έκαναν μέ τίς άποικίες.

Ἐρωτήσεις

1. Ποιοί ἦταν οἱ λόγοι πού ἔσπρωξαν τούς Ἕλληνες νά ἰδοῦσιν ἀποικίες;
2. Τί ἦταν ἡ Μητρόπολις; Ὁ οἰκιστής;

Σπαρτιάτης πολεμιστής.
Τό γλυπτό βρέσκεται στο μουσείο της Σπάρτης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΠΑΡΤΗ - ΕΝΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ἡ Σπάρτη μέχρι τόν 6ο αἰώνα π.Χ.

α) Ἡ ἐγκατάσταση

Στήν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ανάμεσα σέ δύο ψηλά βουνά, τόν Ταῦγετο καί τόν Πάρνωνα, ἤρθε γύρω στά 1.100 π.Χ. κι ἐγκαταστάθηκε ἡ πιό δυνατή δωρική φυλή. Τό κράτος τῶν Ἀχαιῶν πού ὑπῆρχε μέχρι τότε στήν περιοχή τῆς Σπάρτης, τό διάλυσε. Τούς νικημένους τοὺς μεταχειρίστηκε πολύ σκληρά. Τούς ἔκανε δ ο ὕ λ ο υ ς, εἴ λ ω τ ε ς, ὅπως τοὺς ἔλεγαν, καί τοὺς ἔβαλε νά δουλεύουν στά κτήματα τῶν πλούσιων.

Μερικοί ἀπό τοὺς κατακτητές Δωριεῖς πῆγαν καί κατοίκησαν στά ὄρεινά μέρη, γύρω ἀπό τή Σπάρτη.

Καλλιεργοῦσαν τά μικρά κτήματά τους ἢ εἶχαν ὡς ἀσχολία τό ἐμπόριο καί τήν τέχνη. Τούς ἔλεγαν π ε ρ ι ο ἰ κ ο υ ς.

Οἱ κατακτητές Δωριεῖς, πού εἶχαν στή διάθεσή τους μεγάλες ἐκτάσεις γῆς, ἦταν οἱ π ο λ ῖ τ ε ς τῆς Σπάρτης, αὐτοί πού εἶχαν ὅλα τά δικαιώματα.

β) Ἡ ἐξάπλωση - Μεσσηνιακοί πόλεμοι

Στήν ἀρχή, οἱ Σπαρτιάτες ἢ Λακεδαιμόνιοι, ὅπως

ονομάστηκαν οί Δωριείς, περιορίστηκαν στή Λακωνία.

Λίγους αιώνες ἀργότερα θέλησαν νά κατακτήσουν τή γειτονική εὐφορη Μεσσηνία. Αὐτό τό κατάφεραν μετά ἀπό σκληρούς πολέμους, πού τούς ὀνομάζει ἡ ἱστορία μεσσηνιακοὺς.

Ὁ πρῶτος μεσσηνιακός πόλεμος ἔγινε τόν ὄγδοο αἰῶνα, κράτησε 20 χρόνια καί τελείωσε μέ νίκη τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Μεσσήνιοι ἔγιναν εἰλωτες.

Ὁ δεῦτερος μεσσηνιακός πόλεμος ἄρχισε μετά ἀπό 100 περίπου χρόνια, τόν ἔβδομο αἰῶνα π.Χ.

Οἱ Μεσσήνιοι, πού δέν ἄντεχαν στή σκλαβιά, ἐπαναστάτησαν μέ ἀρχηγό τόν γενναῖο Ἀριστομένη. Οἱ Σπαρτιάτες, ἐπειδή κινδύνεψαν νά νικηθοῦν ἀπό τούς Μεσσηνίους, ζήτησαν ἀπό τήν Ἀθήνα ἕνα στρατηγό, ὅπως τούς εἶχε πεῖ νά κάνουν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά τούς πειράξουν, τούς ἔστειλαν τόν *Τυρταῖο*, πού ἦταν ἕνας κουτσός ποιητής.

Ὁ Τυρταῖος μέ τά φλογερά πατριωτικά του ποιήματα ἔδωσε θάρρος στούς Σπαρτιάτες, πού ἐπιτέθηκαν στούς Μεσσηνίους καί κατάφεραν νά τούς νικήσουν ὀριστικά. Ἔτσι τό σπαρτιατικό κράτος ἀναδείχτηκε τό ἰσχυρότερο σ' ὅλη τήν Πελοπόννησο.

γ) Ἡ διοίκηση

Ὡς τόν ἕκτο αἰῶνα τό κράτος τῆς Σπάρτης ἔμοιαζε μέ τ' ἄλλα ἑλληνικά κράτη. Μόνο πού τό κυβερνοῦσαν δύο βασιλιάδες κι ἕνα συμβούλιο, πού τό ἀποτελοῦσαν κτηματίες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἦταν κυρίως γεωργοί. Σιγά σιγά ἄρ-

χισαν νά ἐμπορεύονται μέ τίς πόλεις τῶν ἀποικιῶν καί νά πλουτίζουσαν.

Ξαφνικά ὅμως κάθε ἐπαφή μέ τ' ἄλλα κράτη σταμάτησε. Τό σπαρτιάτικο κράτος ἀναδιοργανώθηκε πάνω σέ ἄλλες βάσεις καί πῆρε μιά στρατιωτική μορφή.

Ποιά ἦταν ἡ αἰτία αὐτῆς τῆς ξαφνικῆς ἀλλαγῆς;

Οἱ Σπαρτιάτες ἔλεγαν πῶς τήν ἀναδιοργάνωση τοῦ κράτους τήν ὄφειλαν σ' ἓνα σπουδαῖο νομοθέτη, τό *Λυκοῦργο*, πού ἔβαλε νόμους γιά τό καθετί.

Ὁ Λυκοῦργος ὅμως εἶναι ἓνα μυθικό πρόσωπο. Κανείς δέν ξέρει ποιός ἔκανε πραγματικά τίς μεταρρυθμίσεις.

2. Ἡ Σπάρτη στόν ἕκτο αἰώνα

Οἱ τρεῖς τάξεις

Σύμφωνα μέ τήν καινούρια ὀργάνωση, κάθε ἐπαφή μέ τ' ἄλλα ἑλληνικά κράτη σταμάτησε καί οἱ κάτοικοι περιορίστηκαν στήν καλλιέργεια τῆς γῆς. Ζοῦσαν ἀπό τή γεωργία.

Οἱ κάτοικοι χωρίστηκαν σέ τρεῖς τάξεις:

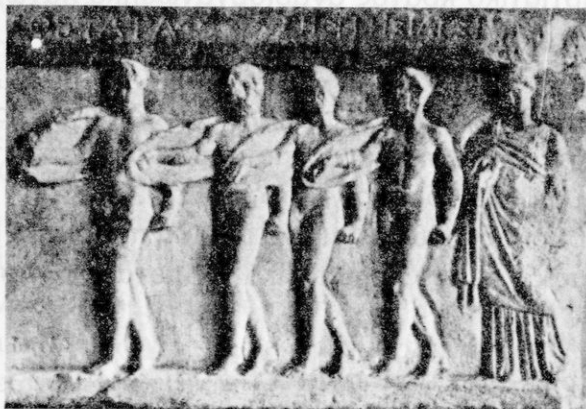
α) τοὺς *Σπαρτιάτες*, β) τοὺς *περιοίκους* καί γ) τοὺς *εἰλωτες*.

α) Οἱ Σπαρτιάτες ἦταν οἱ πολῖτες τοῦ κράτους. Αὐτοί ζοῦσαν ἀπό τά προϊόντα, πού τοὺς ἔδιναν τά κτήματά τους. Δέν τά καλλιεργοῦσαν ὅμως οἱ ἴδιοι, μά οἱ εἰλωτες.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔπαιρναν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους καί αὐτοί σήκωναν τό βάρος τοῦ πολέμου.

β) Οἱ περιοικοὶ εἶχαν πάρει κτήματα λιγότερο εὐφορα καί ἀπομακρυσμένα καί τά καλλιεργοῦσαν μόνοι

τους. Οί περίοικοι δέν μπορούσαν νά πάρουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους, πολεμοῦσαν ὅμως στό πλάι τῶν Σπαρτιατῶν.

Ὁ πυροίχιος χορός. Οί Σπαρτιάτες χόρευαν τό χορό μέ τήν ἀσπίδα στό χέρι

γ) Οί εἴλωτες ἦταν πραγματικά σκλάβοι τῶν Σπαρτιατῶν. Ζοῦσαν ἀπό τά λίγα εἰσοδήματα, πού κρατοῦσαν ἀπό τήν καλλιέργεια τῆς γῆς. Δέν εἶχαν κανένα δικαίωμα καί οἱ κύριοί τους μπορούσαν νά τούς σκοτώσουν χωρίς νά δώσουν λόγο σέ κανένα.

Καί νά σκεφτεῖ κανεῖς ὅτι οἱ εἴλωτες ἦταν πολύ περισσότεροι ἀπό τούς Σπαρτιάτες καί τούς περιοίκους.

Σ' αὐτό τό γεγονός ὀφείλεται ἡ στρατιωτική μορφή πού πῆρε τό σπαρτιάτικο κράτος. Οἱ Σπαρτιάτες, δηλαδή, μόνοι τους, ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους πού δέν τούς συμπαθοῦσαν καθόλου, ἀνάμεσα στούς εἴλωτες τῆς Μεσσηνίας καί τῆς Λακωνίας, ζοῦσαν μέ τό φόβο τῶν ἐπαναστάσεων. Γι' αὐτό καί ὀργάνωσαν ἔτσι τό κράτος τους, πού νά εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι γιά πόλεμο.

Στό πρόσωπο κάθε νέου Σπαρτιάτη έβλεπαν έναν αυριανό πολεμιστή.

3. Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν

Θέλεις νά μάθεις πῶς μεγάλωναν τά Σπαρτιατόπουλα ἐκεῖνο τόν καιρό; Ἡ ζωή τους διέφερε πολύ ἀπό τή δική σου. Τά γερά παιδιά ἔμεναν κοντά στή μητέρα τους ὡς τά ἐφτά τους χρόνια.

Ἐκεῖνη φρόντιζε ἀπό τή γέννησή τους ν' ἀποχτήσουν γερά σώματα καί καλή ἀνατροφή.

« Δέν τά φάσκιωνε, ἄφηνε τά μέλη κι ὅλο τό σῶμα ἐλεύθερο. Τά συνήθιζε νά τρῶνε ὅλα τά φαγητά, νά μήν ἔχουν παραξενιές, νά μή φοβοῦνται τό σκοτάδι καί τήν ἐρημιά, νά μήν κλαῖνε καί φωνάζουν ».

Ὅταν τά παιδιά συμπλήρωναν τόν ἑβδομο χρόνο τῆς ζωῆς τους, τά ἔπαιρνε τό κράτος κι αὐτό φρόντιζε ἀπό δῶ καί πέρα γιά τήν ἀνατροφή τους. Ὅλη τους ἡ ἐκπαίδευση εἶχε σκοπό ν' ἀποχτήσουν γερά σώματα καί νά γίνουν ἀργότερα γενναῖοι στρατιῶτες καί ὑπάκουοι πολῖτες.

Γι' αὐτό τά χώριζαν σέ ὁμάδες καί τά ἄφηναν νά παίξουν μέ συνομήλικα παιδιά, ξυπόλητα καί, τόν περισσότερο καιρό, γυμνά.

Τά συνήθιζαν στήν πείνα, στό κρύο, στίς ταλαιπωρίες.

Φαγητό τούς ἔδιναν λίγο κι ἄνοστο, γιά ν' ἀναγκάζονται νά τό συμπληρώσουν κλέβοντας. Ἡ κλεψιά δέν ἦταν ντροπή· τούς μάθαινε τήν τόλμη καί τήν πονηριά. Δέν ἔπρεπε ὅμως νά φανερωθεῖ. Ἄμα φανερωνόταν, τούς τιμωροῦσαν.

Κάποτε ἕνα Σπαρτιατόπουλο ἔκλεψε μιά ἀλεπουδίτσα

καί τήν ἔκρυσσε μέσα στά ροῦχα του. Τό παιδί γιά νά μή φωνάξει καί φανερωθεῖ, ἄφησε τό ζῶο νά τοῦ ξεσκίσει τήν κοιλιά καί πέθανε χωρίς νά πεῖ μιά λέξη.

Τά Σπαρτιατόπουλα φοροῦσαν χειμώνα καλοκαίρι τό ἴδιο ροῦχο καί γιά στρῶμα στόν ὕπνο τους εἶχαν καλάμια, πού τά ἔκοβαν ἀπό τίς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα.

Συνέχεια γυμνάζονταν στό δρόμο, στό πήδημα, στή πάλη, στό δίσκο καί στό ἀκόντιο.

Μάθαιναν μόνο γραφή καί ἀνάγνωση.

Ἀντίθετα, ἡ μουσική, τά ποιήματα καί ὁ χορός, ἔπιαναν ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ζωῆς τους.

Κάθε τραγούδι, κάθε λέξη, κάθε κίνηση ἦταν ζωηρή κι εἶχε σκοπό νά τά γεμίσει ἐνθουσιασμό, νά τά ξεσηκώσει γιά πόλεμο.

Ὅταν χόρευαν στίς γιορτές, σχημάτιζαν τρεῖς χορούς : τῶν γερόντων, τῶν ἀνδρῶν καί τῶν παιδιῶν.

Ὁ χορός τῶν γερόντων ἔψαλλε :

« *Κάποτε ἤμαστε ἐμεῖς γενναῖα παλικάρια* ».

Ὁ χορός τῶν ἀνδρῶν ἀπαντοῦσε :

« *Τώρα εἴμαστε ἐμεῖς· δοκίμασε ἄν θέλεις* ».

Ὁ χορός τῶν παιδιῶν ἔλεγε :

« *Ἐμεῖς θά γίνουμε πολύ καλύτεροί σας* ».

Μάθαιναν ἀκόμη τά Σπαρτιατόπουλα νά σέβονται, τούς μεγαλύτερους, νά «λακωνίζουν», δηλαδή νά δίνουν πολύ σύντομες ἀπαντήσεις καί νά ὑπακούουν πιστά στούς ἄρχοντες καί στούς νόμους τῆς Σπάρτης.

Ἄλλά καί γιά τήν ἀνατροφή τῶν κοριτσιῶν φρόντιζε τό κράτος, ὥστε καί τά κορίτσια νά γυμνάζουν τό σῶ-

μα τους, νά τρέχουν, νά πηδοῦν, νά ρίχνουν τό δίσκο καί τό ἀκόντιο.

Πίστευαν, κι εἶχαν δίκιο, πώς μόνον ἀπό γερά σώματα γεννιοῦνται καί γερά παιδιά.

4. Ἡ ζωὴ τῶν Σπαρτιατῶν

Οἱ Σπαρτιάτες, ἀπό τά εἴκοσι ὡς τά ἐξήντα τους χρόνια, ὑπηρετοῦσαν ὑποχρεωτικά στό στρατό.

Ὅλη μέρα γυμνάζονταν, γιά νά εἶναι ἔτοιμοι σέ περίπτωση πολέμου. Τή νύχτα ἔμεναν σέ σκηνές κι ὄχι στά σπίτια τους κι ἔτρωγαν σέ κοινά συσσίτια.

Τό φαγητό τους ἦταν πολύ λιτό, συνήθως ἔτρωγαν ἓνα φαγητό ἀπό χοιρινό κρέας, βρασμένο μέ ξίδι καί ἀλάτι. Αὐτός ἦταν ὁ γνωστός « μέλας ζωμός ».

Στά τριάντα τους χρόνια ἔπρεπε νά παντρευτοῦν. Ἄν κανεῖς ἔμενε ἀνύπαντρος, ὅλοι στή Σπάρτη τόν περιφρονοῦσαν.

Κάτι πού πρέπει νά ξέρεις ἀκόμη εἶναι ὅτι κάθε σπαρτιατική οἰκογένεια εἶχε ἓνα μερίδιο ἀπό τή γῆ τῆς Σπάρτης, ἓναν κ λ ἤ ρ ο, πού δέν εἶχε δικαίωμα νά τόν πουλήσει. Ἔτσι ὅλοι οἱ Σπαρτιάτες εἶχαν τήν ἴδια οἰκονομική κατάσταση.

Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἀπαγόρευαν στούς Σπαρτιάτες

**Κοίτσι τῆς Σπάρτης
πού γυμνάζεται στόν ἀγῶνα
τοῦ δρόμου**

ν' ασχολοῦνται μέ τά γράμματα, τίς τέχνες ἢ τό ἐμπόριο. Ἡ κύρια ἀσχολία τους ἔπρεπε νά εἶναι ἡ προετοιμασία τους γιά τόν πόλεμο.

Γιά νά μή μαθαίνουν πῶς ζοῦσαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἢ οἱ ἄλλοι λαοί, οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἀπαγόρευαν στούς Σπαρτιάτες νά ταξιδεύουν σέ ξένα μέρη καί δέν ἐπίτρεπαν στούς ξένους νά μένουν πολύν καιρό στή Σπάρτη. Ἀκόμη, τά νομίσματα τῆς Σπάρτης ἦταν σιδερένια καί βαριά καί εἶχαν μικρή ἀξία. Κανείς δέν ἤθελε νά μαζεύει τέτοια νομίσματα κι ἔτσι κανείς δέ γινόταν φιλάργυρος.

5. Τό πολίτευμα τῆς Σπάρτης

Νά, τέλος, πῶς κυβερνιόταν ἡ Σπάρτη :

- α) Εἶχε δ ὀ β α σ ι λ ι á δ ε ς, πού ἦταν οἱ ἀρχηγοί τοῦ στρατοῦ σέ περίπτωση πολέμου. Στόν καιρό τῆς εἰρήνης οἱ βασιλιάδες εἶχαν πολύ μικρή ἐξουσία.
- β) Ἐνα συμβούλιο 28 γερόντων, ἡ γ ε ρ ο υ σ ι á, κανόνιζε τίς ὑποθέσεις τοῦ κράτους κι ἐτοίμαζε τούς νόμους.
Τούς 28 γέροντες τούς ἐξέλεγε ἡ συγκέντρωση τοῦ λαοῦ, ἡ Ἀ π έ λ λ α, γιά ὅλη τους τή ζωή, ἀπό τούς Σπαρτιάτες πού εἶχαν συμπληρώσει τά 60 τους χρόνια.
- γ) Ἡ Ἀπέλλα μαζευόταν μιά φορά τό μήνα, κάθε πανσέληνο στό ὕπαιθρο, γιά νά ἐκλέξει τούς γέροντες, νά ψηφίσει τούς νόμους καί ν' ἀποφασίσει γιά πόλεμο ἢ εἰρήνη.
- δ) Οἱ πέντε ἔφοροι πού ἐκλέγονταν ἀπό τήν Ἀπέλλα γιά ἕνα χρόνο εἶχαν τήν πιό μεγάλη ἐξουσία

μέσα στη Σπάρτη. Αὐτοὶ φρόντιζαν νὰ τηροῦνται οἱ νόμοι καὶ τιμωροῦσαν αὐστηρὰ κάθε παραβάτη.

Ὅπως βλέπεις, ὁ λαός, διάλεγε τοὺς ἄρχοντές του, ἀλλὰ στήν πραγματικότητα δέν ἦταν ἔτσι.

Οἱ ἄρχηγοὶ τῶν πιό παλιῶν οἰκογενειῶν φρόντιζαν, ὥστε ἡ Ἀπέλλα νὰ ἐκλέγει γέροντες καὶ ἐφόρους ἀπὸ τὰ μέλη τῶν δικῶν τους οἰκογενειῶν.

Ἔτσι, τῆ Σπάρτη τὴν κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι, πού ἐπέβαλαν τίς θελήσεις τους στό λαό.

1. Αὐτό τό πολίτευμα ὀνομάζεται ὀλιγαρχικό.

Νά θυμᾶσαι :

Ἡ Σπάρτη γύρω στὸν βον αἰῶνα π.Χ. ἦταν τό ἰσχυρότερο στρατιωτικό κράτος τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ κάτοικοὶ τῆς ἦταν χωρισμένοι σέ τρεῖς τάξεις : στοὺς Σπαρτιάτες, στοὺς περιοίκους καὶ στοὺς εἰλωτες.

Κύρια ἀσχολία τῶν Σπαρτιατῶν ἦταν ἡ προετοιμασία γιὰ τὸν πόλεμο. Σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ οἱ Σπαρτιάτες γυμνάζονταν καὶ ὑπηρετοῦσαν πιστὰ τὴν πατρίδα τους.

Ἡ Σπάρτη εἶχε πολίτευμα ὀλιγαρχικό. Τὴν κυβερνοῦσαν οἱ λίγοι εὐγενεῖς ἀπὸ τίς πιό παλιές οἰκογένειες.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Τί ἦταν ἡ Ἀπέλλα; Ἡ Γερουσία;
2. Ποιός ἦταν ὁ σκοπός τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν στή Σπάρτη;
3. Διάβασε γιὰ τό μυθικό νομοθέτη Λυκοῦργο.
4. Ἄν ξέρεις μερικὲς λακωνικὲς ἀπαντήσεις, νὰ τίς πεῖς στήν τάξη.

Ἡ θεὰ Ἀθηνᾶ προστάτευε τὴν Ἀθήνα, τὴν πόλι πού πῆρε τ' ὄνομά της

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΑΘΗΝΑ

1. Μιά πόλη - κράτος : ή 'Αθήνα

Στή θέση πού βρίσκεται σήμερα ή 'Αθήνα, οί 'Αχαιοί είχαν ιδρύσει ένα μικρό κράτος. Τό κυβερνούσε ό βασιλιάς, πού κατοικοῦσε στήν 'Ακρόπολη τῶν 'Αθηνῶν.

Η 'Αθήνα ἦταν τότε μία μικρή πόλη τῆς 'Αττικῆς. Γύρω της ἦταν χτισμένες κι ἄλλες μικρές πόλεις, πού ή καθεμιά τους ἀποτελοῦσε ένα ἀνεξάρτητο κράτος μέ δικό του βασιλιά καί μέ ξεχωριστούς νόμους.

Σύμφωνα μέ τήν παράδοση, ό μυθικός ἥρωας *Θησέας* ἔνωσε ὅλες αὐτές τίς μικρές πόλεις μέ τήν 'Αθήνα σ' ένα κράτος, πού ή ἔκτασή του σκέπαζε ὅλη σχεδόν τήν 'Αττική.

Τήν καινούρια πόλη τήν προστάτευε ή θεά 'Αθηνᾶ, πού τῆς ἔδωσε καί τ' ὄνομά της.

Ό μύθος μᾶς διηγεῖται πῶς ἔγινε φιλονικία ἀνάμεσα στήν 'Αθηνᾶ καί στό θεό τῆς θάλασσας, τόν Ποσειδῶνα, γιά τό ποιός ἀπό τούς δύο θά γινόταν ό προστάτης τῆς καινούριας πόλης.

Τή διαφορά τήν ἔλυσαν οί ἄλλοι θεοί, πού συγκεντρώθηκαν στήν 'Ακρόπολη, γιά νά κρίνουν τά δῶρα πού πρόσφεραν στήν πόλη οί δύο θεοί.

Ὁ Ποσειδῶνας χάρισε τό ἄλογο καί ἡ Ἀθηνᾶ τήν ἐλιά.
Οἱ θεοί προτίμησαν τό δῶρο τῆς Ἀθηνᾶς.

Ἀπό τότε, ἡ θεά Ἀθηνᾶ προστάτευε τήν Ἀθήνα, πού
ἐμελλε νά γίνει ἡ πιό δοξασμένη πόλη τῆς Ἑλλάδας.

2. Βασιλιάδες καί εὐγενεῖς

Τήν Ἀθήνα, ὅπως ὅλες τίς ἐλληνικές πόλεις - κράτη,
τήν κυβερνοῦσε ἕνας βασιλιάς μέ τήν βοήθεια τῶν εὐγε-
νῶν, πού ἦταν πλούσιοι γαιοκτήμονες. Σιγά σιγά ὅμως, μέ
τό πέρασμα τῶν χρόνων οἱ βασιλιάδες ἔχασαν τή δύναμή
τους καί ὅλη ἡ ἐξουσία πέρασε στά χέρια τῶν εὐγενῶν.

Ὁ Κέκροπας ἦταν ὁ πρῶτος βασιλιάς τῶν Ἀθηναίων,

Στήν παράσταση τοῦ ἀγγείου βλέπεις τό Θησέα νά σκοτώνει τό Μι-
νόταυρο τῆς Κρήτης. Στό γυρισμό του ὁ Θησεῆας ἔγινε βασιλιάς τῆς
Ἀθήνας

καί ὁ Κόδρος ἦταν ὁ τελευταῖος βασιλιάς τους, πού θυ-
σιάστηκε, γιά νά σωθεῖ ἡ πατρίδα του ἀπό τοὺς Δωριεῖς.

Ὅταν οἱ Δωριεῖς θέλησαν νά καταλάβουν τήν Ἀττική
κι οἱ δύο στρατοί ἦταν ἔτοιμοι νά πολεμήσουν, λέ-

νε πώς ένας χρησμός είχε πει ότι θα νικούσε ο στρατός εκείνος, πού ο βασιλιάς του θα σκοτωνόταν. Τότε ο βασιλιάς των Αθηναίων, Κόδρος, για να μην τον γνωρίσουν, φόρεσε ρούχα ξυλοκόπου και πήγε σ' ένα δάσος, κοντά στο στρατόπεδο των Δωριέων. Επίτηδες προκάλεσε έναν στρατιώτη κι αυτός επάνω στη φιλονικία τον σκότωσε. Οι Αθηναίοι ζήτησαν το σώμα του βασιλιά τους, για να τό θάψουν με τιμές. Σάν έμαθαν οι Δωριείς ότι ο ξυλοκόπος πού σκοτώθηκε ήταν ο βασιλιάς των αντιπάλων τους, θυμήθηκαν το χρησμό, φοβήθηκαν μή νικηθούν και γύρισαν στα μέρη τους, χωρίς να πειράξουν τους Αθηναίους. Έτσι ο Κόδρος με τη θυσία του έσωσε την πατρίδα του.

Μετά τό θάνατο του Κόδρου, την Αθήνα την κυβερνούσαν 9 άρχοντες, πού τους διάλεγαν από την τάξη των εύγενών. Εκείνο τόν καιρό, οι κάτοικοι της Αθήνας, αλλά και όλων των ελληνικών πόλεων, ήταν χωρισμένοι σε έλευθερους και δούλους.

Τούς έλευθερους πάλι τους ξεχώριζαν σε γαιοκτήμονες εύγενείς και στό λαό.

Οι εύγενείς είχαν μεγάλα κτήματα, πού τά καλλιεργούσαν για λογαριασμό τους οι άγρότες.

Οι ίδιοι είχαν ως άσχολία τόν πόλεμο και τή διοίκηση του κράτους. Κυβερνούσαν σύμφωνα με άγραφους νόμους και πάντα φρόντιζαν για τό δικό τους συμφέρον.

Αυτό τό πολίτευμα τό ονομάζουμε άριστοκρατικό.

3. Μιά καινούρια τάξη: Οι έμποροι και οι τεχνίτες

Γύρω στον έβδομο αιώνα π.Χ. στην Αθήνα σχηματίστηκε μία καινούρια τάξη ανθρώπων. Ήταν οι έμποροι

καί οί τεχνίτες, πού πλούτισαν από τό εμπόριο, πού ἔκαναν μέ τίς ἑλληνικές ἀποικίες.

Δέν ἄντεχαν λοιπόν νά τούς ἐξουσιάζουν οί λίγοι εὐγενεῖς κι ἤθελαν νά λάβουν κι αὐτοί μέρος στήν κυβέρνηση τοῦ κράτους.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οί ἀγρότες δέ συμπαθοῦσαν καθόλου τούς εὐγενεῖς, γιατί οί τελευταῖοι τούς μεταχειρίζονταν πολύ σκληρά. Ὅταν δέν εἶχαν νά πληρώσουν τά χρέη τους, τούς ἔπαιρναν τήν περιουσία ἢ τούς πουλοῦσαν σάν δούλους μέσα καί ἔξω ἀπό τήν Ἀττική.

Ὅλος ὁ λαός, λοιπόν, ξεσηκώθηκε κι ἡ Ἀθήνα πέρασε μιά περίοδο ἀναταραχῆς.

4. Ὁ Δράκοντας – Οἱ πρῶτοι γραπτοί νόμοι

Τότε οἱ εὐγενεῖς, οἱ εὐπατρίδες, ὅπως τούς ἔλεγαν ἀλλιῶς, ἀνάθεσαν στόν εὐπατρίδη *Δράκοντα* νά γράψει τούς νόμους, γιά νά τούς γνωρίζουν ὅλοι καί σύμφωνα μ' αὐτούς νά δικάζουν οἱ εὐγενεῖς.

Πραγματικά τούς νόμους τοῦ Δράκοντα τούς χάραξαν πάνω σέ λίθινες πλάκες, πού τίς ἔστησαν στήν Ἀγορά.

Ἦταν ὅμως τόσο σκληροί νόμοι, πού ἀργότερα οἱ Ἕλληνες ἔλεγαν πώς γράφτηκαν μέ αἷμα. Ἀκόμη καί σήμερα ὅταν λέμε «δρακόντεια μέτρα», ἐννοοῦμε πολύ αὐστηρά μέτρα.

5. Ὁ νομοθέτης Σόλωνας (594 π.Χ.)

Ἡ κατάσταση δέ βελτιώθηκε. Ἐνας ἐμφύλιος πόλεμος θά ξεσποῦσε στήν Ἀθήνα στίς ἀρχές τοῦ 6ου π.Χ. αἰώνα. Τότε ἀποφάσισαν ὅλοι ν' ἀναθέσουν σ' ἓνα σοφό ἄνθρω-

πο, τό Σόλωνα, νά γράψει καινούριους νόμους καί ν' ἀλλάξει τό πολίτευμα.

Ὁ Σόλωνας εἶχε ταξιδέψει πολύ κι εἶχε ἀποχτήσει μεγάλη πείρα.

α) Τό πρῶτο του ἔργο ἦταν νά καταργήσει ὅλα τά χρέη τῶν πολιτῶν (σεισάχθεια) καί νά ἐλευθερώσει ὅσους πούληθηκαν δοῦλοι γι' αὐτόν τό λόγο. Κανείς δέν εἶχε πιά δικαίωμα νά πούλησει τόν ἄλλον γιά χρέη.

β) Γιά νά μήν ὑπάρχει μεγάλη διαφορά ἀνάμεσα στούς πολίτες, τούς χώρισε σέ τέσσερις τάξεις μέ βάση τά εἰσοδήματά τους καί ὄχι πιά μέ βάση τήν καταγωγή τους. Ἀνάλογα μέ τήν περιουσία τους πλήρωναν βαρύτερο ἢ ἐλαφρότερο φόρο.

Οἱ ἄρχοντες ἐκλέγονταν ἀπό τίς δύο πρῶτες τάξεις, δηλ. ἀπό τούς πλουσιότερους πολίτες.

γ) Ὅλοι οἱ πολίτες ὅμως πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνων, εἶχαν δικαίωμα νά πάρουν μέρος στήν ἐκκλήσια τοῦ δήμου, δηλ. στή συγκέντρωση τοῦ λαοῦ, πού ἀποφάσιζε γιά ὅλα τά ζητήματα τῆς πολιτείας καί πῆφιζε τούς νόμους.

δ) Ἰδρυσε τήν Ἡλιαία, ἕνα λαϊκό δικαστήριο, στό ὁποῖο ἔπαιρναν μέρος ὅλοι οἱ πολίτες ἀπ' ὅλες τίς τάξεις, πλούσιοι ἢ φτωχοί. Κανείς δέν μπορούσε ν' ἀκυρώσει τήν ἀπόφαση τῆς Ἡλιαίας.

ε) Ὁ Σόλωνας διοργάνωσε καί τόν Ἄρειο Πάγο, πού ἦταν τό ἀνώτατο δικαστήριο καί τοῦ ἀνάθεσε νά παρακολουθεῖ ἂν τηροῦνται οἱ νόμοι καί ἂν οἱ πολίτες ἐργάζονται καί κερδίζουν τίμια τά χρήματά τους.

στ) Τέλος, σύστησε τή βουλή τῶν τετρακοσίων, πού εἶχε σάν ἔργο νά ἐτοιμάζει τούς νόμους καί νά τούς ὑποβάλλει στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, γιά νά ψηφιστοῦν.

Ὁ Σόλωνας ὑποχρέωσε ἀκόμη μέ νόμο τούς Ἀθηναίους: α) νά ἔχουν ἕνα ἐπάγγελμα καί β) νά μορφώνουν τά παιδιά τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὀρκίστηκαν ὅτι θά τηρήσουν τούς νόμους του κι ὁ Σόλωνας ἔφυγε ἀπό τήν Ἀθήνα γιά δέκα χρόνια καί ταξίδεψε μακριά ἀπό τήν πατρίδα του.

6. Ὁ Πεισίστρατος – Ἕνας τύραννος

Μέ τή νομοθεσία τοῦ Σόλωνα ὠφελήθηκαν μόνο ὅσοι εἶχαν πλουτίσει ἀπό τό ἐμπόριο. Ἔτσι ἄρχισαν πάλι ταραχές.

Τότε ὁ Πεισίστρατος ἔγινε τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Ἔτσι ὀνόμαζαν ὅποιον ἀποκτοῦσε τήν ἐξουσία μέ τή βία καί ὄχι μέ τούς νόμους.

Ὁ Πεισίστρατος κυβέρνησε δίκαια καί εἰρηνικά τήν Ἀθήνα ἀπό τό 560-527 π.Χ. Διατήρησε τούς νόμους τοῦ Σόλωνα καί βοήθησε πολύ τούς ἀγρότες. Τούς δάνειζε χρήματα, γιά νά καλλιεργοῦν τή γῆ.

Γιά νά δώσει δουλειά στούς τεχνίτες καί μαζί γιά νά ὁμορφύνει τήν Ἀθήνα, πρόσταξε νά γίνουν καινούρια ἔργα στήν πόλη: δρόμοι, ναοί, ὑδραγωγεῖα, θέατρα.

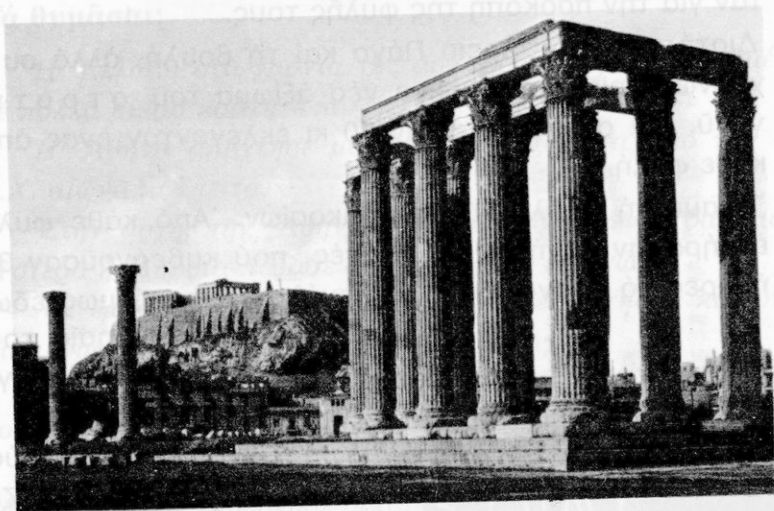
Στόν καιρό του θεμελιώθηκε ὁ ναός τοῦ Ὀλυμπίου Διός, πού τελείωσε μετά ἀπό ἕξι αἰῶνες περίπου.

Ὁ Πεισίστρατος ἀνάθεσε πρῶτος σέ ποιητές νά καταγράψουν τά ὁμηρικά ἔπη, πού μέχρι τότε διαδίνονταν προφορικά ἀπό γενιά σέ γενιά.

Ἔτσι ὅλοι ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴ διοίκηση τοῦ Πεισίστρατου. Τὰ παιδιά του ὅμως κυβέρνησαν πιὸ σκληρά καί οἱ Ἀθηναῖοι κατάργησαν τὴν τυραννία.

7. Ὁ Κλεισθένης

Μετὰ τὴν κατάργηση τῆς τυραννίας, ἄρχισαν καινούριες ταραχές. Δύο κόμματα ἀνταγωνίζονταν νά καταλά-

Οἱ στήλες τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς στήν Ἀθήνα. Ὅ,τι ἔμεινε ὄρθιο ἀπὸ τὸν μεγαλόπρεπο ναὸ τοῦ Δία, πού θεμελίωσε ὁ Πεισίστρατος

βουν τὴν ἐξουσία. Οἱ ὀπαδοί τῆς τυραννίας καί οἱ ὀπαδοί τῆς δημοκρατίας. Τελικὰ ὑπερίσχυσαν οἱ δημοκρατικοί καί ὁ ἀρχηγός τους ὁ Κλεισθένης ἔγινε ἄρχοντας τῶν Ἀθηῶν τὸ 508 π.Χ.

Ὁ Κλεισθένης ἦταν εὐπατρίδης, συμπαθοῦσε ὅμως καί προστάτεψε τοὺς ἀγρότες.

Ἡ πρώτη του δουλειά ἦταν νά συμπληρώσει τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνα, νά τοὺς κάνει περισσότερο δημοκρατικούς.

- α) Χώρισε τὴν Ἀττικὴ σέ 100 δήμους. Κάθε 10 δήμοι ἀποτελοῦσαν μία φυλὴ. Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς χωρίστηκαν σέ 10 φυλές. Κάθε φυλὴ εἶχε πολίτες ἀπὸ ὅλες τὶς τάξεις: εὐγενεῖς, ἀγρότες, ἐμπόρους, πλούσιους καί φτωχοὺς. Ὅλοι εἶχαν ἴσα δικαιώματα καί ἐργάζονταν γιὰ τὴν προκοπὴ τῆς φυλῆς τους.
- β) Διατήρησε τὸν Ἄρειο Πάγο καί τὴ βουλή, ἀλλὰ συγχρόνως δημιούργησε ἕνα νέο ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Οἱ στρατηγοὶ ἦταν 10 κι ἐκλέγονταν ἕνας ἀπὸ κάθε φυλὴ.
- γ) Ἐκαμε τὴ βουλή τῶν πεντακοσίων. Ἀπὸ κάθε φυλὴ ἐκλήρωναν πενήντα βουλευτές, πού κυβερνοῦσαν 36 ἡμέρες τὸ χρόνο. Τὴν πιὸ μεγάλη δύναμη ὅμως ἔδω-

Στὴν εἰκόνα βλέπεις ἕνα ὄστρακο (κομμάτι ἀπὸ σπασμένο ἀγγεῖο). Ἐπάνω του οἱ Ἀθηναῖοι ἔγραψαν τὸ ὄνομα τοῦ πολίτη, πού ἠθελαν νά ἐξοστρακίσουν

σε στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, δηλ. στὴ συγκέντρωση τοῦ λαοῦ.

Αὐτὴ ἐξέλεγε τοὺς στρατηγούς, ψήφιζε τοὺς νόμους, ἀποφάσιζε γιὰ πόλεμο ἢ εἰρήνη κι εἶχε δικαίωμα νά ἐξορίσει ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα ἐκεῖνον πού ἦταν ἐπικίνδυνος γιὰ τὴν πολιτεία καί τὸ πολίτευμα τῆς.

Αυτό τό μέτρο λεγόταν **ὀστρακισμός**.

Μέ τίς μεταρρυθμίσεις, ὁ Κλεισθένης πέτυχε τοῦτο: "Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες, πλούσιοι ἢ φτωχοί, εἶχαν ἴσα δικαιώματα καί μποροῦσαν νά πάρουν μέρος στήν κυβέρνηση τοῦ κράτους.

"Ἐτσι, τό πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν, πού ξεκίνησε ἀπό τή βασιλεία, ἄλλαξε σέ ἀριστοκρατικό, πέρασε στήν τυραννία καί κατάληξε στήν πιά δίκαιη μορφή γιά τούς πολίτες: Ἔγινε **δημοκρατία**.

Νά θυμᾶσαι:

Ἡ Ἑλλάδα στά χρόνια τῆς ἀρχαιότητος ἦταν χωρισμένη σέ πολλά μικρά κράτη – πόλεις.

Ἡ Ἀθήνα ἀπόκτησε μεγάλη σπουδαιότητα ἀπό τόν 6ο π.Χ. αἰώνα κι ἔπειτα.

Στήν ἀρχή, τήν Ἀθήνα τήν κυβερνοῦσε ἕνας βασιλιάς. Ὑστερα ἡ ἐξουσία πέρασε στά χέρια τῶν εὐγενῶν.

Οἱ ἔμποροι, οἱ τεχνίτες κι οἱ ἀγρότες ζήτησαν κι αὐτοῖ δικαιώματα καί στήν Ἀθήνα ἔγιναν ταραχές.

Ὁ Σόλωνας ἔγραψε νόμους, πού δέν ἱκανοποιοῦσαν οὔτε τούς εὐγενεῖς οὔτε τούς φτωχοῦς.

Ὁ Πεισίστρατος ἔγινε γιά λίγο διάστημα τύραννος τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλά κυβέρνησε δίκαια.

Τέλος ὁ Κλεισθένης μετέτρεψε τό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας σέ δημοκρατία κι ἔδωσε ἴσα δικαιώματα σ' ὄλους τούς πολίτες.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Ποιός εἶναι ὁ σπουδαιότερος νόμος τοῦ Σόλωνα;
2. Τί ἔκανε ὁ Κλεισθένης;

3. Τί καταλαβαίνεις, όταν άκοῦς τή λέξη δημοκρατία;
4. Διάδασε καί γράψε λίγα λόγια γιά τό νομοθέτη Σόλωνα.
5. Γράψε μέ λίγα λόγια τήν ιστορία τοῦ Σόλωνα καί τοῦ Κροίσου.

Ἡ Δήμητρα ἦταν ἡ θεά τῆς γεωργίας. Στό ανάγλυφο βλέπεις τή Δήμητρα, τήν Περσεφόνη καί τόν Τριπτόλεμο. Ἡ Δήμητρα ἀνάθεσε στόν Τριπτόλεμο νά διδάξει στούς ἀνθρώπους τήν καλλιέργεια τοῦ σιταριοῦ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Τί πίστευαν οι Έλληνες

Όπως όλοι οι λαοί της αρχαιότητας, έτσι και οι Έλληνες πίστευαν πώς τό σύμπαν ήταν γεμάτο από θεότητες, άλλοτε εύγενικές κι άλλοτε καταστροφικές.

Θεοποιοῦσαν καθετί στή φύση, πού τούς προκαλοῦσε τό δέος ἢ τό θαυμασμό, δηλαδή πού τούς φαινόταν ἀνεξήγητο ἢ θαυμάσιο.

Σ' ὅλους αὐτούς τούς θεούς, οἱ ἀρχαῖοι Έλληνες ἔδωσαν ἀνθρώπινη μορφή. Τούς φαντάστηκαν ψηλούς, δυνατούς, ωραίους κι ἀθάνατους.

Γιά τούς ἀρχαίους Έλληνες, οἱ θεοί εἶχαν τίς ἴδιες ἀνάγκες καί τίς ἴδιες ἀδυναμίες μέ τούς κοινούς ἀνθρώπους, τούς θνητούς.

Έτρωγαν ἕνα θεϊκό φαγητό, τήν ἀμβροσία, καί ἔπιναν τό ὑπέροχο ποτό, τό νέκταρ. Ἀγαποῦσαν, μισοῦσαν, ζήλευαν, πολεμοῦσαν ἢ μάλωναν. Βρίσκονταν πάντα κοντά στόν ἄνθρωπο, ἀόρατοι, ἔτοιμοι νά τοῦ δώσουν βοήθεια ἢ νά τόν κατατρέξουν.

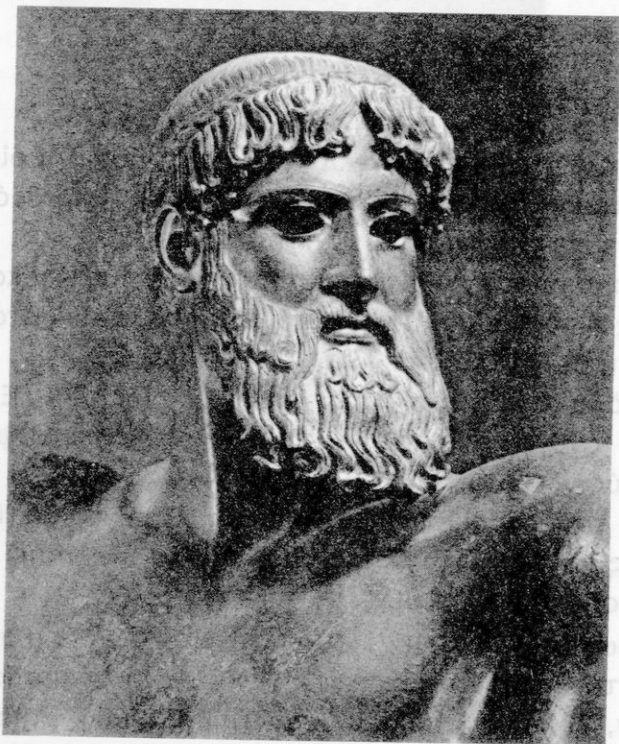
Οἱ ἀρχαῖοι Έλληνες ἔπλασαν πολλούς ὁμορφους μύθους, γιά νά ἐξηγήσουν τήν καταγωγή τῶν θεῶν, νά περι-

γράψουν τή ζωή τους καί νά ιστορήσουν τίς περιπέτειές τους.

Οί μύθοι αὐτοί, συγκεντρωμένοι, ἀποτελοῦν τή θαυμάσια ἑλληνική μυθολογία.

2. Οἱ θεοί τῶν Ἑλλήνων

Νά πῶς φαντάζονταν οἱ Ἕλληνες τόν κόσμο τῶν ἀθάνατων θεῶν.

Ὁ Ποσειδώνας, ὁ θεός τῆς θάλασσας

Ψηλά, στεκόταν μιά ομάδα, πού τήν ἀποτελοῦσαν οἱ μεγαλύτεροι θεοί, αὐτοί πού κατοικοῦσαν στό ὄρος

Ἄλυμπος καί γι' αὐτό ὀνομάζονταν ὀ λ ύ μ π ι ο ι.

Πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς, μοναδικός ἄρχοντας, βασιλευε ὁ Δίας.

Ὁ Δίας ἦταν ὁ θεὸς τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς, αὐτὸς πού μάζευε τὰ σύννεφα κι ἔστελνε τὴ βροχὴ καί τοὺς κεραυνούς.

Κατοικοῦσε στὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου μέ τὴ γυναίκα του τὴν Ἥρα, τὴ θεὰ τοῦ γάμου.

Κοντὰ του ζοῦσαν οἱ τρεῖς κόρες του κι οἱ τρεῖς γιοί του. Οἱ κόρες του ἦταν: Ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θεὰ τῆς σοφίας, πού σύμφωνα μέ τὴ μυθολογία, γεννήθηκε πάνοπλη ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ Δία.

Ἡ Ἀφροδίτη, θεὰ τῆς ὁμορφιάς, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ἄφρό τῆς θάλασσας.

Ἡ Ἄρτεμη, θεὰ τοῦ κυνηγιοῦ, τῆς σελήνης καί τῶν δασῶν, πού προστάτευε τὰ ἄγρια ζῶα.

Οἱ γιοί του ἦταν: Ὁ Ἀπόλλωνας ὁ ὠραιότερος ἀπ' ὅλους τοὺς θεοὺς, θεὸς τοῦ φωτός, τῆς μουσικῆς καί τῆς μαντικῆς.

Ὁ Ἄρης, ἄγριος καί δυνατός, ἦταν ὁ θεὸς τοῦ πολέμου.

Ὁ Ἐρμῆς, θεὸς τοῦ ἐμπορίου καί τῶν γραμμάτων, ἦταν ὁ ἀγγελιαφόρος τοῦ Δία.

Ἐπῆρχαν καί ἄλλοι σπουδαῖοι θεοί. Ὅπως τὰ δύο ἀδέρφια τοῦ Δία, ὁ Ποσειδῶνας, ὁ θεὸς τῆς θάλασσας καί ὁ Πλούτωνας, πού βασιλευε στό βασίλειο τοῦ κάτω κόσμου, στὸν Ἄδη.

Ἡ Δήμητρα ἦταν ἀδερφή τοῦ Δία. Προστάτευε τὴ γεωργία καί φρόντιζε γιὰ τὴ γονιμότητα τῆς γῆς.

Ἡ Ἑστία προστάτευε τὴν οικογενειακὴ ζωὴ καί σ' ὅλα τὰ σπίτια ὑπῆρχε βωμὸς τῆς.

Ὁ Ἥφαιστος ἦταν ὁ πιό ἀδίκημένος ἀπ' ὅλους τοὺς θεούς. Ἄσχημος καὶ κουτσός, δούλευε τὴν φωτιά καὶ τὰ μέταλλα, φτιάχνοντας τὰ παλάτια τῶν θεῶν καὶ τοὺς κεραυνούς τοῦ Δία. Ἦταν ὁ θεὸς τῆς φωτιᾶς καὶ προστάτης τῶν σιδηρουργῶν.

Ἐπῆρχε, ἔλεγαν, καὶ μιά ομάδα κατώτερων θεῶν ἢ τοπικῶν, πού τοὺς λάτρευαν σέ ὀρισμένους μόνο τόπους.

Ἀπὸ τοὺς κατώτερους θεούς, οἱ πιό ἀγαπητοί ἦταν ὁ Διόνυσος, ὁ θεὸς τῶν ἀμπελιῶν καὶ τοῦ κρασιοῦ καὶ ἡ Περσεφόνη, ἡ κόρη τῆς Δήμητρας, πού μοίραζε τὴ ζωὴ τῆς ἀνάμεσα στὸν Ἄδη καὶ τὸν ἐπάνω κόσμο.

Στίς σπηλιές, στίς πηγές καὶ στὰ δάση, οἱ Ἕλληνες πίστευαν πῶς κατοικοῦσαν οἱ νύμφες.

Λάτρευαν ἀκόμη κάθε πηγὴ, κάθε ρυάκι ἢ ποταμό.

Στὰ βάθη τῆς θάλασσας ζοῦσαν οἱ Νηρηίδες, πού προστάτευαν τοὺς ναυτικούς.

Πῶς γνωρίζουμε τόσα πολλά γιὰ τοὺς θεούς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Ἀπ' ὅσα ἔγραψαν οἱ ποιητές καὶ οἱ συγγραφεῖς τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ἀπὸ τὰ ἀγάλματα πού ἔφτιαξαν οἱ γλύπτες καὶ ἀπὸ τίς θρησκευτικὲς σκηνές, πού ζωγράρισαν οἱ καλλιτέχνες πάνω στὰ πῆλινα ἀγγεῖα.

3. Πῶς τιμοῦσαν τοὺς θεούς τους οἱ Ἕλληνες

Οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ τιμήσουν τοὺς θεούς, ἔχτιζαν μεγαλόπρεπους, μαρμάρινους ναοὺς καὶ μέσα τοποθετοῦσαν τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, στὸν ὅποιο ἦταν ἀφιερωμένος ὁ ναός.

Ἐξω ἀπὸ τὸ ναὸ συγκεντρώνονταν γύρω ἀπὸ τὸ βωμό, καὶ λάτρευαν τὸ θεὸ μέ προσευχές καὶ θυσίες.

«Προσεύχονταν ὄρθιοι μετά χέρια σηκωμένα στὸν οὐρανό, ὅταν τιμοῦσαν τὸ Δία ἢ τοὺς ἄλλους οὐράνιους θεοὺς ἢ σκυμμένοι στῆ γῆ, ὅταν ἢ προσευχῆ ἀπευθύνονταν στὸν Πλούτωνα καὶ στὶς ἄλλες θεότητες τοῦ κάτω κόσμου».

Θυσία χοίρου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες θυσίαζαν σέ κάθε θεό τὸ ζῶο πού πίστευαν πὼς προτιμοῦσε

Ζητοῦσαν τὴ βοήθεια τοῦ θεοῦ ἢ τῆς θεᾶς, τοὺς θύμιζαν τίς καλές τους πράξεις καὶ τοὺς παρακαλοῦσαν νὰ τοὺς συμπαρασταθοῦν στὴν ἀνάγκη τους. Τὴν προσευχῆ συνόδευαν οἱ προσφορές. Πρόσφεραν στοὺς θεοὺς: κρασί, λάδι, γάλα, γλυκά καὶ καρπούς. Πολλές φορές θυσίαζαν καὶ ζῶα.

Ἔσφαζαν κριάρια, προβατίνες, ἀγελάδες ἢ βόδια, κατσίκες καὶ τράγους, ἀνάλογα μέ ὅ,τι πίστευαν πὼς προτιμοῦσαν οἱ θεοί.

Προσφορές καὶ θυσίες πρόσφεραν καὶ στοὺς νεκρούς, πού τοὺς λάτρευαν καὶ τοὺς τιμοῦσαν, γιὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασία τους.

Πίστευαν πὼς οἱ νεκροὶ ζοῦν στὸν Ἄδη καὶ ἀπολαμβάνουν αὐτὰ πού τοὺς προσφέρουν οἱ δικοὶ τους.

4. Θρησκευτικές γιορτές και αγώνες

Οί Έλληνες είχαν πολλές θρησκευτικές γιορτές, για να τιμούν τους θεούς ή τις θεές. Κανένας μήνας δέν έμενε χωρίς γιορτή.

Άπ' αυτές άλλες ήταν μικρές και τοπικές κι άλλες σπουδαίες και πανελλήνιες, δηλ. τις παρακολουθοῦσαν άνθρωποι απ' όλα τά μέρη τής Ελλάδας.

Σέ κάθε θρησκευτική γιορτή τελοῦσαν και αγώνες μουσικούς ή αθλητικούς.

Πρέπει να ξέρεις πώς οί Έλληνες στην αρχαιότητα πίστευαν πώς κάθε άνθρωπος έχει καθήκον να άσκει τό σῶμα του και τό μυαλό του και να καλύτερεύει τή συμπεριφορά του.

Μέ τους αγώνες, έδειχναν στους θεούς αυτή τους τήν προσπάθεια. Ήταν δηλ. και οί αγώνες μιά προσφορά στους θεούς.

Οί μεγάλες πανελλήνιες γιορτές, όπου γίνονταν και αγώνες, ήταν τέσσερις.

α. Τά *Πύθια*: Τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια στους Δελφούς, για να τιμήσουν τό θεό του φωτός, τόν Άπόλλωνα.

β. Τά *Ίσθμια*: Τά γιόρταζαν κάθε δύο χρόνια στον Ισθμό τής Κορίνθου, για να τιμήσουν τό θεό τής θάλασσας, τόν Ποσειδώνα.

γ. Τά *Νέμεα*: Τά γιόρταζαν κάθε δύο χρόνια στή Νεμέα τής Άργολίδας, για να τιμήσουν τόν πατέρα τῶν θεῶν και τῶν ανθρώπων, τό Δία.

δ. Τά *Όλύμπια*: Τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια στή Όλυμπία τής Ήλειάς, για να τιμήσουν πάλι τό Δία.

5. Οί Ὀλυμπιακοί ἀγῶνες

Στή Δυτική Πελοπόννησο στο νομό Ἡλείας, βρίσκεται ἡ Ὀλυμπία, ἕνας ἀπό τούς σπουδαιότερους θρησκευτικούς τόπους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἀνάμεσα σέ καταπράσινους χαμηλούς λόφους ἀπλωνόταν τό ἄλσος τῆς Ὀλυμπίας, ἡ ἱερή *Ἄλτις*, ὅπως λεγόταν.

Δύο ποτάμια τήν κύκλωναν. Ὁ *Ἀλφειός*, ἀπό τά νότια, καί ἀπό τά δυτικά ὁ *Κλάδεος*, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

Γιά τούς ἀρχαίους Ἕλληνες ἡ πάλη ἦταν ἕνα σπουδαῖο ἀγώνισμα.

Σ' αὐτόν τόν ἡρεμο τόπο, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λάτρευαν τό Δία, τόν πατέρα τῶν θεῶν καί τῶν ἀνθρώπων, κι ἐδῶ ἄρχισαν οἱ Ὀλυμπιακοί ἀγῶνες, πού ἔμελλε νά γίνουν οἱ λαμπρότεροι ὅλης τῆς Ἑλλάδας καί ἀργότερα ὅλου τοῦ κόσμου.

Κάθε τέσσερα χρόνια, χιλιάδες Ἕλληνες ἀπό ὅλα τά μέρη τῆς Ἑλλάδας, συγκεντρώνονταν στήν Ὀλυμπία νά γιορτάσουν τή μεγάλη πανελλήνια γιορτή, τά Ὀλύμπια, καί νά πάρουν μέρος στούς ἀγῶνες.

Ἡ πρώτη ἐπίσημη γραπτή χρονολογία πού ἔχουμε γιά τούς ὀλυμπιακούς ἀγῶνες εἶναι τό ἔτος 776 π.Χ.

Τό διάστημα τῶν τεσσάρων χρόνων πού μεσολαβοῦσε ἀνάμεσα σέ δύο ἀγῶνες, ὀνομαζόταν Ὀ λ υ μ π ι ά δ α.

Αὐτήν ἔπαιρναν σάν βάση οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, γιά νά μετροῦν τό χρόνο.

Ἔσον καιρό διαρκοῦσαν οἱ ἀγῶνες, κάθε πόλεμος καί κάθε μάχη σταματοῦσε ἀνάμεσα στίς ἐλληνικές πολιτείες. Ἦταν ἕνας νόμος πού ὅλοι τόν σέβονταν.

Στούς ἀγῶνες ἔπαιρναν μέρος μόνον ἐλεύθεροι Ἕλλη-

Πρέπει νά ερεῖς πῶς οἱ Ἕλληνες στήν ἀρχαιότητα

Ἄγώνας δρόμου

νες πολίτες. Μποροῦσαν ὅμως νά τούς παρακολουθήσουν καί δοῦλοι καί βάρβαροι, ὄχι ὅμως καί γυναῖκες.

Οἱ ἀγῶνες κρατοῦσαν πέντε μέρες.

Τήν πρώτη μέρα πρόσφεραν θυσίες στό βωμό τοῦ Δία. Ἀκολουθοῦσαν 3 μέρες, πού ἦταν ἀφιερωμένες στούς ἀθλητικούς ἀγῶνες.

Τά κυριότερα ἀγωνίσματα ἦταν ὁ δρόμος, τό πήδημα, ἡ πάλη, ἡ δισκοβολία καί ὁ ἀκοντισμός.

Οἱ ἀρματοδρομίες καί οἱ ἵπποδρομίες γίνονταν στόν

ίπποδρομο. Οί κριτές τῶν ἀγώνων, οἱ Ἑλλανοδίκες, ἔδιναν ὄρκο ὅτι θά κρίνουν δίκαια τοὺς ἀγῶνες καί οἱ ἀθλητές ὅτι θά ἀγωνιστοῦν τίμια.

Τήν τελευταία μέρα γινόταν ἡ ἀπονομή τῶν βραβείων. Ὁ κήρυκας φώναζε τό ὄνομα τοῦ νικητῆ, τό ὄνομα τοῦ πατέρα του καί τό ὄνομα τῆς πατρίδας του. Τό Στάδιο γέμιζε τότε ἀπό τίς ζητωκραυγές καί ἀπό τά ἄνθη πού ἔριχναν οἱ θεατές.

Οἱ Ἑλλανοδίκες στεφάνωναν τοὺς ὀλυμπιονίκες μ' ἓνα ἀπλό στεφάνι, καμωμένο ἀπό κλαδιά ἄγριας ἐλιᾶς. Τά κλαδιά τά εἶχε κόψει μέ χρυσό μαχαίρι, ἓνα ἀγόρι, πού εἶχε στή ζωή καί τοὺς δυό του γονεῖς.

Μέ τό ἀπλό αὐτό βραβεῖο, οἱ Ἕλληνες ἔδειχναν ὅτι ὁ ἀγῶνας γινόταν γιά τήν τιμή καί τήν ἀρετή καί ὄχι γιά τό κέρδος.

Πραγματικά, ἡ τιμή ἦταν ἀφάνταστα μεγάλη γιά κάθε ὀλυμπιονίκη. Αὐτός εἶχε δικαίωμα νά στήσει τό ἄγαλμα του στόν ἱερό χῶρο τῆς Ἄλτεως. Τό ὄνομά του γραφόταν σέ ἐπίσημους καταλόγους κι ὅταν ἐπέστρεφε στήν πόλη του, οἱ συμπατριῶτες του τόν τιμοῦσαν σάν ἥρωα.

Πολλές φορές γκρέμιζαν ἓνα μέρος ἀπό τά τείχη τῆς πόλης «γιά νά περάσει ἀπό μιά πόρτα ὅπου κανένας δέν εἶχε ἀκόμη περάσει».

Τά πρῶτα χρόνια, στήν Ἄλτι δέν ὑπῆρχαν κτίρια παρά μόνο μικρά σπιτάκια γιά τοὺς ἱερεῖς καί βωμοί γιά τοὺς θεούς.

Οἱ νικητές χάριζαν δῶρα στοὺς θεούς ἀγάλματα καί τά τοποθετοῦσαν κοντά στοὺς βωμούς, στοὺς πρόποδες τοῦ Κρονίου λόφου.

Ἀργότερα ἄρχιζαν νά χτίζουν μεγαλόπρεπους ναούς,

«θησαυρούς» δηλ. μικρά οικοδομήματα, για νά κρύβουν τά δῶρα πού χάριζαν οί διάφορες πόλεις στήν Ὀλυμπία, στοές, κ.ἄ.

Ἦρθαν καλλιτέχνες, ποιητές, συγγραφεῖς, φιλόσοφοι, ἱστορικοί νά λαμπρύνουν τόν τόπο τῆς Ὀλυμπίας καί νά τόν στολίσουν μέ τ' ἀθάνατα ἔργα τους.

Κι ἔγινε ἡ Ὀλυμπία ἕνας τόπος, ὅπου λάτρευαν ὄχι μόνο τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά μαζί καί τό πνεῦμα του, τή Λογική καί τό Μέτρο στό καθετί.

Ἀνάμεσα στά κτίρια, ὁ σπουδαιότερος ναός ἦταν τοῦ Δία, πού φιλοξενοῦσε μέσα του τό χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Τό εἶχε φτιάξει ὁ Φειδίας κι ἦταν ἕνα ἀπό τά ἐφτά θαύματα τοῦ κόσμου.

Ἄλλος μεγαλοπρεπής ναός, ἦταν τῆς Ἥρας, τό Ἡραῖο. Ἐξω ἀπό τήν Ἄλτι, ἔχτισαν τήν παλαίστρα καί τό γυμνάσιο, ἕνα μέρος ὅπου οἱ ἀθλητές ἔκαναν προπόνηση.

Ἄν κάμεις μιά ἐπίσκεψη στό μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας, θά δεῖς σέ μίαν ἀναπαράσταση, πῶς ἦταν ὁ χῶρος τήν ἐποχή πού ἡ Ὀλυμπία γνώρισε τήν πιό μεγάλη της δόξα.

6. Μαντεῖα

Διάβασες πῶς οἱ Ἕλληνες προσεύχονταν στούς θεούς γιά νά ζητήσουν τή βοήθειά τους.

Τούς πρόσφεραν θυσίες κι ἔκαναν γιορτές, γιά νά τούς εὐχαριστήσουν. Μά περίμεναν ἀπό τούς θεούς κάτι περισσότερο. Ἦθελαν νά γνωρίσουν τή θέληση τῶν θεῶν γιά τό παρόν καί τό μέλλον, νά γνωρίσουν δηλ. ἀπό πρῖν τί θά συμβεῖ στό μέλλον.

Πίστευαν πώς οί θεοί φανέρωναν τή θέλησή τους μέ διάφορα σημάδια, μέ οίω ν ο ύ ς .

Στά μαντεῖα, πού ἦταν ἱεροί τόποι, οί μαντεῖς παρατηροῦσαν τούς οίω ν ο ύ ς, τούς ἐξηγοῦσαν κι ἔδιναν τίς ἀπαντήσεις, τούς χρῆσμούς .

Ἦπῆρχαν οἰωνοί διαφόρων εἰδῶν. Μποροῦσαν οί μαντεῖς νά μαντέψουν τό θέλημα τῶν θεῶν, παρατηρώντας τό πέταγμα τῶν πουλιῶν ἢ τό θρόισμα τῶν φύλλων ἢ ἀκόμη τά σπλάχνα τῶν ζῶων, πού θυσίαζαν στό βωμό.

Τό ἀρχαιότερο μαντεῖο βρισκόταν στήν Ἡπειρο, στή

**Οἱ Δελφοί ἦταν τό σπουδαιότερο θρησκευτικό κέντρο
τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων**

Δωδώνη κι ήταν ναός αφιερωμένος στο Δία. Έκει οί ιερείς προέλεγαν τό μέλλον από τό θόρυβο πού ἔκανε ό άνεμος, κουνώντας τά φύλλα στίς βελανιδιές – τά ιερά δέντρα του Δία.

Τό πιό φημισμένο ὄμως μαντεῖο, ἦταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν, στή Φωκίδα, χτισμένο στούς πρόποδες του Παρνασσού.

Ἦταν αφιερωμένο στό γιό του Δία, τόν Ἀπόλλωνα.

Έκει πήγαιναν Ἕλληνες καί ξένοι, ἀπλοί ἄνθρωποι καί βασιλιάδες νά ζητήσουν τή γνώμη του θεοῦ γιά κάποιο σπουδαῖο ζήτημα, πού τούς ἀπασχολοῦσε.

Τό χρησμό τόν ἔδινε μιά ἰέρεια, ἡ Πυθία. Αὐτή λουζόταν στά καθαρά νερά τῆς Κασταλίας πηγῆς, ἔμπαινε μέσα στό ναό, προχωροῦσε ἀνάμεσα σέ ἀναθυμιάσεις ἀπό δάφνη καί μετά κατέβαινε στό ὑπόγειο μέρος του ναοῦ, στό μαντεῖο. Έκει καθόταν σ' ἓνα τρίποδα, τοποθετημένο ἐπάνω ἀπό ἓνα ἄνοιγμα τῆς γῆς, ἀπ' ὅπου ἔβγαιναν οί ἀναθυμιάσεις. Ζαλιζόταν, ἔπεφτε σέ ἔκσταση κι ἄρχιζε νά προφέρει ἀκατάληπτα λόγια, πού ἦταν οί ἀπαντήσεις του Ἀπόλλωνα. Οί ἰερείς – πολύ μορφωμένοι ἄνθρωποι – ἔγραφαν μ' αὐτά τά λόγια τούς χρησμούς, πού ἦταν πάντα διφορούμενοι γιά νά μή λαθεύει ποτέ ό θεός.

Γι' αὐτό καί οί ἀρχαῖοι ὀνόμαζαν τόν Ἀπόλλωνα, Λοξία, δηλαδή αὐτός πού τά λέει λοξά, μέ πολλές σημασίες.

Γιά νά εὐχαριστήσουν τόν Ἀπόλλωνα ὅσοι ἔρχονταν νά ζητήσουν ἓνα χρησμό, φεύγοντας, ἀφιέρωναν στό ναό πολύτιμα δῶρα.

Κάθε πόλη ἔχτιζε κι ἓνα μικρό οἰκοδόμημα, ἓναν μικρό «θησαυρό», γιά νά τοποθετήσει μέσα τά ἀφιερῶματά της.

Ἔτσι τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν, ἔγινε πολύ πλούσιο καί γέμισε μέ καλλιτεχνικούς θησαυρούς.

Σήμερα, μπορεῖς καί σύ νά κάμεις μιά ὁμορφη ἐκδρομή στούς Δελφούς. Θά θαυμάσεις τό τοπίο, θά ἐπισκεφτεῖς τά ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄπολλωνα, θά συναντήσεις τό «θησαυρό τῶν Ἀθηναίων» καί θ' ἀνεβεῖς ὡς τό ἀρχαῖο θέατρο, ὅπου γίνονταν μουσικοί ἀγῶνες πρὸς τιμὴ τοῦ θεοῦ.

Τέλος, θά καταλήξεις στό μουσεῖο, νά χαρεῖς ὅσα ἔργα τέχνης σώθηκαν ἀπὸ τὴ φθορά τοῦ χρόνου καί τὴ μανία τῶν ἀνθρώπων.

7. Μυστήρια

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν πῶς οἱ νεκροὶ ζοῦν στὸν Ἄδη μιά θλιβερὴ ζωὴ. Γιά νά εξασφαλίσουν, λοιπόν, μιά εὐτυχισμένη ζωὴ μετὰ τό θάνατο, ἔπαιρναν μέρος στά μυστήρια.

Τά μυστήρια ἦταν θρησκευτικὲς τελετές. Μόνον ὅσοι ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτά, οἱ μυσήνοιοι, θά ἀπολάμβαναν μετὰ τό θάνατο μιά αἰώνια κι εὐτυχισμένη ζωὴ.

Τά σπουδαιότερα μυστήρια ἦταν αὐτά πού γίνονταν στὴν Ἐλευσίνα, κοντὰ στὴν Ἀθήνα, τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, πρὸς τιμὴ τῆς Δήμητρας καί τῆς κόρης της Περσεφόνης.

Οἱ μνημένοι ἔπρεπε νά κρατήσουν μυστικὸ αὐτό πού ἔβλεπαν ἢ ἄκουγαν στίς τελετές.

8. Ἀμφιγτιονίες

Ὅπως θά κατάλαβες, ἡ θρησκεία κανόνιζε τὴ ζωὴ τῶν

ἀρχαίων Ἑλλήνων. Γι' αὐτό καί μᾶς ἄφησαν τόσους πολλούς ναούς, πού δείχνουν τό σεβασμό πού εἶχαν στούς θεούς τους.

Μερικοί ναοί, ὅπως τοῦ Ἀπόλλωνα στούς Δελφούς, ἔγιναν πανελλήνιοι κι ἀπόχτησαν μεγάλο πλοῦτο.

Σ' αὐτούς ἔκαναν θυσίες ὄχι μόνο οἱ κάτοικοι τῆς πόλης πού βρισκόταν ὁ ναός, ἀλλά καί οἱ κάτοικοι τῶν γειτονικῶν πόλεων.

Ἔτσι, μέ τό πέρασμα τοῦ χρόνου, ἀποφάσισαν νά ὀρίσουν μίαν ἀντιπροσωπεία ἀπό ὅλες τίς γειτονικές πόλεις, πού θά φρόντιζε γιά τίς ὑποθέσεις τοῦ ναοῦ, θά ὀργάνωνε τίς κοινές γιορτές καί θά διαχειριζόταν τήν περιουσία του.

Ἡ ἀντιπροσωπεία συνεδρίαζε στό ναό καί τό συνέδριό της ὀνομαζόταν ἀ μ φ ι κ τ ι ο ν ι κ ὸ σ υ ν ἔ δ ρ ι ο .

Οἱ πόλεις πού ἔπαιρναν μέρος σ' αὐτό ἔνιωθαν ἔνωμένες καί βοηθοῦσε ἡ μιά τήν ἄλλη. Εἶχαν μεταξύ τους ἕνα σύνδεσμο θρησκευτικό, ἀποτελοῦσαν μίαν ἀμφικτιονία.

Ἀργότερα, τά ἀμφικτιονικά συνέδρια φρόντιζαν νά λύνουν καί τίς διαφορές πού εἶχαν οἱ πόλεις τῆς ἀμφικτιονίας. Οἱ ἀποφάσεις τῶν ἀμφικτιονιῶν ἦταν σεβαστές καί τιμωροῦσαν ὅποια πόλη τίς παρέβαινε.

Ἡ σπουδαιότερη ἀμφικτιονία ἦταν ἡ ἀ μ φ ι κ τ ι ο ν ι ἄ τ ὠ ν Δ ε λ φ ῶ ν .

Νά θυμᾶσαι:

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν σέ πολλούς θεούς, πού τοὺς εἶχαν δώσει ἀνθρώπινη μορφή.

Τούς θεούς τούς τιμοῦσαν μέ προσευχές, μέ θυσίες καί μέ γιορτές.

Στίς θρησκευτικές γιορτές τελοῦσαν καί ἀγῶνες ἀθλητικούς καί μουσικούς.

Οἱ Ὀλυμπιακοί ἀγῶνες ἦταν οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ζητοῦσαν ἀπό τά μαντεῖα νά γνωρίσουν τί θά συμβεῖ στό μέλλον.

Τό περιφημότερο μαντεῖο ἦταν τό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Μέ τά μυστήρια ἐξασφάλιζαν μιὰ εὐτυχησμένη ζωή μετά τό θάνατο.

Οἱ ἀμφικτιονίες ἔλυναν τίς διαφορές τῶν πόλεων τῆς ἀμφικτιονίας καί ἔπαιρναν ἀποφάσεις σεβαστές ἀπ' ὄλους.

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. Τί ἦταν τά μαντεῖα; Τί ἦταν τά μυστήρια;
2. Γράψε λίγα λόγια γιά ἓνα θεό ἢ μιὰ θεά πού θά διαλέξεις.
3. Διάβασε καί μίλησε στήν τάξη γιά τούς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες, πού γίνονται στόν καιρό μας.
4. Κάνε δύο ὠραίους πίνακες. Ὁ ἓνας νά ἔχει θέμα τήν Ὀλυμπία καί ὁ ἄλλος τούς Δελφούς.

Ἐπανάληψη ἐπάνω στά ὀχτώ κεφάλαια πού διάβασες

1. Ἀπάντησε στίς ἐρωτήσεις.
  - a. Πῶς μαθαίνουμε τήν Ἱστορία τῶν περασμένων;
  - β. Πῶς ἦταν οἱ κατοικίες τῶν ἀνθρώπων, πού ζοῦσαν τά προϊστορικά χρόνια;

- γ. Ἐκ τῆς ἀπορίας σου ἀπάντησε τὸν Ἰσχυρὸν τοῦ Ἰσχυροῦ σου. Ἐκ τῆς ἀπορίας σου ἀπάντησε τὸν Ἰσχυρὸν τοῦ Ἰσχυροῦ σου.
- δ. Σέ ποιὰ φυλὴ ἀνήκαν οἱ Ἀχαιοί; Τί εἶδους μνημεῖα ἄφησαν στήν Ἑλλάδα; Ποιό ἦταν τό σπουδαιότερο ἀρχαῖκό βασίλειο;
- ε. Σέ ποιές θάλασσες ταξίδευαν οἱ Ἕλληνες, γιά νά ιδρῶ-
σουν τίς ἀποικίες τους; Ποιά περιοχὴ ὀνομάζουμε «Με-
γάλη Ἑλλάδα»;
- στ. Ποιός ἔγραψε καλοῦς νόμους γιά τοὺς Ἀθηναίους τόν
ἕκτο αἰῶνα π.Χ.; Ποιός ἦταν ὁ Πεισίστρατος; Τί ἔκανε ὁ
Κλεισθένης;
- ζ. Τί ἦταν ὁ Λυκούργος; Ποιό σκοπὸ εἶχε ἡ ἀνατροφή τῶν
παιδιῶν στή Σπάρτη;
- η. Τί πίστευαν οἱ Ἕλληνες γιά τοὺς θεοὺς; Πῶς τοὺς τι-
μοῦσαν; Ποιοί ἦταν οἱ σπουδαιότεροι ἀγῶνες; Πῶς ἔλυ-
ναν τίς διαφορές τους οἱ πόλεις μιᾶς ἀμφικτιονίας;

Κάμε μιά ἀπό τίς παρακάτω ἐργασίες:

2. Ζωγράφισε: α. Μιά ἀκρόπολη τῶν Ἀχαιῶν.
β. Ἕνα ἀθηναϊκό καρὰδι μέ τά κουπιά του.
γ. Ἕναν Ἀθηναῖο ὀπλίτη.
δ. Ἕνα Σπαρτιάτη πολεμιστή.
ε. Τοὺς σπουδαιότερους θεοὺς τῶν Ἀρχαίων
Ἑλλήνων μέ τά σύμβολά τους.
3. Σχεδίασε: Τό χάρτη τῆς Ἑλλάδας. Γράψε ἐπάνω τά ὀνό-
ματα τῆς Κνωσοῦ, τῶν Μυκηνηῶν.

4. *Νά επισκεφτεῖς τὰ ἀρχαιολογικά μνημεῖα τῆς περιοχῆς σου καί νά ἐκθέσεις τίς ἐντυπώσεις σου.*

Ὁ θησαυρός τῶν Ἀθηναίων στούς Δελφούς

Περικεφαλαία Έλληνα πολεμιστή την εποχή των περσικῶν πολέμων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

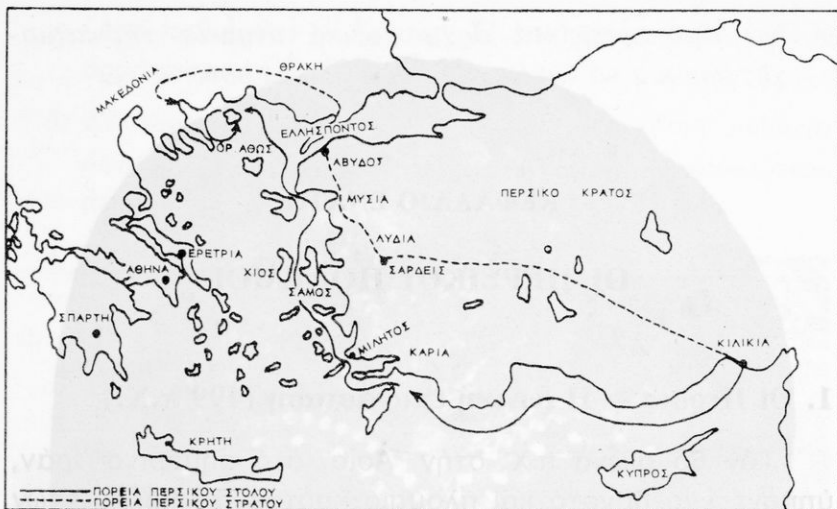
ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. Οί Πέρσες – Ἡ ἰωνική ἐπανάσταση (499 π.Χ.)

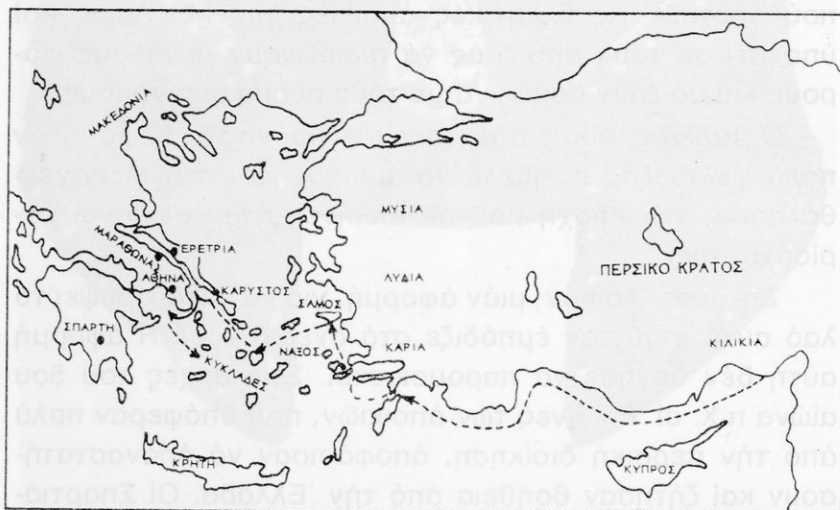
Τόν 6ο αἰώνα π.Χ. στήν Ἀσία, στό σημερινό Ἰράν, ὑπῆρχε ἓνα δυνατό καί πλούσιο κράτος, τό κράτος τῶν Περσῶν. Οἱ Πέρσες εἶχαν ὑποτάξει τοὺς γειτονικούς λαούς κι εἶχαν ἰδρύσει μίαν ἀπέραντη αὐτοκρατορία. Ἰδρυτής τῆς περσικῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ὁ Κύρος, πού ὑπόταξε τίς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας καί ὑποχρέωσε τοὺς ἀποίκους νά πληρώνουν μεγάλους φόρους καί νά ζοῦν σύμφωνα μέ τοὺς περσικούς νόμους.

Ὁ Δαρεῖος, πού διαδέχτηκε στό θρόνο τόν Κύρο, ἦταν πολύ φιλόδοξος κι ἤθελε νά κυριαρχήσει στή Μεσόγειο θάλασσα, τήν ἐποχή πού οἱ Ἕλληνες ἦταν οἱ μόνοι κυρίαρχοί της.

Ζητοῦσε, λοιπόν, μίαν ἀφορμή, γιά νά καταστρέψει τό λαό αὐτό, πού τόν ἐμπόδιζε στά σχέδιά του. Ἡ ἀφορμή αὐτή δέν ἄργησε νά παρουσιαστεῖ. Στίς ἀρχές τοῦ 5ου αἰώνα π.Χ. οἱ Ἕλληνες τῶν ἀποικῶν, πού ὑπόφεραν πολύ ἀπό τήν περσική διοίκηση, ἀποφάσισαν νά ἐπαναστατήσουν καί ζήτησαν βοήθεια ἀπό τήν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν νά βοηθήσουν. Μόνο οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν λίγο στρατό καί εἴκοσι τριήρεις. Σ' αὐτές προσ-

Στο σχέδιο βλέπεις την πορεία του περσικού στρατού και του περσικού στόλου στην α' έκστρατεια των Περσών εναντίον της Ελλάδας

Τα βέλη δείχνουν την πορεία του περσικού στόλου στη β' έκστρατεια των Περσών εναντίον της Ελλάδας

τέθηκαν κι άλλες πέντε τῶν Ἑρετριέων.

Ἴωνες, Ἀθηναῖοι κι Ἑρετριεῖς ἐνωμένοι ἔφτασαν ὡς τῖς Σάροδες, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῆς σατραπείας. Ἐκεῖ ἔμενε ὁ διοικητής, ὁ *σατράπης*, ὅπως τόν ὀνόμαζαν.

Κυρίεψαν εὐκολα τήν πόλη. Δέν μπόρεσαν ὅμως νά πάρουν καί τήν ἀκρόπολή της. Ἔτσι οἱ Πέρσες βρῆκαν καιρό κι ἔστειλαν ἰσχυρό στρατό. Οἱ ἐπαναστάτες ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν. Στήν ὑποχώρηση νικήθηκαν ἀπό τούς Πέρσες, κοντά στήν Ἔφεσο.

Οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Ἑρετριεῖς γύρισαν λυπημένοι στήν πατρίδα τους. Οἱ Ἴωνες συνέχισαν μόνοι τους τόν ἀγῶνα.

Ὁ Δαρεῖος ὅμως τούς νίκησε καί ξαναπῆρε ὅλες τῖς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας. Γιά νά τιμωρήσει τούς ἐπαναστάτες, ἔκαψε τή Μίλητο, σκότωσε τούς ἄντρες καί τά γυναικόπαιδα τά πούλησε γιά δούλους. Τήν ἴδια τύχη εἶχαν ὅλες οἱ ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας.

Μά ὁ θυμός του ἦταν μεγάλος καί γιά τούς Ἀθηναίους, πού βοήθησαν τούς Ἴωνες κι ἀποφάσισε νά τούς ἐκδικηθεῖ. Ἄρχισε νά ἐτοιμάζεται, γιά νά ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Πρόσταξε μάλιστα ἕνα δούλο του νά τοῦ ἐπαναλαμβάνει τρεῖς φορές τήν ἡμέρα «Κύριε μήν ξεχνᾶς τούς Ἀθηναίους».

Α. Ἀμυντικοί πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

1. Πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ὁ Δαρεῖος δέν ξέχασε τούς Ἀθηναίους. Τό 492 π.Χ. ἔστειλε τό γαμπρό του *Μαροδόνιο* μέ ἄρκετό στρατό καί στόλο νά κυριέψει τήν Ἑλλάδα.

Ὁ Μαρδόνιος μέ τόν περσικό στρατό πέρασε ἀπό τόν Ἑλλησποντο στή Θράκη κι ἀπό ἐκεῖ στή Μακεδονία. Ὁ περσικός στόλος ἔπλεε πρὸς τὰ παράλια τῆς Χαλκιδικῆς.

Μιά μεγάλη ὄμως τρικυμία, πού ξέσπασε στή χερσόνησο τοῦ Ἄθω, κατάστρεψε τὰ περισσότερα ἐχθρικά πλοῖα. Ὁ στρατός πάλι δοκιμάστηκε πολύ στή Μακεδονία.

Ἔτσι ὁ Μαρδόνιος ἀναγκάστηκε νά γυρίσει γρήγορα στήν πατρίδα του. Αὐτό ἦταν τό τέλος τῆς πρώτης ἐκστρατείας τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας.

2. Δεύτερη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα (490 π.Χ.)

Ὁ Δαρεῖος δέν ἀπογοητεύτηκε γιά τήν ἀποτυχία τοῦ Μαρδόνιου. Ἐτοίμασε καινούριο στρατό καί στόλο, γιά νά ἐκστρατεύσει γιά δεύτερη φορά ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ἀρχηγούς τῆς δεύτερης ἐκστρατείας ὄρισε δύο στρατηγούς, τόν Δάτη καί τόν Ἀρταφέρνη.

Αὐτή τή φορά οἱ Πέρσες ἀκολούθησαν διαφορετικό δρόμο. Μέ τὰ πλοῖα τους ξεκίνησαν ἀπό τό ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης, κυρίεψαν τή Νάξο, τή Δῆλο κι ἔφτασαν στήν Ἐρέτρια. Ἐξί μέρες τήν πολιορκοῦσαν καί τελικά τήν κυρίεψαν καί τήν κατάστρεψαν, παίρνοντας ἐκδίκηση γιά τή βοήθεια πού εἶχαν στείλει οἱ Ἐρετριεῖς στούς ἐπαναστάτες Ἴωνες.

Ὑστερα οἱ Πέρσες πέρασαν στήν Ἀττική καί στρατοπέδωσαν στήν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα. Ὁ στόλος, πού τοὺς εἶχε μεταφέρει, ἔμεινε ἀγκυροβολημένος στόν ὄρμο τοῦ Μαραθῶνα.

Ἡ στιγμή ἦταν πολύ κρίσιμη γιὰ τοὺς Ἀθηναίους. Κινδύνευε ἡ ἐλευθερία τους καί ἡ ἐλευθερία ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Λίγοι καθὼς ἦταν, ζήτησαν ἀμέσως τὴ βοήθεια τῆς Σπάρτης καί τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων. Οἱ Σπαρτιάτες ἀπάντησαν πῶς δὲν μποροῦσαν νὰ ἐκστρατεύσουν πρὶν γίνει πανσέληνος, γιατί αὐτό ἦταν τό ἔθιμό τους. Οἱ ἄλλες πόλεις ἀρνήθηκαν νὰ βοηθήσουν. Μόνο οἱ Πλαταιεῖς ἔστειλαν χίλιους ὀπλίτες.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τότε πῶς ἔπρεπε μόνοι τους νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα τους καί νὰ τὰ βάλουν μέ τοὺς δυνατοὺς Πέρσες.

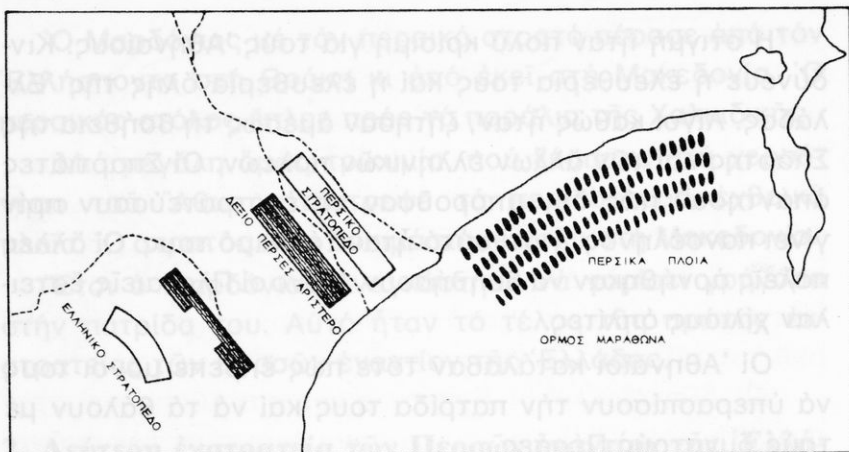
Στὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνα συγκεντρώθηκαν δέκα χιλιάδες Ἀθηναῖοι καί χίλιοι Πλαταιεῖς. Ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς εἶχε δέκα στρατηγούς. Κάθε μέρα ἀναλάμβανε τὴν ἀρχηγία ὅλου τοῦ στρατοῦ καί ἓνας στρατηγός. Ἀνάμεσα στοὺς στρατηγούς ἦταν ὁ *Μιλτιάδης*, ὁ *Ἀριστείδης*, καί ὁ *Θεμιστοκλῆς*.

Ὁ Ἀριστείδης, πού ἦταν λογικὸς καί καθόλου φιλόδοξος παραχώρησε τὴν ἡμέρα τῆς ἀρχηγίας του στό Μιλτιάδη, πού ἦταν ἰκανότερος καί γνώριζε τὴν ταχτική τῶν Περσῶν.

Τό παράδειγμα τοῦ Ἀριστείδη τό μιμήθηκαν καί οἱ ἄλλοι στρατηγοί κι ἔτσι ὁ Μιλτιάδης ὀρίστηκε ἀρχιστρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων.

Μέ μεγάλη προσοχὴ ταχτοποίησε τό στρατό του, δυνάμωσε τίς ἄκρες κι ἄφησε πιό ἀδύνατο τό κέντρο καί διάταξε ν' ἀρχίσει ἀμέσως ἡ μάχη. Ὄταν δόθηκε τό σύνθημα, οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Πλαταιεῖς ὄρμησαν μέ ἀπίστευτο θάρρος ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Πολεμοῦσαν γιὰ τὰ σπίτια τους, γιὰ τίς γυναῖκες καί

Τό σχέδιο δείχνει πώς είχαν παραταχθεί οί Έλληνες καί οί Πέρσες πρίν από τή μάχη του Μαραθώνα

τά παιδιά τους, πολεμοῦσαν γιά τό εύλογημένο χῶμα τῆς πατρίδας τους. Καί νίκησαν! Ἦταν τόση ἡ ὄρμη τους, πού οί Πέρσες ἀναγκάστηκαν νά ὑποχωρήσουν. Τρομαγμένοι ἔτρεξαν στά πλοῖα τους, γιά νά σωθοῦν.

Λένε πώς ὁ Κυνέγειρος, ὁ ἀδελφός ἑνός μεγάλου ποιητῆ, τοῦ Αἰσχύλου, προσπάθησε νά κρατήσει μέ τά χέρια του ἕνα περσικό καράβι, κι ὅταν οί Πέρσες τοῦ τᾶ ἔκοψαν δοκίμασε νά τό συγκρατήσῃ μέ τά δόντια του. Τόσος μέγανος ἦταν ὁ ἡρωισμός τῶν Ἑλλήνων!

Στό πεδίο τῆς μάχης ἔπεσαν 6.000 Πέρσες καί ἀπό τοὺς Ἀθηναίους 192. Ἡ παράδοση λέει πώς ἕνας ἀγγελιαφόρος ἔτρεξε μ' ὄλη του τῆ δύναμη, νά φέρῃ στήν Ἀθήνα τό χαρούμενο μήνυμα. Πουθενά δέ σταμάτησε. Κι ὅταν ἔφτασε, μιά λέξη πρόλαβε νά πεῖ: «Νενικήκαμεν!». Κι ἔπεσε νεκρός.

Οί Πέρσες ὅταν ἔφυγαν ἀπό τό Μαραθώνα, ἔπλευσαν μέ τά πλοῖα τους πρὸς τό Φάληρο. Ἡ Ἀθήνα εἶχε μείνει

άνυπεράσπιστη. Ήταν εύκαιρία γι' αυτούς νά τήν κυριέψουν. Ὁ Μιλτιάδης ὄμως, πού κατάλαβε τό σχέδιό τους, ἄφησε στό πεδίο τῆς μάχης τόν Ἀριστείδη νά προσέχει τά λάφυρα καί τούς αἰχμαλώτους κι ὁ ἴδιος ξεκίνησε ἀμέσως μέ τούς μαραθωνομάχους γιά τήν Ἀθήνα. Τήν ἴδια νύχτα ἔφτασαν καί παρατάχτηκαν γιά μάχη.

Ὅταν σέ λίγο φάνηκαν τά περσικά πλοῖα καί οἱ Πέρσες ἀντίκρισαν τούς Ἀθηναίους νά τούς περιμένουν, δέν τόλμησαν νά ἐπιτεθοῦν. Γύρισαν κι ἔφυγαν ντροπιασμένοι κι ἀπογοητευμένοι πίσω στήν πατρίδα τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά τιμήσουν τούς νεκρούς μαραθωνομάχους, τούς ἔθαψαν μέ μεγάλες τιμές στό πεδίο τῆς μάχης. Στόν τ ὕ μ β ο τ ο ὕ Μ α ρ α θ ῶ ν α ἔστησαν μιά μαρμάρινη στήλη καί χάραξαν ἐπάνω τό ἐπίγραμμα τοῦ ποιητῆ Σιμωνίδη, πού ἔλεγε :

*« Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσοφόρων Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν».*

πού σημαίνει : «οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπερασπίζοντας στό Μαραθῶνα ὅλους τούς Ἕλληνες, νίκησαν τή δύναμη τῶν χρυσοστολισμένων Περσῶν».

Κι εἶχαν δίκιο νά ὑπερηφανεύονται. Μέ τή νίκη τους ἐμπόδισαν τούς Πέρσες νά κυριέψουν τήν Ἑλλάδα κι ἔτσι νά πατήσουν τό πόδι τους στήν Εὐρώπη.

Κανείς δέν ξέρει πῶς θά ἦταν σήμερα ἡ Εὐρώπη, ἂν δέ βρίσκονταν σ' ἐκείνη τήν ἄκρη τῆς Ἀττικῆς οἱ λίγοι γενναῖοι μαραθωνομάχοι νά σταματήσουν τήν εἴσοδο τῶν βαρβάρων.

Ἐνα χρόνο ὕστερα ἀπό τή μάχη τοῦ Μαραθῶνα, ὁ Μιλτιάδης μέ στρατό καί στόλο θέλησε νά τιμωρήσει τούς κα-

τοίκους τῆς Πάρου, πού εἶχαν βοηθήσει τούς Πέρσες καί νά διώξει τήν περσική φρουρά, πού εἶχαν ἀφήσει στό νησί. Πολιόρκησε ἀρκετές μέρες τήν Πάρο, ἀλλά οἱ Πάριοι δέν παραδόθηκαν. Μάλιστα ὁ Μιλτιάδης τραυματίστηκε στό πόδι κι ἀναγκάστηκε νά λύσει τήν πολιορκία καί νά γυρίσει στήν Ἀθήνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι τόν κατηγορήσαν ὅτι ἔβλαψε τήν πατρίδα του μ' αὐτήν τήν ἐκστρατεία, τόν δίκασαν καί τόν καταδίκασαν σέ πρόστιμο. Ὁ Μιλτιάδης πέθανε ἀπό τό τραῦμα του ἀμέσως μετά τή δίκη. Τό πρόστιμο τό πλήρωσε ἀργότερα ὁ γιός του, ὁ Κίμωνας.

3. Ἕλληνες καί Πέρσες ἐτοιμάζονται γιά ἕναν καινούριο πόλεμο

Ὁ Δαρεῖος, σάν ἔμαθε τήν ἥττα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ στό Μαραθῶνα, στενοχωρήθηκε πολύ κι ἀποφάσισε νά ἐκστρατεύσει ὁ ἴδιος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας. Ἄρχισε νά ἐτοιμάζει πολυάριθμο στρατό καί στόλο, πέθανε ὅμως καί δέν πρόλαβε νά πραγματοποιήσει τό σχέδιό του.

Ὁ γιός του, ὁ *Ξέρξης*, πού τόν διαδέχτηκε στό θρόνο, συνέχισε τό ἔργο τοῦ πατέρα του.

Οἱ προετοιμασίες κράτησαν ἀρκετά χρόνια. Στό διάστημα αὐτό βρῆκαν καί οἱ Ἀθηναῖοι τήν εὐκαιρία νά κάνουν ὀρισμένες προετοιμασίες.

Ὁ *Θεμιστοκλῆς* ἦταν ἕνας ἔξυπνος, δραστήριος καί φιλόδοξος Ἀθηναῖος πολιτικός, πού ἤθελε νά δοξάσει τήν πατρίδα του μέ σπουδαῖα ἔργα. Μετά τή μάχη τοῦ Μαραθῶνα συνήθιζε νά λέει: «Οὐκ ἐᾶ με καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον» δηλ. δέ μέ ἀφήνει νά κοιμηθῶ ἡ δόξα τοῦ Μιλτιάδη.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν ὁ μόνος πού πίστευε πῶς ὁ περσικός κίνδυνος δέν εἶχε περάσει. Συμβούλευε λοιπόν τοὺς συμπατριῶτες του νά ναυπηγήσουν ἰσχυρό στόλο, γιατί πίστευε πῶς μόνο στή θάλασσα θά μπορούσαν οἱ Ἕλληνες νά νικήσουν τοὺς Πέρσες.

Ἐπειδὴ ὁ Ἀριστείδης, ὁ γνωστός Ἀθηναῖος πολιτικός, εἶχε ἀντίθετη γνώμη, δηλ. πίστευε πῶς ἔπρεπε νά ἐτοιμάσουν ἰσχυρό στρατό, γιὰ ν' ἀναμετρηθοῦν μέ τοὺς Πέρσες στήν ξηρά, ὁ Θεμιστοκλῆς κατάφερε νά τόν ἐξοστράκισι καί ἀνενόχλητος ἐφάρμοσε τό σχέδιό του.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατασκεύασαν 200 πολεμικά πλοῖα (τριήρεις) κι ἐκπαίδευσαν πολλοὺς ἄντρες στή ναυτική τέχνη. Ἔτσι ἡ Ἀθήνα ἔγινε ἓνα ἰσχυρό ναυτικό κράτος.

4. Τρίτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ἡ μάχη στίς Θερμοπύλες (480 π.Χ.)

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν τίς μεγάλες προετοιμασίες τοῦ Ξέρξη, ἀποφάσισαν νά ἐνώσουν τίς δυνάμεις τους γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τό δυνατό ἐχθρό τους.

Στόν ἰσθμό τῆς Κορίνθου ἔγινε ἓνα συνέδριο τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Οἱ Ἀθηναῖοι, γιὰ νά πετύχουν τήν ἐνωσι, παραχώρησαν τήν ἀρχηγία στοὺς Σπαρτιάτες.

Ἔτσι, ἀρχηγό τοῦ στρατοῦ ὄρισαν τό βασιλιά τῆς Σπάρτης *Λεωνίδα* καί ναύαρχο τοῦ στόλου τό Σπαρτιάτη *Εὐρυθυιάδη*.

Ὁ Λεωνίδα μέ 300 Σπαρτιάτες κι ἄλλους 6.000 Ἕλληνες ξεκίνησε γιὰ τά στενά τῶν Θερμοπυλῶν, νά ἐμποδίσει τό πέρασμα τοῦ Ξέρξη καί τοῦ στρατοῦ του.

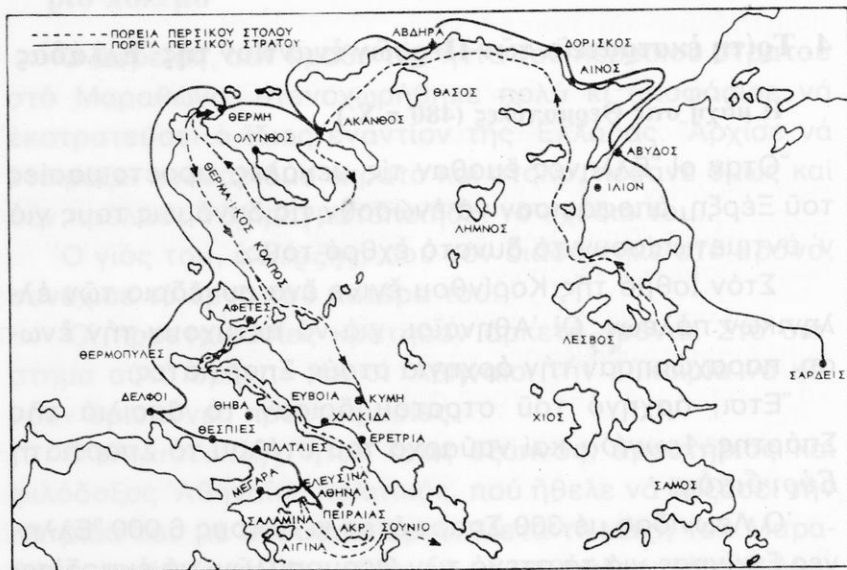
Ὁ Εὐρυθυιάδης μέ τό Θεμιστοκλή περίμεναν τόν περ-

σικό στόλο στό ακρωτήριο τῆς Εϋβοίας, τό Ἄρτεμιοιο.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 480 π.Χ. ὁ ἴδιος ὁ Ξέρξης ξεκίνησε μέ τό στρατό καί τό στόλο του νά κυριέψει τήν Ἑλλάδα. Πέρασε τόν Ἑλλησποντο πάνω ἀπό δύο γέφυρες, πού στηρίζονταν σέ πλοῖα, καί μπῆκε στή Θράκη. Ἄπ' ἐκεῖ πέρασε στή Μακεδονία κι ἔφτασε ἀνενόχλητος στή Θεσσαλία. Κανείς δέν τόλμησε ν' ἀντισταθεῖ στήν τεράστια στρατιά του.

Στό στενό πού σχηματιζόταν ἀνάμεσα στό ὄρος Καλιδρόμο καί στό Μαλιακό κόλπο, στό στενό τῶν Θερμοπυλῶν, ὁ Ξέρξης βρῆκε νά τόν περιμένει ὁ Λεωνίδας μέ τόν ὀλιγάριθμο στρατό του.

Ἔστειλε τότε ἀπεσταλμένους στό Σπαρτιάτη βασιλιά καί τοῦ ζήτησε νά παραδώσει τά ὄπλα καί νά φύγει.

Στό σχέδιο βλέπεις τό δρόμο, πού ἀκολούθησε ὁ Ξέρξης στήν γ' ἐκστρατεία τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδας

Ὁ Λεωνίδας ἀπάντησε περήφανα : «Μολών λαβέ» δηλ. «Ἐλα νά τά πάρεις».

Κι ὅταν ἕνας Σπαρτιάτης ἄκουσε ὅτι οἱ Πέρσες ἦταν τόσο πολλοί, πού τά βέλη τους θά σκέπαζαν τόν ἥλιο, εἶπε : «Καλύτερα· θά πολεμήσουμε στή σκιά».

Ὁ Ξέρξης διάταξε ν' ἀρχίσει ἀμέσως ἡ ἐπίθεση.

Ποιά ἦταν ὁμως ἡ ἐκπληξη, ὁ ὀργή καί ἡ ἀμηχανία του, σάν εἶδε ὅτι οἱ Ἕλληνες φύλαγαν καλά τά στενά καί ἀπόκρουαν γενναῖα ὅλες τίς περσικές ἐπιθέσεις. Ἀπό τή δύσκολη θέση τόν ἔβγαλε ἕνας προδότης, ὁ Ἐφιάλτης. Αὐτός ζήτησε πολλά χρήματα, γιά νά ὀδηγήσει ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ ἀπό ἕνα μονοπάτι τοῦ βουνοῦ στίς πλάτες τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν.

Ὅταν ὁ Λεωνίδας ἔμαθε ὅτι ἐπρόκειτο νά κυκλωθεῖ διάταξε τούς ὑπόλοιπους Ἕλληνες νά φύγουν, γιά νά ὑπηρετήσουν τήν πατρίδα σέ ἄλλη περίσταση καί νά μή θυσιαστοῦν ἄδικα. Αὐτός, μέ τούς 300 Σπαρτιάτες καί 700 Θεσπιεῖς ἔμεινε στή θέση του, πιστός στούς νόμους τῆς Σπάρτης.

Μάλιστα, βγῆκε πρῶτος μέ τό στρατό του ἀπό τό στενό κι ὄρμησε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μέ ἀφάνταστη τόλμη κι ὀρμή.

Γνώριζε πολύ καλά ὅτι δέν ὑπῆρχε σωτηρία. Ἀλλά ἤθελε νά δώσει ἕνα αἰώνιο παράδειγμα αὐτοθυσίας καί ἥρωισμοῦ, νά ἐμψυχώσει τούς ἄλλους Ἕλληνες καί νά προξενήσει στόν περσικό στρατό ὅσο τό δυνατόν περισσότερες ἀπώλειες.

Ὁ ἀγώνας ἦταν σκληρός. Σέ μιά φάση του ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Ἄγρια μάχη ἄρχισε γύρω ἀπό τό σῶμα του. Τελικά οἱ Ἕλληνες κατόρθωσαν νά σύρουν πρὸς τό μέρος

τους τό νεκρό βασιλιά τους κι ἔτρεψαν σέ φυγή τούς Πέρσες τέσσερις φορές.

Μά ὁ ἀγώνας ἦταν ἄνισος. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπιστές τοῦ στενοῦ, πολεμώντας μέ ὅσα ὄπλα τούς ἀπόμειναν καί μέ τά χέρια καί μέ τά δόντια, ἔπесαν ὁ ἕνας μετά τόν ἄλλον ὡς τόν τελευταῖο.

Ἀργότερα, οἱ Ἕλληνες, γιά νά θυμοῦνται τήν ἥρωική θυσία τοῦ Λεωνίδα καί τῶν τριακοσίων, ἔστησαν στίς Θερμοπύλες λαμπρό μνημεῖο κι ἐπάνω χάραξαν τό ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδη πού ἔλεγε :

*«ὦ ξεῖν, ἀγγέλειν Λακεδαιμονίοις
ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι»,*
πού θά πεῖ :

*«Ξένε, πού ἴσαι περαστικός ἀπ' αὐτά τά μέρη,
πήγαινε τήν εἶδηση στούς Σπαρτιατές,
πώς ἐδῶ εἵμαστε θαμμένοι,
πιστοί στούς νόμους τῶν προγόνων μας».*

Ὁ περσικός στρατός πέρασε τό στενό τῶν Θερμοπυλῶν, ἐπάνω ἀπό τά πτώματα τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν του καί βάδισε πρὸς τήν Ἀττική. Ὁ περσικός στόλος ἔπαθε μεγάλες ζημιές καί ἀπό τίς τρικυμίες καί ἀπό τόν ἑλληνικό στόλο, πού τόν συνάντησε στό Ἀρτεμίσιο. Τελικά, ὁ Εὐρυβιάδης κι ὁ Θεμιστοκλῆς, σάν ἔμαθαν ὅτι ὁ Ξέρξης πέρασε τίς Θερμοπύλες, ὀδήγησαν τό στόλο τους στή Σαλαμίνα, ἐνῶ ὁ περσικός στόλος ἀκολουθοῦσε κοντά στήν ξηρά τό στρατό, πού βάδιζε ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας (480 π.Χ.)

Ὁ χρησμός τῆς Πυθίας εἶχε πεῖ ὅτι «τά ξύλινα τείχη» θά ἔσωζαν τούς Ἀθηναίους. Ὁ Θεμιστοκλῆς πίστευε πώς

μέ τά «ξύλινα τείχη» έννοοῦσε τά πλοῖα. Γι' αὐτό ἔπεισε τούς συμπολίτες του νά ἐγκαταλείψουν τήν πόλη.

Τά γυναϊκόπαιδα κι οἱ γέροι ἄφησαν τά σπίτια τους, τούς ναούς καί τούς τάφους τῶν προγόνων τους καί κατέφυγαν στήν Αἴγινα, στή Σαλαμίνα καί στήν Τροιζήνα τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ ἄντρες ἐπιβιάστηκαν στά πολεμικά πλοῖα καί περίμεναν στό στενό τῆς Σαλαμίνας.

Στήν ἔρημη Ἀθήνα ἔμειναν μόνο λίγοι γέροντες, πού κλείστηκαν στήν Ἀκρόπολη, γιατί δέν ἤθελαν νά ἐγκαταλείψουν τήν πόλη τους.

Ὁ Ξέρξης ἀνενόχλητος προχώρησε καί μπῆκε στήν Ἀθήνα. Ληλάτησε τήν πόλη, τήν κατάστρεψε καί σκότωσε τούς γέροντες, πού εἶχαν ὀχυρωθεῖ πρόχειρα στήν Ἀκρόπολη.

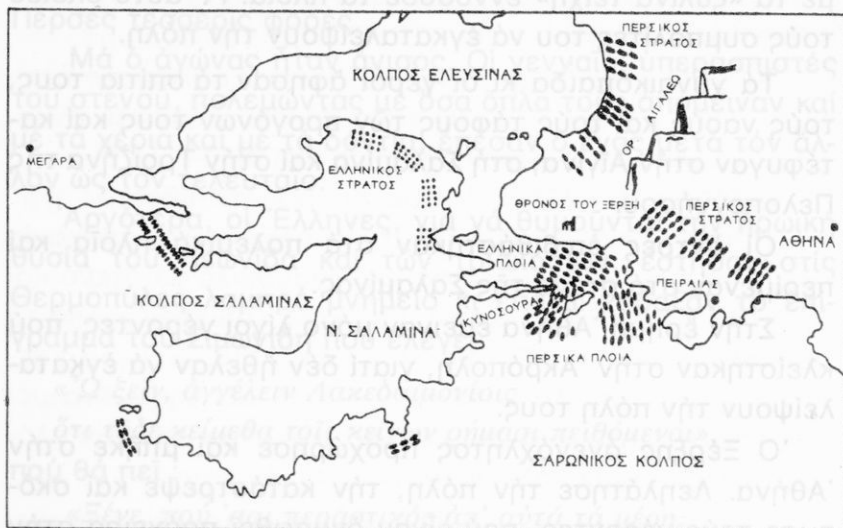
Στό μεταξύ ἔφτασε κι ὁ περσικός στόλος κι ἀγκυροβόλησε στό Φάληρο.

Ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης καί οἱ ἄλλοι ναύαρχοι εἶχαν τή γνώμη ὅτι ἔπρεπε τά ἑλληνικά πλοῖα ν' ἀφήσουν τό στενό τῆς Σαλαμίνας καί νά καταφύγουν σ' ἓνα μικρό λιμανάκι κοντά στόν ἰσθμό τῆς Κορίνθου. Ἔτσι θά εἶχαν τή βοήθεια τοῦ στρατοῦ, πού εἶχε συγκεντρωθεῖ ἐκεῖ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως δέ συμφωνοῦσε. Ἐπίμενε πώς τό στενό τῆς Σαλαμίνας ἦταν ὁ κατάλληλος τόπος γιά τή ναυμαχία.

Ὅταν ἐπάνω στή φιλονικία ὁ Εὐρυβιάδης ἀγανάκτησε καί σήκωσε τό ραβδί του νά χτυπήσει τό Θεμιστοκλή, ἐκεῖνος τοῦ εἶπε ψύχραιμα : «Πάταξον μέν, ἄκουσον δέ», δηλ. «Χτύπησέ με, ἀλλά ἄκουσέ με».

Οἱ ναύαρχοι ὅμως ἐπίμεναν νά πολεμήσουν στόν ἰσ-

Στό σχέδιο βλέπεις τις θέσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν στή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας

θμό τῆς Κορίνθου. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἔστειλε μ' ἓναν ὑπῆρέτη του κρυφά ἓνα γράμμα στὸν Ξέρξη. Τοῦ ἔλεγε ὅτι, ἂν ἤθελε νά νικήσει τοὺς Ἕλληνες, ἔπρεπε νά ξεκινήσει ἀμέσως γιὰ τὴ Σαλαμίνα, γιατί εἶχαν σκοπὸ νά φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ.

Ὁ Ξέρξης ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὁ περσικὸς στόλος ξεκίνησε ἀμέσως γιὰ τὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας.

Στὸ μεταξύ οἱ Ἕλληνες εἶχαν καλέσει τὸν Ἀριστείδη ἀπὸ τὴν ἐξορία του. Πηγαίνοντας στὴ Σαλαμίνα, εἶδε τίς κινήσεις τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ βιάστηκε νά περάσει καὶ νά φέρει σπουδαία πληροφορία στό Θεμιστοκλῆ. Οἱ δύο ἄντρες ἔδωσαν τὰ χέρια καὶ ξέχασαν τὴν παλιά τους ἐχθρα.

Ήταν Σεπτέμβριος του 480 π.Χ., όταν έγινε η ναυμαχία της Σαλαμίνας, που έσωσε και δόξασε την Ελλάδα.

Ο Ξέρξης κάθισε σ' ένα θρόνο, στό βουνό Αιγάλεω, για να την παρακολουθήσει. Όταν οι δύο στόλοι παρατάχτηκαν ο ένας απέναντι του άλλου, η σάλπιγγα του Εύρυβιάδη σήμανε την έφοδο. Ένας πολεμικός παιάνας άκουστηκε από τα ελληνικά πλοία :

*«Έμπρός παιδιά τῶν Ἑλλήνων
νά ἐλευθερώσετε τὴν πατρίδα, τὰ παιδιά,
τίς γυναῖκες, τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους τῶν
προγόνων σας. Τώρα εἶναι ὁ ὑπέροτατος ἀγώνας».*

Πρῶτος ὁ Θεμιστοκλῆς ξεκίνησε μέ τίς γρήγορες τριήρεις του κι ἔπεσε ἐπάνω στά ἐχθρικά καράβια. Βαριά καί δυσκίνητα τὰ περσικά πλοία παγιδεύτηκαν ἀπό τίς γρήγορες κι εὐκίνητες τριήρεις. Δέν μπορούσαν οὔτε ἐλιγμούς νά κάνουν οὔτε ταχύτητα ν' ἀναπτύξουν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε δίκιο. Στό στενό τῆς Σαλαμίνας καταστράφηκε ὁ περσικός στόλος!

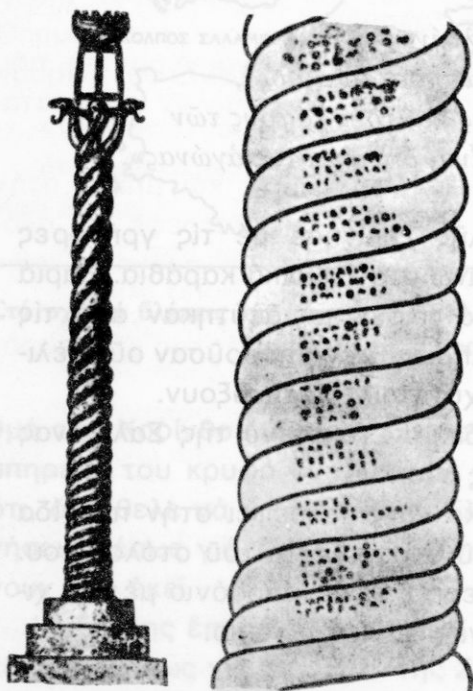
Ὁ Ξέρξης ἀναγκάστηκε νά ἐπιστρέψει στήν πατρίδα του μέ τ' ἀπομεινάρια τοῦ στρατοῦ καί τοῦ στόλου του. Φεύγοντας, ἄφησε στή Θεσσαλία τό Μαρδόνιο μέ 300 χιλιάδες στρατό, γιά νά συνεχίσει τόν πόλεμο.

Ἡ μάχη στίς Πλαταιές (479 π.Χ.)

Ὁ Μαρδόνιος πέρασε τό χειμῶνα του στή Θεσσαλία. Τήν ἀνοιξη τοῦ 479 π.Χ. πρὶν ἀρχίσει καινούριο πόλεμο, ἔστειλε πρέσβεις στούς Ἀθηναίους καί ζήτησε νά γίνουν σύμμαχοί του. Τούς ὑποσχέθηκε νά ξαναχτίσει τήν κατα-

στραμμένη πόλη τους καί νά τήν κάνει καλύτερη ἀπό πρίν. Οἱ Ἄθηναῖοι ἀρνήθηκαν. «Ὅσο ὁ ἥλιος δέν ἀλλάζει τήν πορεία του στόν οὐρανό, εἶπαν, οἱ Ἄθηναῖοι θά ἀγωνίζονται γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας τους».

Εἰδοποίησαν ὅμως τούς Σπαρτιάτες νά στείλουν γρήγορα βοήθεια, γιατί ὁ κίνδυνος ἦταν μέγανος μετά τήν ἀρνητική ἀπάντησή τους.

Ὁ Μαρδόνιος προχώρησε στή Στερεά Ἑλλάδα κι ἔφτασε στήν Ἀθήνα. Οἱ λίγοι κάτοικοι πού εἶχαν ἐπιστρέψει, ἀναγκάστηκαν νά ἐγκαταλείψουν τήν πόλη τους γιά δεύτερη φορά.

Ὁ Μαρδόνιος βρῆκε ἔρημη τήν Ἀθήνα κι ἀποτελείωσε τήν καταστροφή πού εἶχε ἀρχίσει ὁ Ξέρξης. Τίποτε δέν ἄφησε ὄρθιο.

Ὁ χουσός τρίποδας, πού ἀφιέρωσαν κε στή Βοιωτία καί οἱ Ἕλληνες στό ναό τοῦ Ἀπόλλωνα, στρατοπέδευσε στή πεδοῖς Δελφούς διάδα τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ Ἕλληνες ἐνωμένοι ἀποφάσισαν νά δώσουν ἕνα τέλος στόν πόλεμο. Μετά τίς νίκες τους στό Μαραθῶνα καί

στή Σαλαμίνα κατάλαβαν πώς οι Πέρσες δέν ήταν άνίκητοι. Στήν πεδιάδα τών Πλαταιών συγκεντρώθηκαν 110.000 Έλληνες μαχητές. Άρχιστράτηγος ήταν ό Σπαρτιάτης Πausanίας.Οι Άθηναίοι είχαν άρχηγό τό στρατηγό Άριστείδη.

Όταν οι δύο στρατοί πήραν θέσεις, οι Πέρσες άρχισαν πρώτοι τήν επίθεση. Οι Έλληνες πολέμησαν γενναία καί νίκησαν κι αύτή τή φορά τούς Πέρσες. Σ' αύτή τή μάχη σκοτώθηκε ό Μαρδόνιος. Ό περσικός στρατός διαλύθηκε. 40 χιλιάδες μόνο σώθηκαν καί γύρισαν στήν πατρίδα τους νά φέρουν τή θλιβερή είδηση τής μεγάλης καταστροφής.

Τήν ίδια εποχή, ό έλληνικός στόλος, μέ άρχηγό τόν Σπαρτιάτη *Λεωτυχίδη* καί τόν Άθηναίο *Ξάνθιππο*, νίκησε τούς Πέρσες στό άκρωτήριο τής Μυκάλης, άπέναντι άπό τή Σάμο, κι έκαψε τά περσικά πλοία.

Ή μάχη στίς Πλαταιές καί ή μάχη στή Μυκάλη, πού έγιναν τό καλοκαίρι του 479 π.Χ., σήμαναν τό τέλος τών άμυντικών πολέμων τών Έλλήνων έναντίον τών Περσών.

Ό Ξέρξης παραδέχτηκε τήν ήττα του καί σταμάτησε νά σκέπτεται τήν Ελλάδα.

Άπό τά πλούσια λάφυρα, πού βρέθηκαν στό στρατόπεδο τών Περσών, οι Έλληνες αφιέρωσαν τό ένα δέκατο στό ναό του Άπόλλωνα, στους Δελφούς. Πρόσφεραν δηλαδή ένα χρυσό τρίποδα, στηριγμένον επάνω στά κεφάλια τριών φιδιών άπό χαλκό. Στά σώματα τών φιδιών χάραξαν τά όνόματα 31 πόλεων, πού πήραν μέρος στόν πόλεμο καί νίκησαν τούς βαρβάρους.

Ή πόλη τών Πλαταιών ανακηρύχτηκε ιερή. Έκει, κάθε τέσσερα χρόνια, γιόρταζαν τά «Έλευθέρια», πρός τιμή τών νεκρών καί σέ ανάμνηση τής λαμπρής νίκης τους.

5. Γιατί νίκησαν οι Έλληνες

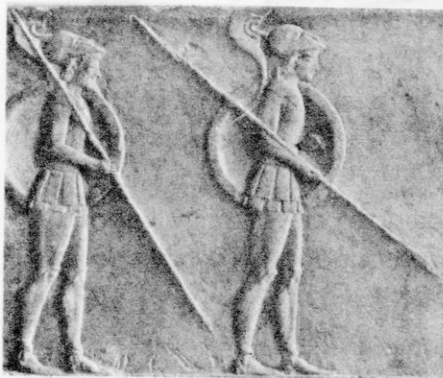
Τήν ιστορία τῶν περσικῶν πολέμων τήν ἔγραψε ὁ μέγας ἱστορικός Ἡρόδοτος, πού γεννήθηκε στή Μ. Ἀσία, τήν ἐποχή πού ἔγιναν αὐτοί οἱ πόλεμοι.

Διάβασες πῶς οἱ Πέρσες ἔστειλαν πολυάριθμο στρατό καί στόλο νά κυριέψουν τήν Ἑλλάδα καί ὅμως οἱ λίγοι Ἕλληνες κατάφεραν νά τούς νικήσουν καί νά τούς στείλουν πίσω στήν πατρίδα τους.

Ἀσφαλῶς θ' ἀναρωτιέσαι πῶς ἔγινε αὐτό τό θαῦμα.

Μήν ξεχνᾶς πῶς ἡ ἀγάπη γιά τήν πατρίδα καί τήν ἐλευθερία ἀξίζει περισσότερο ἀπό τή δύναμη καί τόν ἀριθμό τῶν πολεμιστῶν. Οἱ Ἕλληνες ἦταν ἐλεύθεροι πολίτες καί πολεμοῦσαν, γιά νά μείνουν ἐλεύθεροι, ἐνῶ στόν περσικό στρατό ὑπηρετοῦσαν ἄντρες ἀπ' ὅλους τούς λαούς πού εἶχαν ὑποτάξει οἱ Πέρσες. Πολεμοῦσαν ὑπακούοντας στή διαταγή τοῦ βασιλιᾶ τους, χωρίς κανένα ἰδανικό.

Καί κάτι ἄλλο ἀκόμη: οἱ Ἕλληνες ἦταν καλύτερα γυμνασμένοι, γιατί ἄρχιζαν τή σωματική ἄσκηση ἀπό τά μι-

Ἕλληνες πολεμιστές

κρά τους χρόνια. Ἦταν καί καλύτερα ὀπλισμένοι κι εἶχαν στή διάθεσή τους ἕνα πολύ καλά ὀργανωμένο στόλο. Καί τό σπουδαιότερο, μιτροστά στόν κίνδυνο, ἐνώθηκαν οἱ Ἑλληνικές πόλεις – κράτη γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τους κι ἀπόδειξαν μέ τή νίκη τους πόση δύναμη ἔχει ἡ ἐνότητα καί ἡ ὁμόνοια.

Β. Έπιθετικοί πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

1. Πῶς πέθανε ὁ Πausanίας

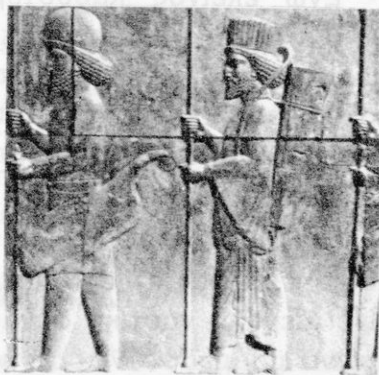
Οἱ Ἕλληνες, παίρνοντας θάρρος ἀπό τίς νίκες τους στό Μαραθῶνα, στή Σαλαμίνα καί στίς Πλαταιές, ἀποφάσισαν νά συνεχίσουν τόν πόλεμο ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Εἶχαν σκοπό νά ἐλευθερώσουν τά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους καί τίς ἑλληνικές ἀποικίες τῆς Μ. Ἀσίας ἀπό τήν περσική κυριαρχία.

Ὁ ἑλληνικός στόλος, μέ ἀρχηγό τόν Πausanία, ἐπλευσε στόν Ἑλλήσποντο καί κατόρθωσε νά κυριεύσει τό Βυζάντιο, πού τό κρατοῦσαν οἱ Πέρσες.

Ἡ ἐπιτυχία ἦταν σπουδαία, μά ἡ συμπεριφορά τοῦ Πausanία γέμισε μέ λύπη καί ἀγανάκτηση τούς Ἕλληνες. Οἱ τιμές καί ἡ δόξα τόν ἔκαναν ἐγωιστή καί ὑπερήφανο. Ἄρχισε νά φέρεται φιλικά στούς Πέρσες καί βίαια στούς Ἕλληνες, νά ζεῖ μέ πολυτέλεια καί νά μιμεῖται τόν περσικό τρόπο ζωῆς, ὅπως ἔλεγαν τότε, νά μηδίζει.

Οἱ Σπαρτιάτες τόν κάλεσαν στή Σπάρτη κι ἐκεῖ ἀποδείχτηκε ὅτι ὁ Πausanίας εἶχε ἔρθει σέ συνεννόηση μέ τόν Ξέρξη, γιά νά τόν βοηθήσει νά κατακτήσει τήν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάτες τόν καταδίκασαν σέ θάνατο. Ὁ Πausanίας ζήτησε καταφύγιο στό ναό τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, γιά ν' ἀποφύγει τή θανατική ποινή. Μά οἱ συμπολίτες του ἀφαίρεσαν τή στέγη τοῦ να-

Πέρσες πολεμιστές

οὔ, ἔχτισαν τίς πόρτες κι ἔβαλαν φρουρά, γιά νά πεθάνει ἀπό τήν πείνα.

Ἡ παράδοση λέει ὅτι ἡ μητέρα του, ἡ Θεανώ, ἔβαλε τήν πρώτη πέτρα γιά τό χτίσιμο. Τόση ἦταν ἡ ἀγανάκτηση τῶν Σπαρτιατῶν! Λίγο πρίν πεθάνει, τόν ἔσυραν ἔξω ἀπό τό ναό, γιά νά μήν τόν μολύνει.

2. Οἱ Ἀθηναῖοι ὀχυρώνουν τήν πόλη τους. Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλή (459 π.Χ.)

Μόλις ἔφυγαν οἱ Πέρσες ἀπό τήν Ἑλλάδα, οἱ Ἀθηναῖοι ἄρχισαν νά φέρνουν πίσω τά γυναικόπαιδά τους κι ἐτοιμάστηκαν νά ξαναχτίσουν τήν πόλη καί τά τεῖχη, πού εἶχαν καταστραφεῖ.

Οἱ Σπαρτιάτες ὁμως ζήτησαν ἀπό τοὺς Ἀθηναίους νά μή χτίσουν τεῖχη, γιατί φοβόνταν τή δύναμη τῆς Ἀθήνας. Ὁ ἴδιος ὁ Θεμιστοκλῆς πῆγε πρέσβης στή Σπάρτη, γιά νά συζητήσει τό θέμα. Συμβούλεψε ὁμως τοὺς Ἀθηναίους νά χτίσουν τά τεῖχη, ὅσο πιό γρήγορα μπορούσαν.

Ἐνῶ ἐκεῖνος καθυστεροῦσε τίς συνομιλίες, στήν Ἀθήνα ἄντρες, γυναῖκες καί παιδιά δούλευαν βιαστικά, γιά νά ὑψωθεῖ τό τεῖχος. Ὅταν τελείωσε, ἔστειλαν ἄλλους πρέσβεις νά εἰδοποιήσουν τό Θεμιστοκλή. Ἐκεῖνος φανέρωσε στοὺς Σπαρτιάτες ὅτι ἡ Ἀθήνα εἶχε τειχιστεῖ καί ἦταν ἱκανή νά παίρνει μόνη της σωστές ἀποφάσεις.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νά τειχίσουν καί τόν Πειραιά, γιατί πίστευε πῶς ἡ Ἀθήνα ἔπρεπε νά γίνει μεγάλη ναυτική δύναμη, γιά νά εἶναι ἀσφαλισμένη καί νά μπορεῖ νά νικᾷ τοὺς ἐχθρούς της. Ὅλη του τήν προσοχή τήν ἔστρεψε στό στόλο κι ἔλεγε στοὺς Ἀθη-

ναίους ὅτι ἂν ποτέ νικηθοῦν στή στεριά, νά συνεχίσουν τόν πόλεμο στόν Πειραιά καί μέ τό στόλο τους ν' ἀντιμετωπίσουν τόν ἐχθρό.

Ὁ Ἀριστείδης, πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος, δέ συμφωνοῦσε μέ τίς ἐνέργειες τοῦ Θεμιστοκλῆ, γιατί ἔλεγε πώς ὁ στρατός θά ἔσωζε τήν Ἀθήνα σέ περίπτωση πολέμου.

Τελικά, οἱ πολεμικοί ἀντίπαλοι τοῦ Θεμιστοκλῆ κατάφεραν νά τόν ἐξοστρακίσουν. Λυπημένος καί ἀπογοητευμένος, πῆγε νά ζήσει στό Ἄργος. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως τόν κατηγορήσαν ὅτι ἦταν συνένοχος τοῦ Πausanία κι εἶχε σκοπό νά προδώσει τήν Ἑλλάδα. Σάν ἔμαθε τίς κατηγορίες ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔφυγε ἀπό τό Ἄργος κι ὕστερα ἀπό πολλές περιπλανήσεις ἔφτασε στήν Περσία καί ζήτησε ἄσυλο κοντά στόν Πέρση βασιλιά.

Πέθανε στήν Περσία. Λένε πώς αὐτοκτόνησε μέ δηλητήριο, γιά νά μήν προδώσει τήν πατρίδα του, ὅταν τοῦ τό ζήτησε ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν.

Ἀργότερα τά ὀστά του μεταφέρθηκαν στήν Ἀττική καί θάφτηκαν στόν Πειραιά, στήν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

3. Ἡ συμμαχία τῆς Δήλου (478 π.Χ.)

Ὑστερα ἀπό τήν προδοσία τοῦ Πausanία, οἱ ἑλληνικές πόλεις ζήτησαν ἀπό τούς Ἀθηναίους ν' ἀναλάβουν

Ὁ Θεμιστοκλῆς

τήν ἀρχηγία καί νά συνεχίσουν τόν ἐπιθετικό πόλεμο ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν οἱ ἀρχηγοί τῶν συμμάχων καί οἱ Σπαρτιάτες μέ τούς ἄλλους Πελοποννησίους ἀποσύρθηκαν ἀπό τή συμμαχία.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνάθεσαν στόν Ἀριστείδη, ἐπειδή ἦταν γνωστός γιά τήν τιμιότητά του καί τή δικαιοσύνη του – ὅλοι τόν φώναζαν «ὁ δίκαιος Ἀριστείδης» – νά ὀργανώσει τή συμμαχία (478 π.Χ.).

Αὐτός ὅρισε ποιοί σύμμαχοι θά ἔδιναν πλοῖα, ποιοί στρατό καί ποιοί χρήματα καί πόσα ὁ καθένας καί τά κανόνισε ὅλα τόσο καλά, πού δέν ἀκούστηκε κανένα παράπονο.

Στή Δῆλο ὑπῆρχε τό κοινό ταμεῖο κι ἐκεῖ συγκεντρώνονταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων, νά συζητήσουν τίς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας. Γι' αὐτό καί ἡ πρώτη αὐτή ἀθηναϊκή συμμαχία πῆρε τό ὄνομα **σ υ μ μ α χ ί α τ ῆ ς Δ ῆ λ ο υ**.

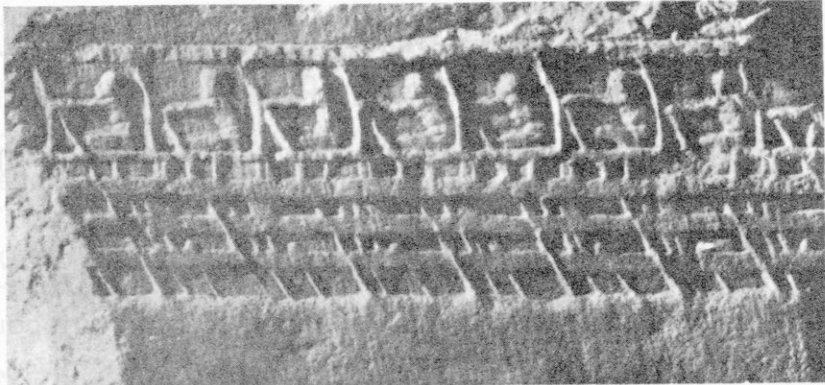
Ὁ Ἀριστείδης πέθανε δέκα χρόνια ἀργότερα, τό 468 π.Χ. καί οἱ Ἀθηναῖοι, γιά νά τόν τιμήσουν, τόν ἔθαψαν μέ δικά τους ἔξοδα καί προίκισαν τίς δυό του κόρες.

4. Ὁ Κίμωνας ἐλευθερώνει τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅρισαν ἀρχηγό τοῦ συμμαχικοῦ στόλου τόν Κίμωνα, πού ἦταν γιός τοῦ στρατηγοῦ Μιλτιάδη. Ὁ Κίμωνας εἶχε πολεμήσει γενναῖα στή Σαλαμίνα κι ὅλοι τόν ἀγαποῦσαν, γιατί ἦταν ἀπλός, τίμιος καί γενναῖο-δωρος. Βοηθοῦσε ὅσους εἶχαν ἀνάγκη καί τό σπίτι του ἦταν πάντα ἀνοιχτό γιά τούς φτωχοῦς. Ἦταν καί

ικανός στρατηγός. Ἡ ζωή τοῦ Κίμωνα ἦταν μιά ζωή γεμάτη νίκες.

Ὄταν πέθανε ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμωνας ἔγινε ἀρχηγός τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας καί ἀνάλαβε τό δύσκολο ἔργο νά διώξει τοὺς Πέρσες ἀπό τά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀθηναϊκή τοιήρης

Μέ τό στόλο του ἔδωξε στήν ἀρχή τοὺς Πέρσες, πού εἶχαν ἀπομείνει στά παράλια τῆς Χαλκιδικῆς καί τῆς Θράκης. Ὑστερα νίκησε κι ἔδωξε τοὺς πειρατές ἀπό τή Σκύρο κι ἔτσι καθάρισε τό Αἰγαῖο πέλαγος ἀπό τό φοβερό κίνδυνο τῶν πειρατῶν.

Κι ἔφτασε ἡ σειρά τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Μέ τό συμμαχικό στόλο κατόρθωσε νά ἐλευθερώσει πάρα πολλές. Μά ἡ πιό λαμπρή νίκη, αὐτή πού τόν δόξασε, ἦταν ἡ νίκη στή μάχη καί στή ναυμαχία πού ἔγινε στόν *Εὐρουμέδοντα* ποταμό. Στίς ἐκβολές του τόν περίμενε ὁ περσικός στόλος. Ὁ Κίμωνας νίκησε καί κατάστρεψε τά ἐχθρικά καράβια. Ἀμέσως ἔπειτα ἀποβίβασε

στρατό στήν ξηρά καί νίκησε τό πεζικό τῶν Περσῶν (467 π.Χ.).

Σάν ἔμαθε πῶς 80 φοινικικά πλοῖα ἔρχονταν γιά νά βοηθήσουν τούς Πέρσες, ἀνοίχτηκε στό πέλαγος, ναυμαχῆσε καί τά κατάστρεψε. Ἔτσι σέ μιά μέρα πέτυχε τρεῖς νίκες καί γύρισε στήν Ἀθήνα μέ πλοῦσια λάφυρα.

5. Τρίτος μεσσηνιακός πόλεμος (466 - 455 π.Χ.). Θάνατος τοῦ Κίμωνα (449 π.Χ.)

Ἐκείνη τήν ἐποχή, ἔγινε ἓνας τρομερός σεισμός στή Σπάρτη καί κατάστρεψε τά περισσότερα σπίτια.

Οἱ εἴλωτες βρῆκαν τήν εὐκαιρία νά ἐπαναστατήσουν. Ἡ στιγμή ἦταν δύσκολη γιά τούς Σπαρτιάτες, πού ζήτησαν τή βοήθεια τῶν Ἀθηναίων. Ἐπειδή οἱ περισσότεροι ἐπαναστατημένοι εἴλωτες ἦταν ἀπόγονοι τῶν Μεσσηνίων, πού εἶχαν ὑποδουλωθεῖ στά παλιά χρόνια στούς Σπαρτιάτες, αὐτός ὁ πόλεμος ὀνομάστηκε τρίτος μεσσηνιακός πόλεμος.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν 4.000 ὀπλίτες μέ ἀρχηγό τόν ἴδιο τόν Κίμωνα. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως, ἐπειδή ὁ πόλεμος συνεχιζόταν καί οἱ Ἀθηναῖοι ἔμεναν πολύ καιρό στά μέρη τους, τούς φοβήθηκαν καί μέ διάφορες δικαιολογίες τούς ἔστειλαν πίσω στήν Ἀθήνα.

Ἡ προσβολή ἦταν μεγάλη. Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνα, οἱ δημοκρατικοί, τόν κατηγορήσαν σάν αἴτιο αὐτῆς τῆς προσβολῆς καί τόν ἐξόρισαν.

Ἦστερα ἀπό ἀρκετά χρόνια ὁ Κίμωνας γύρισε στήν Ἀθήνα καί μέ 200 πλοῖα ἀθηναϊκά καί συμμαχικά ξεκίνησε νά ἐλευθερώσει τήν Κύπρο ἀπό τούς Πέρσες.

Ἐνῶ ὄμως πολιορκοῦσε τὴν πόλην Κίτιο (τὴ σημερινὴ Λάρνακα), πέθανε (449 π.Χ.). Οἱ Ἀθηναῖοι κράτησαν μυστικό τὸ θάνατό του, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θάρρος τους οἱ πολεμιστές.

Στὸ γυρισμὸ νίκησαν τὸν περσικὸ στόλο κοντὰ στὴ Σαλαμίνα τῆς Κύπρου. Οἱ Πέρσες πανικοβλήθηκαν, γιὰτὶ νόμιζαν πὼς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου ἦταν ὁ Κίμωνας.

Οἱ λαμπρές νίκες τοῦ Κίμωνα γέμισαν μὲ φόβο τοὺς Πέρσες. Γι' ἀρκετὰ χρόνια ὁ περσικὸς στρατὸς δὲν πλησίασε τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας κι ὁ περσικὸς στόλος ἔπαψε νὰ πλέει στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Ἀπ' αὐτὸ πίστεψαν οἱ Ἕλληνες ὅτι ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες καὶ στοὺς Ἀθηναίους ἔγινε εἰρήνη, πού ὀνομάστηκε Κιμῶνεια εἰρήνη.

Νά θυμᾶσαι:

Α. Ἀμυντικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

Στὶς ἀρχές τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνα οἱ ἐλληνικὲς ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας, πού ἦταν ὑποδουλωμένες στοὺς Πέρσες, ἐπαναστάτησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἑρετριεῖς τοὺς δοήθησαν, ἀλλὰ ἡ ἐπανάσταση ἀπέτυχε.

Ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, ὁ Δαρεῖος, γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ τοὺς Ἕλληνες, ἄρχισε τὸν πόλεμο ἐναντίον τους.

Οἱ Ἕλληνες ἀμύνθηκαν ἡρωικά γιὰ τὴν ἐλευθερία τους καὶ νίκησαν τοὺς Πέρσες.

Β. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Περσῶν

Μετά τὴ νίκη τους, οἱ Ἕλληνες συνέχισαν τὸν πόλε-

μο, για νά διώξουν τούς Πέρσες από τό Αίγαίο πέλαγος καί τά παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ Ἀθήνα σχημάτισε μέ ἄλλες ἐλληνικές πόλεις τήν πρώτη ἀθηναϊκή συμμαχία, πού ὀνομάστηκε συμμαχία τῆς Δήλου.

Ὁ Ἀθηναῖος στρατηγός Κίμωνας, ὕστερα ἀπό πολλές νίκες, ἀνάγκασε τούς Πέρσες νά μὴν ἐνοχλοῦν τούς Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Ποιά ἦταν ἡ ἀφορμή τῶν περσικῶν πολέμων;
2. Γράψε τή χρονολογία καί τούς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων στίς σπουδαιότερες μάχες καί ναυμαχίες αὐτοῦ τοῦ πολέμου:

Μάχη τοῦ Μαραθῶνα: χρον...   ἀρχηγός .....

Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν: χρον...   ἀρχηγός .....

Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας: χρον...   ἀρχηγός .....

Μάχη στίς Πλαταιές: χρον...   ἀρχηγοί .....

.....

Μάχη στή Μυκάλῃ: χρον...   ἀρχηγοί .....

.....

3. Ποιά ἦταν ἡ αἰτία πού νίκησαν οἱ Ἑλληνας τούς Πέρσες;
4. Ποιά πόλη τῆς Ἑλλάδας ὠφελήθηκε περισσότερο ἀπό τή νίκη καί μέ ποιό τρόπο;
5. Διάλεξε ἕναν ἀπό τούς σπουδαίους ἄντρες, πού ἔλαβαν

μέρος στους περσικούς πολέμους, καί γράψε λίγα λόγια
γι' αυτόν.

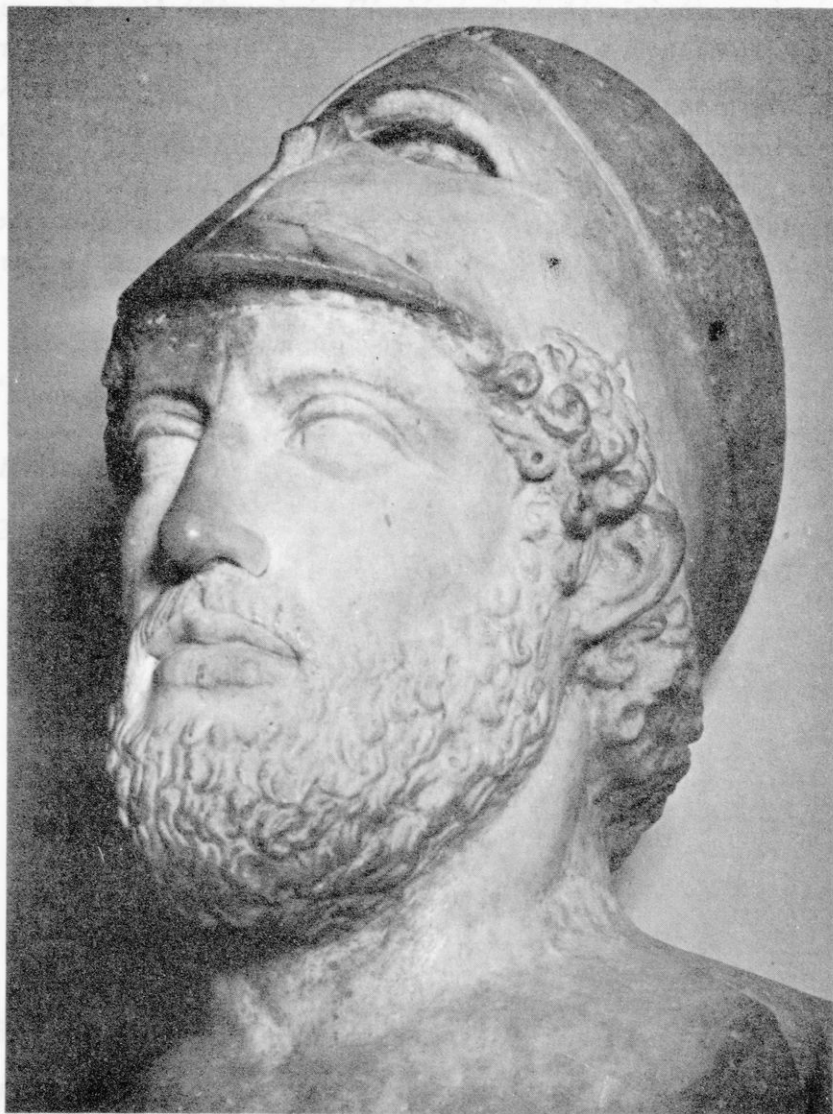
Μιλτιάδης
Ἄριστείδης

Θεμιστοκλῆς
Κίμωνας

Λεωνίδας
Πανσανίας

παράλια της Θράκης και της Μακεδονίας. Ευρίπιδης δη-
λασε ότι ζήτησε από αυτήν Δ' για να μείνει στη Σπάρτη. Ο
λαός με μια παντοχούρη αυτοκρατορία.

Για να και με μικρό τρόπο,

Ὁ Περικλῆς, ὁ ἄνθρωπος πού δόξασε τήν Ἀθήνα, ὅσο κανεῖς ἄλλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Ἡ Ἀθήνα γίνεται τό πιά δυνατό κράτος ὅλης τῆς Ἑλλάδας

Ὅταν τελείωσε ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ συμμαχικές πόλεις προτίμησαν ν' ἀσχοληθοῦν μέ τή γεωργία καί τό ἐμπόριο. Σταμάτησαν νά προσφέρουν στήν Ἀθήνα στρατό καί πλοῖα κι ἔδιναν μόνο χρήματα.

Μέ τά χρήματα τῶν συμμάχων καί μέ δικά τους ἔσοδα, οἱ Ἀθηναῖοι ναυπήγησαν ἰσχυρό στόλο καί ἡ πόλη τους ἔγινε ἡ μεγαλύτερη ναυτική δύναμη τῆς Ἑλλάδας. Ἔτσι, στήν πραγματικότητα ἡ Ἀθήνα κυβερνοῦσε τίς συμμαχικές πόλεις, πού πλήρωναν κατά κάποιον τρόπο φόρο καί τοῦς ἐπέβαλε τίς θελήσεις της. Μάλιστα τό συμμαχικό ταμεῖο μεταφέρθηκε ἀπό τή Δῆλο στήν Ἀθήνα.

Στά μέσα τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. ἡ Ἀθήνα ἦταν ἓνα δυνατό ναυτικό κράτος, πού ἐξουσίαζε, ἐκτός ἀπό τήν Ἀττική, τήν Εὐβοία, τά νησιά τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καί τοῦ Ἑλλησπόντου καί τά παράλια τῆς Θράκης καί τῆς Μακεδονίας. Ἐμοιαζε δηλαδή μέ μιά πανίσχυρη αὐτοκρατορία.

2. Ἡ Ἀθήνα στά χρόνια τοῦ Περικλῆ (5ος αἰώνας π.Χ.). «Ὁ χρυσός αἰώνας τοῦ Περικλῆ»

Ἵστερα ἀπό τούς περσικούς πολέμους, στήν Ἑλλάδα ἄρχισε μιά περίοδος ἀκμῆς. Ἰδιαίτερα ἡ Ἀθήνα ξαναχτίστηκε πιά ὡραία ἀπό πρίν, προόδεψε, καλλιέργησε πιά γράμματα καί τίς τέχνες κι ἔφτασε σ' ἓναν πολιτισμό πού ἀκόμη καί σήμερα προκαλεῖ τόν θαυμασμό ὅλου τοῦ κόσμου.

Τά λαμπρά αὐτά χρόνια τῆς Ἀθήνας, πού εἶναι γεμάτα δόξα καί μεγαλεῖο, οἱ ἱστορικοί τά ὀνόμασαν « χρυσό αἰῶνα τῶν Ἀθηνῶν » ἢ ἀλλιῶς « χρυσό αἰῶνα τοῦ Περικλῆ ».

3. Ποιός ἦταν ὁ Περικλῆς

Ἐκεῖνα τά χρόνια ἡ Ἀθήνα εἶχε τήν τύχη νά κυβερνιέται ἀπό ἓνα σπουδαῖο ἄνθρωπο κι ἐξαιρετικό πολιτικό, τόν Περικλῆ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Περικλῆ ἦταν ἀρχοντική καί πλούσια. Ὁ πατέρας του, ὁ *Ξάνθιππος*, εἶχε νικήσει τούς Πέρσες στή μάχη τῆς Μυκάλης καί ἡ μητέρα του, ἡ *Ἀγαρίστη*, ἦταν ἀνιψιά τοῦ Κλεισθένη.

Ἦταν φυσικό λοιπόν μέ τέτοια καταγωγή ὁ Περικλῆς νά πάρει μιά τέλεια μόρφωση.

Μετά τό θάνατο τοῦ Ἀριστείδη, ἄρχισε νά παίρνει μέρος στήν πολιτική ζωῆ τῆς Ἀθήνας ὡς ἀρχηγός τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Θά θυμᾶσαι, βέβαια, πῶς τό ἀριστοκρατικό κόμμα εἶχε τότε ἀρχηγό τόν Κίμωνα. Μετά τό θάνατο τοῦ Κίμωνα ὁ Περικλῆς ἦταν ἡ πιά μεγάλη προσωπικότητα τῆς Ἀθήνας.

Τήν ἀξία του τήν ἀναγνώριζαν οἱ συμπολίτες του καί

γι' αυτό τόν εξέλεγαν σ τ ρ α τ η γ ό κάθε χρόνο μέχρι τó θάνατό του (429 π.Χ.).

Ό Περικλῆς ἦταν σοβαρός, εὐγενικός καί ἤρεμος. Ποτέ δέν κολάκευε τούς Ἀθηναίους, ἀλλά προσπαθοῦσε μέ τά λογικά του ἐπιχειρήματα νά τούς πείσει νά πάρουν τήν πιό σωστή ἀπόφαση γιά τό καλό τῆς πόλης τους. Ὅταν ἔβγαζε λόγο, τόσο ώραῖα μιλοῦσε, πού οἱ Ἀθηναῖοι ἔλεγαν ὅτι «ἄστραφτε καί βροντοῦσε καί συγκλόνιζε ὅλη τήν Ἑλλάδα ». Γιά τή μεγαλοπρέπεια καί τήν ἡρεμία του τόν παρομοίαζαν μέ τό Δία καί τόν φώναζαν Ὀλύμπιο.

4. Τά σχέδια τοῦ Περικλῆ

Ό Περικλῆς εἶχε βάλει στό νοῦ του σχέδια γιά τήν Ἀθήνα. Ἦθελε νά στεριώσει σ' αὐτήν μιά ἀληθινή δημοκρατία, νά τήν κάνει δυνατή καί στήν ξηρά καί στή θάλασσα, νά τή λαμπρύνει μέ ὁμορφα ἔργα καί τελικά νά ἐνώσει ὅλες τίς ἑλληνικές πόλεις κάτω ἀπό τήν ἀρχηγία τῆς παντοδύναμης Ἀθήνας. Ἦθελε ἀκόμη ἡ Ἀθήνα νά γίνει πνευματικό κέντρο, «τό σχολεῖο τῆς Ἑλλάδας».

Καί ἄρχισε, ὅπως ἦταν φυσικό, ἀπό τούς ἀνθρώπους πού κατοικοῦσαν στήν Ἀθήνα καί μάλιστα τούς πιό φτωχοῦς. Αὐτούς βοήθησε μέ κάθε τρόπο.

Γιά νά παίρνουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους καί νά μὴν ἐμποδίζονται ἀπό τή φτώχεια τους, ἔκαμε νόμο πού σύμφωνα μ' αὐτόν, τό κράτος ἔδινε ἀμοιβή σ' ὅποιον ἔπαιρνε μέρος στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἢ στή βουλή ἢ στά δικαστήρια.

Ἀκόμη μέ νόμο ὑπέχρεωσε τήν πολιτεία νά πληρώνει τά χρήματα γιά τό εἰσιτήριο τοῦ θεάτρου σέ κάθε φτωχό πολίτη.

Στά χρόνια του Περικλή τό θέατρο ήταν ένα λαϊκό σχολείο, πού όλοι οί πολίτες, πλούσιοι ή φτωχοί, έπρεπε νά παρακολουθοῦν τίς παραστάσεις του.

Συγκέντρωσε κοντά του αξιόλογους ανθρώπους τῶν γραμμάτων καί φημισμένους καλλιτέχνες καί τούς ανάθεσε νά στολίσουν μέ τά έργα τους τήν Ἀθήνα. Μ' αὐτόν τόν τρόπο ή Ἀθήνα όμόρφυνε καί χιλιάδες Ἀθηναῖοι βρῆκαν δουλειά.

Θά κατάλαβες λοιπόν, ότι όνειρο του Περικλή ήταν νά κάνει καί τόν τελευταῖο πολίτη τῆς Ἀθήνας εὐτυχισμένο καί τήν πόλη τῆς Ἀθήνας δυνατή καί δοξασμένη.

5. Ἡ ἀθηναϊκή κοινωνία στά χρόνια του Περικλή

Γιά νά όνομάζεις Ἀθηναῖος πολίτης, στά χρόνια του Περικλή, έπρεπε κι ό πατέρας κι ή μητέρα σου νά εἶναι Ἀθηναῖοι. Αὐτό τό όρισε ό Περικλής μέ νόμο.

Οἱ Ἀθηναῖοι πολίτες εἶχαν τό δικαίωμα νά παίρνουν μέρος στή διοίκηση του κράτους καί νά έχουν ακίνητη περιουσία στήν Ἀττική. Ἡ ύποχρέωσή τους ήταν νά υπηρετοῦν τήν πατρίδα τους από τά 18 ως τά 60 τους χρόνια. Ἀπό τά δεκαοχτώ ως τά εἴκοσι χρόνια έκαναν τή θητεία τους καί μετά βρίσκονταν στή διάθεση τῆς πολιτείας σέ περίπτωση πολέμου.

Ἄλλη τους ύποχρέωση ήταν οἱ λεγόμενες λειτοურγίες. Οἱ πῖό πλούσιοι πολίτες ἀναλάβαιναν μιά ύποχρέωση δαπανηρή, όπως ήταν νά έξοπλίσουν καί νά συντηρήσουν μέ έξοδά τους μιά τριήρη ή νά πληρώσουν τά έξοδα μιᾶς θεατρικῆς παραστάσεως.

Ἐκτός από τούς Ἀθηναίους πολίτες, στήν Ἀθήνα ζοῦσαν οἱ μέτοικοι καί οἱ δοῦλοι.

Οί μετοίκοι ήταν Έλληνες από άλλες πόλεις της Ελλάδας, πού ζοῦσαν μόνιμα στήν Ἀθήνα. Δέν εἶχαν δικαίωμα νά παίρνουν μέρος στή διοίκηση τοῦ κράτους οὔτε νά ἔχουν ἀκίνητη περιουσία. Ὑπηρετοῦσαν ὅμως στό στρατό καί οἱ περισσότεροι ἦταν ἔμποροι ἢ τεχνίτες.

Οἱ δοῦλοι ἦταν αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἀπόγονοι δούλων ἢ βάρβαροι ἀγορασμένοι. Αὐτοί δέν εἶχαν κανένα δικαίωμα. Ὑπηρετοῦσαν τό κράτος, τοῦς πολίτες ἢ τοῦς μετοίκους χωρίς καμιά ἀμοιβή.

6. Τό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας

Νά πῶς κυβερνιόταν ἡ Ἀθήνα τήν ἐποχή τοῦ Περικλή : Τό πολίτευμά της ἦταν ἡ δ η μ ο κ ρ α τ ί α. Ὅλοι οἱ πολίτες τοῦ κράτους εἶχαν ἴσα δικαιώματα.

Τό δῆμα τῆς Πνύκας

1) Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου εἶχε ὅλη τὴν ἐξουσία. Τὴν ἀποτελοῦσαν οἱ πολῖτες πού εἶχαν συμπληρώσει τὰ εἴκοσί τους χρόνια. Ὅλοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν καὶ νὰ ἐκλέγονται ἢ νὰ βγάζουν λόγους ἀπὸ τὸ ἐπίσημο βῆμα, πού ἦταν στὴν Π ν ὑ κ α, ἓνα λόφο κοντὰ στὴν Ἀκρόπολη, ὅπου συναθροίζονταν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἔπαιρνε ὅλες τὶς ἀποφάσεις.

2) Ἡ β ο υ λ ῆ τ ῶ ν π ε ν τ α κ ο σ ῖ ω ν εἶχε ἔργο νὰ ἐτοιμάζει τοὺς νόμους καὶ νὰ τοὺς παρουσιάζει στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, γιὰ νὰ ψηφιστοῦν. Τὴν ἀποτελοῦσαν 500 βουλευτές, 50 ἀπὸ κάθε φυλὴ καὶ τοὺς ἔβγαζαν μέ κληρο γιὰ ἓνα χρόνο.

3) Ἡ Ἡ λ ι α ῖ α ἦταν τὸ σπουδαιότερο δικαστήριο, πού ἔδινε δικαστές γιὰ ὅλες τὶς ὑποθέσεις ἐκτός ἀπὸ τὴν περίπτωση τοῦ φόνου. Τὴν ἀποτελοῦσαν 6.000 δικαστές, πού τοὺς ὄριζαν κι αὐτούς μέ κληρο γιὰ ἓνα χρόνο.

4) Οἱ δέκα στρατηγοί ἦταν οἱ πιὸ ἐπίσημοι ἄρχοντες τῆς Ἀθήνας.

Ἐπειδὴ τὸ ἔργο τους ἦταν δύσκολο καὶ σοβαρό – αὐτοὶ διοικοῦσαν τὸ στρατό καὶ τὸ στόλο, ἦταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας καὶ κανόνιζαν τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ – τοὺς ἐξέλεγαν μετὰ ἀπὸ ψ η φ ο φ ο ρ ῖ α κι ὄχι μέ κληρο.

Οἱ ἐννέα ὀρίζονταν ἓνας ἀπὸ κάθε φυλὴ, τὸν δέκατο ὅμως τὸν διάλεγαν ἀπὸ ὅλες τὶς φυλές, γιὰ νὰ εἶναι ἰκανός καὶ ἄξιος γιὰ τὸ ἔργο του. Αὐτός ἦταν καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ πρῶτος πολίτης τῆς Ἀθήνας. Αὐτὴ τὴ θέση εἶχε ὁ Περικλῆς.

7. Ἡ καθημερινή ζωή

Τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ, ἡ Ἀθήνα ἀπλωνόταν γύρω ἀπό τό βράχο τῆς Ἀκροπόλεως. Τά σπίτια τῆς πόλης ἦταν μικρά καί ἰσόγεια, φτιαγμένα μέ πέτρες ἢ πλίθες. Παράθυρα δέν εἶχαν, ἔπαιρναν φῶς καί ἀέρα ἀπό μιά ἐσωτερική αὐλή. Τά σπίτια χωρίζονταν σέ δύο κυρίως διαμερίσματα. Στό ἕνα ἔμεναν οἱ ἄντρες καί λεγόταν « ἀνδρῶν » καί τό ἄλλο προοριζόταν γιά τίς γυναῖκες καί λεγόταν « γυναικωνίτις ». Στή μέση τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε βωμός καί κοντά του τό ἄγαλμα τοῦ Δία.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι δέν ἔμεναν γιά πολύ στό σπίτι τους. Τίς περισσότερες ὥρες τίς περνοῦσαν στήν ἀγορά. Ἐκεῖ ὑπῆρχαν τά καταστήματα τῶν ἐμπόρων κι ἐκεῖ πῆγαιναν, γιά νά συναντήσουν τούς φίλους τους, νά συζητήσουν, ν' ἀκούσουν τά τελευταῖα νέα καί νά θαυμάσουν τά προϊόντα τῶν ἐμπόρων.

Ἡ ἀγορά, μέ τή μεγάλη της κίνηση, ἦταν ἡ καρδιά τῆς Ἀθήνας.

Οἱ γυναῖκες ἔμεναν στό σπίτι καί σπάνια ἔβγαιναν, ὅπως ὅταν ἤθελαν νά παρακολουθήσουν τίς μεγάλες θρησκευτικές γιορτές.

Ἡ ἐκπαίδευση

Τή φροντίδα τῶν παιδιῶν τήν εἶχε κυρίως ἡ μητέρα καί ἡ τροφός, γιατί ὁ πατέρας ἦταν πολύ ἀπασχολημένος ἔξω ἀπό τό σπίτι. Ἀγόρια καί κορίτσια περνοῦσαν τά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τους παίζοντας κι ἀκούγοντας ἱστορίες ἀπό τή μητέρα ἢ τήν τροφός.

Οἱ ἱστορίες εἶχαν θέματα παρμένα ἀπό τά ὁμηρικά

ἔπη καί ἀπό μύθους τοῦ Αἰσώπου. Ἦταν ἡ πρώτη διδασκαλία πού ἔπαιρναν τά παιδιά.

Ἀργότερα, ὅταν τ' ἀγόρια συμπλήρωναν τά ἑφτά τους χρόνια, πήγαιναν στό σχολεῖο, ἐνῶ τά κορίτσια ἔμεναν σπίτι καί μάθαιναν τίς δουλειές τῆς νοικοκυρᾶς.

Νεαρή γυναίκα ταχτοποιεῖ τά σεντόνια σέ μιᾶ κασέλα.

Ἡ ἐκπαίδευση ἐκεῖνο τόν καιρό, ἦταν ἰδιωτική. Οἱ γονεῖς πλήρωναν τόν γραμματιστή, τόν κιθαριστή καί τόν παιδοτρίβη.

Ὁ γραμματιστής συγκέντρωνε τά παιδιά στό σπίτι του καί τοὺς μάθαινε ἀνάγνωση, γραφή καί λίγη ἀριθμητική. Ἀκολουθοῦσε ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς, πού τήν εἶχε ἀναλάβει ὁ κιθαριστής.

Αὐτός μάθαινε στά παιδιά νά τραγουδοῦν καί νά παίζουν τήν κιθάρα ἢ τόν αὐλό. Ἡ διδασκαλία τέλειωνε μέ τόν παιδοτρίβη, δηλ. τό γυμναστή.

Ἀπό τά δώδεκα ὡς τά δεκαοχτώ τους χρόνια τ' ἀγόρια σύχναζαν στίς παλαιῖστρες καί στά δημόσια γυμνάσια (γυμναστήρια), ὅπου ἔκαναν πολλά ἀγωνίσματα καί συγχρόνως συζητώντας μέ φιλοσόφους, συμπλήρωναν τή μόρφωσή τους.

Οἱ γιοί τῶν φτωχῶν Ἀθηναίων σταματοῦσαν τό σχολεῖο, μόλις ἔπαιρναν τίς βάσεις. Ὑστερα μάθαιναν μιᾶ τέχνη.

Ἀντίθετα, οἱ γιοί τῶν πλούσιων συνέχιζαν τίς σπου-

δές τους μέχρι τά δεκαοχτώ τους χρόνια, όποτε έμπαιναν στην έφηβεία, δηλαδή γίνονταν έ φ η β ο ι.

Τότε οί πατέρες ή οί κηδεμόνες τούς όδηγοῦσαν στούς αντίπροσώπους του Δήμου, γιατί είχαν ύποχρέωση νά ύπηρετήσουν δύο χρόνια τήν πατρίδα τους.

Σέ έπίσημη τελετή, έπαιρναν από τά χέρια τών αρχόντων τό δόρυ, τήν περικεφαλαία καί τήν άσπίδα κι έδιναν τόν όρκο του Ἄ θ η ν α ί ο υ π ο λ ί τ η στό ναό τής Ἄ γ ρ α ύ λ ο υ, έπάνω στην Ἄκρόπολη. Νά ποιός ήταν ό όρκος :

Θά τά κρατῶ τά όπλα αὐτά καί δέ θά τά ντροπιάσω,
καί μόνος καί μέ συντροφία καί δῶ κι όπον κι άν λάχω,
θά πολεμήσω άκούραστα κι άφρόντιστα θά πέσω·

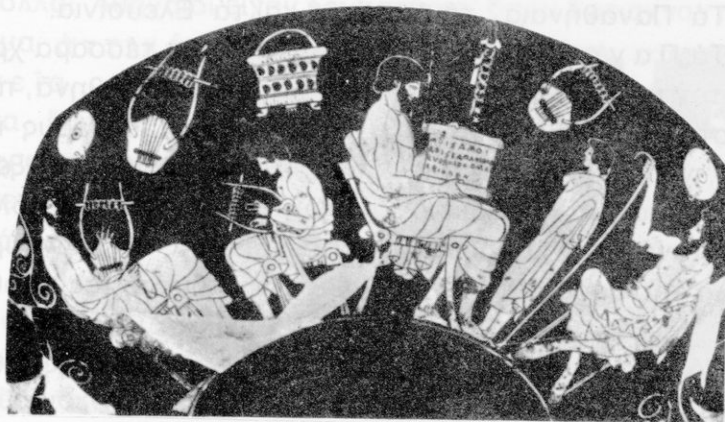
καί τήν πατρίδα μιά φορά μεγάλη θά τήν κάμω

καί τούς δικαίους θ' αγαπῶ καί θά τηρῶ τούς νόμους,

θά κατατρέχω τόν κακό, θά σφάζω τόν προδότη.

Κι άν ίσως ψέματα μιλῶ, κολάστε με, Θεοί μου.

(Μετάφρ. Κ. Παλαμιᾶ)

Μάθημα μουσικῆς καί άναγνώσεως

Στά εἴκοσί του χρόνια ὁ νέος Ἀθηναῖος ἦταν πολίτης τοῦ κράτους κι ἦταν ἐλεύθερος νά τριγυρίζει στήν ἀγορά, νά συζητᾶ μέ τούς σοφούς Ἕλληνες καί νά παίρνει μέρος στήν ἐκκλησία τοῦ δήμου.

Ἡ ἐνδυμασία

Ἄντρες καί γυναῖκες τρέφονταν λιτά καί ντύνονταν ἀπλά.

Στό σῶμα τους φοροῦσαν τό χι τ ῶ ν α, λινό ἢ μάλλινο, καί τό ἰ μ ᾶ τ ι ο. Τό χιτῶνα τόν φοροῦσαν κατάσαρκα, ἐνῶ τό ἰμάτιο τό ἔριχναν ἐπάνω ἀπό τό χιτῶνα, σάν ἐπαυφόρι, τό χειμῶνα.

Στά πόδια τους φοροῦσαν σανδάλια, πού εἶχαν ἓνα δερμάτινο πέλημα καί δένονταν στό πόδι μέ λουριά.

Οἱ γιορτές

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦσαν τίς γιορτές καί τίς διασκεδάσεις. Εἶχαν τίς περισσότερες γιορτές ἀπό ὅλους τούς ἄλλους Ἕλληνες. Τρεῖς ἦταν οἱ πιό ἐπίσημες :

Τά Παναθήναια, τά Διονύσια καί τά Ἐλευσίνια.

Τά Παναθήναια τά γιόρταζαν κάθε τέσσερα χρόνια, τόν μήνα Ἰούλιο, γιά νά τιμήσουν τή θεά Ἀθηνᾶ, πού προστάτευε τήν πόλη τους. Μιά πομπή ἀπό νέους καί νέες, γέροντες καί παιδιά, ὁμορφα ταχτοποιημένη, ξεκινοῦσε ἀπό τόν Κεραμεικό, διάσχιζε τό κέντρο τῆς πόλης κι ἔφτανε στήν Ἀκρόπολη, μεταφέροντας τό καινούριο πέπλο τῆς θεᾶς, πού τό εἶχαν κεντήσει διαλεχτές παρθένες.

Τό πέπλο προοριζόταν νά ντύσει τό ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

Αὐτή τήν πομπή τήν ἀναπαράστησε πάνω σέ μάρμα-

ρο, στή ζωφόρο του Παρθενώνα, ο Φειδίας, ένας σπουδαίος γλύπτης.

Τά Διονύσια τά γιόρταζαν τό μήνα Μάρτιο μέ μεγάλη εὐθυμία, γιά νά τιμήσουν τό θεό Διόνυσο.

Τά Ἐλευσίνια τά γιόρταζαν στίς ἀρχές Σεπτεμβρίου, κάθε χρόνο, πρὸς τιμή τῆς Δήμητρας καί τῆς κόρης της Περσεφόνης.

8. Τά ἐπαγγέλματα τῶν Ἀθηναίων

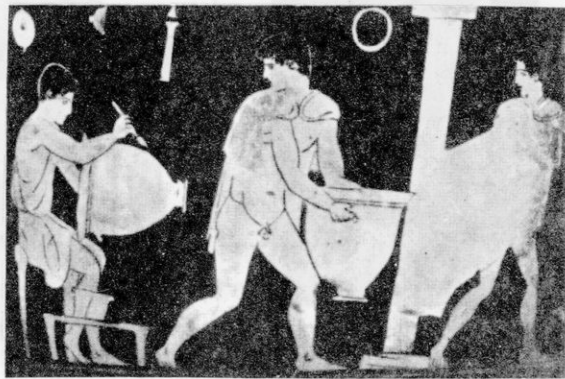
Αὐτό πού ἔκανε πλούσια τήν Ἀθήνα, τήν ἐποχή ἐκείνη, ἦταν ἡ βιομηχανία καί τό ἐμπόριο. Τά ἀθηναϊκά ἐμπορικά πλοῖα ταξίδευαν σ' ὅλη τή Μεσόγειο καί κουβαλοῦσαν τά ἐμπορεύματα στό λιμάνι τοῦ Πειραιᾶ, πού ἦταν τό πιά σπουδαῖο λιμάνι σ' αὐτή τή θάλασσα.

Ἀπό τό ἐμπόριο πλούτισαν ὅσοι ἄνθρωποι εἶχαν σχέση μ' αὐτό, ὅπως οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοί, οἱ τεχνίτες, οἱ ἀργυραμοιβοί (αὐτοί πού ἄλλαζαν τά χρήματα).

Πολλοί Ἀθηναῖοι εἶχαν ἐργαστήρια, ὅπου ἔφτιαχναν περὶ φημα ἀττικά ἀγγεῖα, ὑφάσματα, ἔπιπλα.

Ἄλλοι εἶχαν, μποροῦμε νά ποῦμε, μικρά ἐργοστάσια, πού κατασκεύαζαν ὄπλα.

Πολλοί ἐργάτες ἔβρισκαν ἀπασχόληση

Ἀγγειοπλάστες σέ ὄρα δουλειᾶς

Ὁ Παρθενώνας

«Ναέ, καί ποιός νά σ' ἔχτισε, μέσ στους ὠραίους
ὠραῖο,
γιά τήν αἰωνιότητα, μέ κάθε χάρη, Ἐσένα...».

Κ. Παλαμῆς

Ἀναπαράσταση τοῦ χου-
σελεφάντινου ἀγάλματος
τῆς Ἀθηνᾶς

Τό Ἐρέχθειο μέ τίς Καρυάτιδες

στό λιμάνι ἢ στά ναυπηγεῖα τοῦ Πειραιᾶ καί ἄλλοῦ.

Οἱ γεωργοί δούλευαν σκληρά, γιατί χρησιμοποιοῦσαν πρωτόγονα ἄροτρα γιά τό ὄργωμα. Τό ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἦταν ἄγονο καί δέν τοὺς ἔδινε ἀρκετό σιτάρι. Καλλιεργοῦσαν κυρίως τήν ἐλιά, τό ἀμπέλι καί τά ὀπωροφόρα δέντρα.

Πουλοῦσαν λάδι, κρασί καί σύκα κι ἔφερναν ἀπό τήν Αἴγυπτο, τή Σικελία καί τόν Εὐξεινο Πόντο τό πολῦτιμο γι' αὐτοὺς σιτάρι.

9. Ἡ Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν

Οἱ Ἀθηναῖοι, μέ ἀρχηγό τόν Περικλῆ, θέλησαν νά τιμήσουν τοὺς θεοὺς καί μάλιστα τή θεά Ἀθηνᾶ, πού πίστευαν πώς τοὺς βοήθησε νά νικήσουν τοὺς Πέρσες.

Γι' αὐτό ἀποφάσισαν νά χτίσουν ξανά στήν Ἀκρόπολη τοὺς ναοὺς, πού τοὺς εἶχε καταστρέψει ὁ Ξέρξης καί ὁ Μαρδόνιος.

Χρήματα εἶχαν ἀπό τό συμμαχικό ταμεῖο καί ἀπό δικά τους ἔσοδα, μάρμαρο ὀλόλευκο τοὺς ἔδινε ἄφθονο ἡ Πεντέλη, καί ὁ Φειδίας, ὁ μεγαλύτερος γλύπτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἦταν στή διάθεση τοῦ Περικλῆ.

Ἔτσι χτίστηκαν τά θαυμάσια οἰκοδομήματα, πού καί σήμερα ἀκόμη τά ἐρεΐπιά τους προκαλοῦν τό θαυμασμό ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἐπάνω στό βράχο τῆς Ἀκροπόλεως χτίστηκαν ὁ μικρός ναός τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης ἢ Ἀπτέρου Νίκης, ὅπως τόν λένε, τά Προπύλαια, τό Ἐρέχθειο μέ τίς περίφημες Καρυάτιδες καί τό πύο λαμπρό οἰκοδόμημα ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὁ Παρθενώνας.

Ἀρχιτέκτονες τοῦ Παρθενώνα ἦταν ὁ Ἴκτινος καί

ὁ Καλλικράτης. Μά τή φροντίδα καί τήν επίβλεψη ὅλου τοῦ ἔργου τήν εἶχε ὁ γλύπτης Φειδίας. Ὁ ναός ἦταν δωρικοῦ ρυθμοῦ, ὅλος φτιαγμένος ἀπό πεντελικό μάρμαρο. Ἐξωτερικά ἦταν διακοσμημένος μ' ἐξαιρετικά γλυπτά τοῦ Φειδία καί τῶν μαθητῶν του. Μέσα στό ναό βρισκόταν τό χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, πού κρατοῦσε στό δεξί της χέρι τή Νίκη.

Ἐξω ἀπό τόν Παρθενώνα, στό χῶρο ἀνάμεσα σ' αὐτόν καί στά Προπύλαια, εἶχε στηθεῖ ἕνα πελώριο χάλκινο ἄγαλμα, πού ἦταν ἀφιερωμένο στήν πρόμαχο Ἀθηνᾶ. Ἦταν τόσο μεγάλο, πού οἱ ταξιδιωτές, ὅταν ἔφταναν στό Σούνιο, ἔβλεπαν τήν ἄκρη ἀπό τό δόρυ πού κρατοῦσε ἡ θεά.

Καί τά δυό ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς, τό χρυσελεφάντινο καί τό χάλκινο, ἦταν ἔργα τοῦ Φειδία.

Ἀπ' ὅλα τά ἔργα πού ἔγιναν ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη, ὁ Περικλῆς πρόλαβε νά δεῖ τελειωμένο μόνο τόν Παρθενώνα καί τά Προπύλαια.

Μά κι ἄλλοι ναοί χτίστηκαν τά χρόνια ἐκεῖνα στήν Ἀττική, ὅπως ὁ ναός τοῦ Ἡφαιστου, τό σημερινό Θησεῖο, καί ὁ ναός τοῦ Ποσειδῶνα στό Σούνιο. Ἡ Ἀθήνα πάλι στολίστηκε μέ ὄμορφους κήπους καί δροσερές βρυσες κι ἐνώθηκε μέ τόν Πειραιά μέ δυνατά τείχη, τά μακρά τείχη, πού τήν προστάτευαν ἀπό τοὺς ἐχθρούς της.

10. Οἱ καλές τέχνες – τό θέατρο – τά γράμματα

Οἱ καλές τέχνες

Στά χρόνια τοῦ Περικλῆ ἄνθισαν οἱ καλές τέχνες, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ ζωγραφική. Τά πιό ἀντι-

προσωπευτικά οικοδομήματα ήταν οί ναοί. Αυτούς τούς έχτιζαν σύμφωνα με δύο σχέδια ή δύο ρυθμούς, όπως τούς ονόμαζαν.

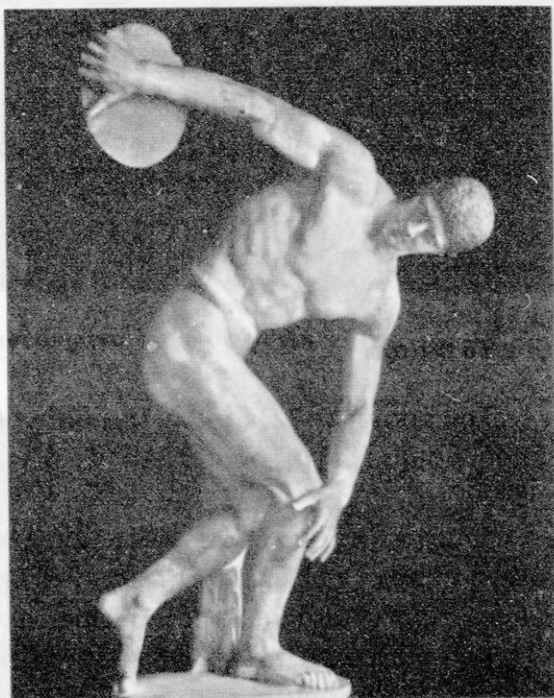
Ο ένας ήταν ο δωρικός ρυθμός, βαρύς και αυστηρός. Σύμφωνα μ' αυτόν χτίστηκε ο Παρθενώνας.

Ο άλλος ήταν ο ιωνικός ρυθμός, ελαφρός και κομψός. Ιωνικό ρυθμό είχε ο ναός της Απτέρου Νίκης.

Τόν πέμπτο αιώνα έζησαν οί πιο σπουδαίοι γλύπτες τής αρχαίας Ελλάδας. Μπορείς νά θυμάσαι τό Φειδία, τό Μύρωνα και τόν Πολύκλειτο.

Ξέρεις πώς έργα του Φειδία ήταν τό χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία στην Όλυμπία και τής Αθηνάς στον Παρθενώνα. Ο Μύρωνας έφτιαχνε τά έργα του από χαλκό. Ένα έργο του πολύ γνωστό είναι ο Δισκοβόλος. Παριστάνει έναν άθλητή, ενώ έτοιμάζεται νά ρίξει τό δίσκο.

Ο Πολύκλειτος πρόσεχε πολύ τίς αναλογίες του άν-

Ο δισκοβόλος του Μύρωνα

θρώπινου σώματος κι ένα έργο του, ό περίφημος δ ο ρ υ φ ό ρ ο ς , πήρε τό όνομα κ α ν ό ν α ς δηλ. ύπόδειγμα για τούς κατοπινούς καλλιτέχνες.

Καί ή ζωγραφική παρουσίασε μιά μεγάλη άκμή έκείνα τά χρόνια. Δυστυχώς δέ σώζονται τά έργα τών μεγάλων ζωγράφων του 5ου αιώνα. Σώζονται όμως πολλά άγγεία μέ όμορφες ζωγραφίες, πού μπορείς νά τά δεις στά μουσειά μας. Πάνω σέ φόντο μαύρο ζωγράφιζαν μέ κόκκινο χρώμα τίς μορφές, μέ θέματα παρμένα από τήν καθημερινή ζωή. Αύτά ήταν τά περίφημα έ ρ υ θ ρ ό μ ο ρ φ α άγγεία, πού μās δίνουν πολλές πληροφορίες για τίς δουλειές καί τίς συνήθειες τών Άθηναίων τής έποχής εκείνης.

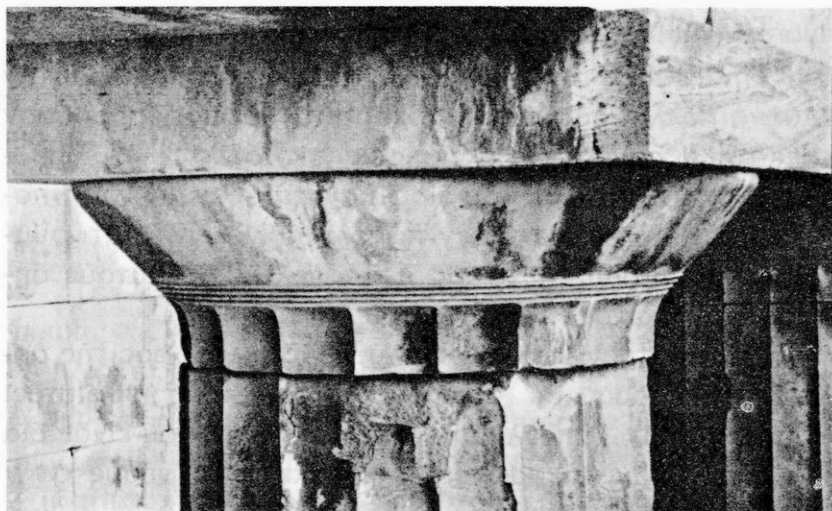
Τό θέατρο

Τήν έποχή του Περικλή δημιουργήθηκε ένα καινούριο είδος ποιήσεως, ή δραματική ποίηση, δηλ. τά θεατρικά έργα.

Οί μεγαλύτεροι δραματικοί ποιητές τής αρχαίας Έλλάδας ήταν οί τραγικοί ποιητές: ό *Αίσχύλος*, ό *Σοφοκλής*, ό *Ευριπίδης* καί ό κωμωδιογράφος *Άριστοφάνης*.

Τά έργα τους τά παρουσίαζαν στό θέατρο, πού ήταν ήμικυκλικό καί δέν είχε στέγη. Τέτοια θέατρα είχαν όλες οί πόλεις τής αρχαίας Έλλάδας. Στην Άθήνα σώζεται τό θέατρο του Διονύσου, κάτω από τήν Άκρόπολη. Στην Άργολίδα σώζεται, σέ πολύ καλή κατάσταση, τό θέατρο τής Έ π ι δ α ύ ρ ο υ .

Τώρα τό έχουν ανακαινίσει καί κάθε καλοκαίρι δίνουν παραστάσεις, «τά Έπιδαύρεια», πού τίς παρακολουθοῦν Έλληνες καί Ξένοι.

Κιονόκρανο δωρικού ρυθμού

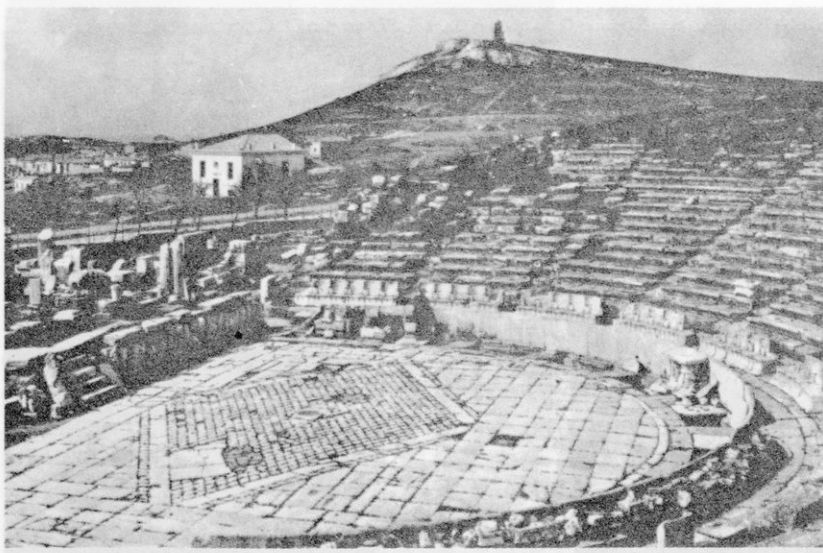

Κιονόκρανο ιωνικού ρυθμού

Τά γράμματα

Τήν ἐποχή τοῦ Περικλῆ, συγκεντρώθηκαν στήν Ἀθήνα πολλοί σοφοί, γιατί ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι μπορούσαν νά καταλάβουν καί νά ἐκτιμήσουν τίς ἰδέες τους. Ὑπῆρχαν οἱ σοφιστές, πού δίδασκαν στούς νέους τήν «πολιτική τέχνη» καί πίστευαν πώς «ἀληθινό εἶναι ὅ,τι συμφέρει στό ἄτομο καί ἀγαθό ὅ,τι ὠφελεῖ». Γι' αὐτούς δηλαδή ὁ ἄνθρωπος ἦταν τό μέτρο γιά τό καθετί.

Ὁ Σωκράτης ὅμως, ὁ μεγαλύτερος φιλόσοφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, δέ συμφωνοῦσε μέ τούς σοφιστές. Ἔλεγε ὅτι πάνω ἀπ' ὅλα ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, πού εἶναι ἴδια γιά ὅλους τούς ἀνθρώπους. Δίδασκε τούς νέους στήν

Τό θέατρο τοῦ Διονύσου κάτω ἀπό τήν Ἀκρόπολη

ἀγορά, στίς παλαιῖστρες, στά γυμναστήρια, χωρίς νά παίρνει καμιά ἀμοιβή. Τούς ἔκανε ἐρωτήσεις καί προσπαθοῦσε νά τούς βοηθήσει μόνοι τους νά βροῦν τήν ἀλήθεια γιά τό κάθε θέμα πού συζητοῦσαν.

Ἀργότερα ὁ μαθητής του, ὁ Πλάτωνας, ἔγραψε στούς δ ι α λ ὅ γ ο υ ς του τίς ιδέες τοῦ δασκάλου του.

Τόν 5ο αἰώνα π.Χ. ἔζησαν καί δύο σπουδαῖοι ἱστορικοί:

Ὁ Ἡρόδοτος, πού ἔγραψε τήν ἱστορία τῶν περσι-
κῶν πολέμων καί τόν θεωροῦμε πατέρα τῆς ἱστορίας, καί ὁ Θουκυδίδης, ὁ μεγαλύτερος ἱστορικός τῆς ἀρχαιότητος, πού ἔγραψε τήν ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Γι' αὐτόν τόν πόλεμο θά διαβάσεις στό ἐπόμενο κεφάλαιο.

Νά θυμᾶσαι:

Στά μέσα τοῦ 5ου αἰώνα π.Χ. ἡ Ἀθήνα ἦταν ἡ πιά σπουδαία πόλη τῆς Ἑλλάδας. Τό πολίτευμά της ἦταν ἡ δημοκρατία.

Ἐκτός ἀπό τούς Ἀθηναίους πολίτες, στήν Ἀθήνα ζοῦσαν οἱ μέτοικοι καί οἱ δοῦλοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι ζοῦσαν ἀλλά καί ἀγαποῦσαν τίς γιορτές καί τίς συζητήσεις στήν ἀγορά.

Πλούτισαν ἀπό τό ἐμπόριο, καλλιέργησαν τά γράμματα καί τίς τέχνες καί στόλισαν τήν πόλη τους μέ λαμπρά μνημεῖα.

Ἐκεῖνα τά χρόνια κυδέρονησε τήν Ἀθήνα ἕνας σπου-

δαίος πολιτικός, ὁ Περικλῆς. Τότε χτίστηκαν οἱ περισσότεροι ναοὶ ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη καί ἔζησαν οἱ σπουδαιότεροι γλύπτες, ζωγράφοι, δραματικοὶ ποιητές καί ἱστορικοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Καί γι' αὐτό οἱ ἱστορικοὶ ὀνόμασαν ἐκείνη τὴν περίοδο «χρυσὸ αἰῶνα τοῦ Περικλῆ».

Ἐρωτήσεις – Ἐργασίες

1. ποιοὶ ἦταν οἱ λόγοι πού, κατά τὴ γνώμη σου, ὀδήγησαν τὴν Ἀθήνα στὴ μεγάλη της δόξα;
2. Ποιὰ ἦταν τὰ δικαιώματα καί οἱ ὑποχρεώσεις στά χρόνια τοῦ Περικλῆ:
  - α) τῶν πολιτῶν;
  - β) τῶν μετοίκων;
  - γ) τῶν δούλων;
3. Γράψε λίγα λόγια γιὰ τὸν Περικλῆ.
4. Διάλεξε καί γράψε γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ παρακάτω θέματα:
  - α) Προπύλαια
  - β) Παρθενώνας
  - γ) Ναός τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης
  - δ) Ἐρεχθεῖο
  - ε) Ἀγορά
  - στ) Πνύκα
5. Κάνε μιὰ συλλογὴ εἰκόνων μέ θέμα:
«ἐρυθρόμορφα ἀττικά ἀγγεῖα»

6. *Νά ονομάσεις έναν αρχαίο γλύπτη, ένα σοφό, ένα δραματικό ποιητή κι έναν ιστορικό.*

Τό αρχαίο θέατρο στους Δελφούς

Ἀθηναῖος πολεμιστής. (Ἀπό τή ζωφόρο τοῦ Παρθενώνα)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(431 π.Χ. - 404 π.Χ.)

1. Ἡ αἰτία καί ἡ ἀφορμή τοῦ πολέμου

Ὄταν τελείωσαν οἱ περσικοὶ πόλεμοι, οἱ ἑλληνικὲς πόλεις ἔζησαν εἰρηνικὰ καὶ μερικὲς πρόκοψαν καὶ πλούτισαν περισσότερο ἀπὸ τίς ἄλλες. Ἐκτός ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Σπάρτη, σπουδαῖες πόλεις τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας ἦταν τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος στὴν Πελοπόννησο, ἡ Θήβα στὴ Βοιωτία, ἡ Κέρκυρα στὸ Ἴόνιο πέλαγος καὶ οἱ Συρακοῦσες στὴ Σικελία.

Ἡ Σπάρτη ζήλευε τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα τῆς Ἀθήνας. Ἦθελε αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ πρώτη πόλη τῆς Ἑλλάδας. Ἡ Κόρινθος πάλι, πού ἦταν ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλη καὶ σύμμαχος τῆς Σπάρτης, μισοῦσε τὴν Ἀθήνα, πού ἦταν θαλασσοκράτειρα. Μὰ καὶ πολλὲς συμμαχικὲς πόλεις, ἐπειδὴ πλήρωναν φόρο κι εἶχαν χάσει τὴν ἐλευθερία τους δέ συμπαθοῦσαν τὴν Ἀθήνα κι ἤθελαν νὰ λύσουν τὴν συμμαχία. Ἔτσι δὲν ἔμενε παρά μιὰ ἀφορμὴ, γιὰ νὰ ξεσπάσει πόλεμος ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς πόλεις.

Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσαν οἱ Κερκυραῖοι καὶ οἱ Κορίνθιοι, πού εἶχαν διαφορὲς μεταξύ τους. Οἱ Κερκυραῖοι ζήτησαν τὴ βοήθεια τῶν Ἀθηναίων κι ἐκεῖνοι τοὺς ἔστειλαν στόλο.

Τότε οί Κορίνθιοι πέτυχαν νά γίνει στή Σπάρτη ένα συνέδριο τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας. Τό συνέδριο ἀποφάσισε νά κηρύξει τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς Ἀθήνας.

Ἔτσι ἄρχισε ὁ πιό φοβερός πόλεμος στήν ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, πού ὀνομάστηκε πελοποννησιακός πόλεμος. Εἴκοσι ἑπτά ὀλόκληρα χρόνια κράτησε, ἀπό τό 431 ἕως τό 404 π.Χ. καί κατάστρεψε ὅ,τι ὠραῖο εἶχε δημιουργηθεῖ στά εἰρηνικά χρόνια, πού ἀκολούθησαν τούς περσικούς πολέμους.

2. Ὁ πόλεμος

Ὁ πελοποννησιακός πόλεμος διαιρεῖται σέ τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος κράτησε ἀπό τό 431 – 421 π.Χ. Ἡ δεύτερη περίοδος περιλαμβάνει τά χρόνια ἀπό τό 415 – 413 π.Χ. καί ἡ τρίτη κράτησε ἀπό τό 413–404 π.Χ. Σ' ἐκεῖνο τό φοβερό πόλεμο οἱ ἑλληνικές πόλεις χωρίστηκαν σέ δύο παρατάξεις. Ἡ μία πῆρε τό μέρος τῆς Ἀθήνας καί ἡ ἄλλη τό μέρος τῆς Σπάρτης. Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἦταν πολύ δυνατοί. Ἡ Ἀθήνα βέβαια εἶχε καλύτερο στόλο, μά ἡ Σπάρτη διέθετε ἰσχυρότερο στρατό.

Ὁ πόλεμος διαρκοῦσε κάθε χρόνο ἀπό τό Μάρτιο ἕως τό Νοέμβριο καί τό χειμῶνα σταματοῦσε. Τότε οἱ ἀντίπαλοι ἔκαναν τίς ἀπαραίτητες προετοιμασίες.

Α' περίοδος (431 - 421 π.Χ)

Ὅταν ἄρχισε ὁ πόλεμος, οἱ Σπαρτιάτες μπῆκαν στήν Ἀττική κι ἄρχισαν νά τή λεηλατοῦν, νά κόβουν τά δέντρα καί νά τήν καταστρέφουν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγρότες ἄφησαν

τά σπίτια και τὰ κτήματά τους και κλείστηκαν στὰ μακρά τεῖχη, πού εἶχε ὀλοκληρώσει ὁ Περικλῆς, γιά νά ἐνώσει τήν Ἀθήνα μέ τόν Πειραιά και τό Φάληρο.

Στό μεταξύ ὁ ἀθηναϊκός στόλος λεηλατοῦσε τά εὐφορα παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Τό δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου, οἱ Σπαρτιάτες ἔκαναν καινούρια ἐπιδρομή στήν Ἀττική. Τότε ὅμως συνέβη κάτι τρομερό. Στήν Ἀθήνα ἔπυε «λοιμός», πού ἦταν μία τρομερή ἐπιδημία. Ξαπλώθηκε πολύ γρήγορα, γιατί ὁ συνωστισμός ἦταν μεγάλος ἀνάμεσα στὰ τεῖχη. Ἡ ἐπιδημία κράτησε δύο ὀλόκληρα χρόνια. Χιλιάδες Ἀθηναῖοι πέθαναν κι ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς βρῆκε τό θάνατο τό 429 π.Χ. Ἡ συμφορά ἦταν μεγάλη γιά τούς Ἀθηναίους.

Στήν κρίσιμη ὥρα τοῦ πολέμου ἔχασαν τόν ἀξιότερο πολιτικό τους ἄντρα. Οἱ διάδοχοί του ἦταν ἄνθρωποι ἐπιπόλαιοι, φιλοπόλεμοι κι ἐγωιστές, πού ὀδήγησαν τήν Ἀθήνα στήν καταστροφή.

Ὁ πόλεμος συνεχίστηκε ἔως τό 421 π.Χ. Στίς μάχες πού ἔγιναν, πότε νικοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι και πότε οἱ Σπαρτιάτες.

Τελικά, κουρασμένοι οἱ δύο ἀντίπαλοι, ἔκλεισαν εἰρήνη πού ὀνομάστηκε Νικίειος εἰρήνη, ἀπό τόν Ἀθηναῖο στρατηγό *Νικία*, πού ἐργάστηκε γι' αὐτήν.

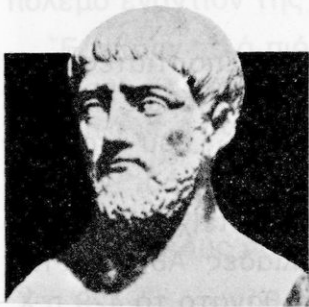
Β' περίοδος (415 - 413 π.Χ.)

Ἡ εἰρήνη δέν κράτησε πολύ.

Ὁ πόλεμος ξανάρχισε. Τό σπουδαιότερο γεγονός, στή δεύτερη περίοδο τοῦ πολέμου, ἦταν ἡ ἄτυχη ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων στή Σικελία.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἕνας φιλόδοξος πολιτικός, πού εἶχε

πολλά χαρίσματα, αλλά και μεγάλα ελαττώματα, έπεισε τους Άθηναίους νά έκστρατεύσουν στή Σικελία έναντίον τών Συρακουσών.

Ο Άλκιβιάδης

Τήν άνοιξη του 415 π.Χ. ξεκίνησε ο άθηναϊκός στόλος με αρχηγούς τόν Άλκιβιάδη, τό Νικία και τό Λάμαχο.

Δέν πρόλαβε όμως ο στόλος ν' αρχίσει τίς επιχειρήσεις και οί Άθηναίοι κάλεσαν τόν Άλκιβιάδη νά επιστρέψει στήν Άθήνα. Τόν κατηγορήσαν ότι πρίν φύγει είχε σπάσει μέ τούς φίλους του τίς «Έρμές»

δηλ. τίς μαρμάρινες στήλες μέ τό κεφάλι του Έρμη, πού οί Άθηναίοι τίς τοποθετούσαν μπροστά στά σπίτια, στους ναούς και στίς πλατείες.

Ο Άλκιβιάδης θύμωσε, προσποιήθηκε όμως ότι δέχτηκε νά γυρίσει. Στο δρόμο δραπέτευσε και πήγε στή Σάρτη. Ο θυμός του τόν έκαμε προδότη. Παρακίνησε τούς Σπαρτιάτες νά στείλουν στρατό στή Σικελία έναντίον τών Άθηναίων. Στίς ναυμαχίες πού έγιναν εκεί μέ τούς Συρακουσίους, καταστράφηκε ο άθηναϊκός στόλος και στή μάχη, πού δόθηκε τό 413 π.Χ. στήν ξηρά, νικήθηκε και αιχμαλωτίστηκε ο άθηναϊκός στρατός.

Γ' περίοδος του πολέμου (413-404 π.Χ.)

Στήν τρίτη περίοδο του πολέμου, οί Σπαρτιάτες μπήκαν στήν Άττική, κυρίεψαν τή Δεκέλεια και όχυρώθηκαν. Έμειναν εκεί έννέα χρόνια και λεηλατούσαν συστηματικά τήν Άττική.

Ἡ κατάσταση ἦταν πολύ δύσκολη γιά τούς Ἀθηναίους. Ὁ στόλος τους εἶχε καταστραφεῖ, τά χρήματα τελείωναν καί ἡ πείνα τούς ἀπειλοῦσε, καθώς οἱ ἀγρότες δέν μποροῦσαν νά καλλιεργήσουν τά κτήματά τους.

Τό πῶς λυπηρό ὅμως ἦταν ὅτι οἱ Σπαρτιάτες ἔκαναν συμμαχία μέ τούς Πέρσες. Οἱ Πέρσες θά τούς ἔδιναν χρήματα νά συνεχίσουν τόν πόλεμο καί οἱ Σπαρτιάτες σ' ἀντάλλαγμα ἀναγνώριζαν τούς Πέρσες σάν κυρίαρχους τῶν ἐλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας.

Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ Ἀθηναῖοι συγκέντρωσαν ὅσες δυνάμεις τούς ἀπέμειναν κι ἔφτιαξαν γρήγορα καινούριο στόλο.

Ὁ σπαρτιατικός στόλος μέ ἀρχηγό τό *Λύσανδρο* ἔπλευσε στόν Ἑλλάσποντο, γιά νά ἐμποδίζει τά ἀθηναϊκά πλοῖα νά μεταφέρουν σιτάρι ἀπό τόν Εὐξεινο Πόντο. Ὁ ἀθηναϊκός στόλος μέ ἀρχηγό τόν *Κόνωνα* ἔπλευσε ἐναντίον του καί ἀγκυροβόλησε κοντά σέ μιά τοποθεσία πού ὀνομαζόταν «Αἰγός ποταμοί».

Μιά μέρα ὅμως, πού τά πληρώματα εἶχαν ἀφήσει τά πλοῖα τους καί πῆγαν γιά τρόφιμα, ὁ Λύσανδρος ἐπετέθηκε ξαφνικά καί κυρίευσε ὅλον τόν στόλο, ἐκτός ἀπό 12 πλοῖα, πού κατάφεραν νά φτάσουν στήν Κύπρο μέ τόν ἀρχηγό Κόνωνα.

Οἱ Σπαρτιάτες φέρθηκαν πολύ σκληρά. Σκότωσαν ὅλους τούς Ἀθηναίους αἰχμαλώτους. Ὑστερα ἔπλευσαν στόν Πειραιά καί πολιορκήσαν τήν Ἀθήνα ἀπό τή θάλασσα, ἐνῶ ὁ σπαρτιατικός στρατός τήν πολιορκοῦσε ἀπό τήν ξηρά. Χωρίς νά περιμένει βοήθεια ἀπό κανέναν, ἡ Ἀθήνα ἀντιστάθηκε ἥρωικά ἀρκετούς μῆνες, ἀλλά τελικά ἡ πείνα ἀνάγκασε τούς κατοίκους της νά παραδοθοῦν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπόγραψαν μιά πολύ σκληρή καί ταπεινωτική συνθήκη εἰρήνης. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἔπρεπε νά γκρεμίσουν τά μακρά τείχη καί τίς ὀχυρώσεις τοῦ Πειραιᾶ, νά παραδώσουν ὅλο σχεδόν τό στόλο τους, νά γίνουν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν καί τό – χειρότερο – νά καταργήσουν τό δημοκρατικό τους πολίτευμα. Οἱ Σπαρτιάτες ὄρισαν τριάντα φίλους τους, Ἀθηναίους ἀριστοκράτες, νά κυβερνοῦν τήν Ἀθήνα.

Ἦταν τόσο σκληροί καί φέρθηκαν μέ τέτοια ἀγριότητα στούς Ἀθηναίους, πού ὀνομάστηκαν «τριάκοντα τύραννοι». Ἡ ὀνομασία «τύραννος» ἔχασε τή σημασία της κι ἀντί ἀρχηγός σήμαινε βασανιστής.

Δέν πέρασε ὅμως χρόνος καί ὁ Θρασύβουλος, ἓνας Ἀθηναῖος στρατηγός, πού εἶχε καταφύγει στή Θήβα, γύρισε πίσω μέ ἄλλους ἐξόριστους καί κατόρθωσε νά διώξει τούς 30 τυράννους καί νά ξαναφέρει στήν Ἀθήνα τή δημοκρατία.

3. Τά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου

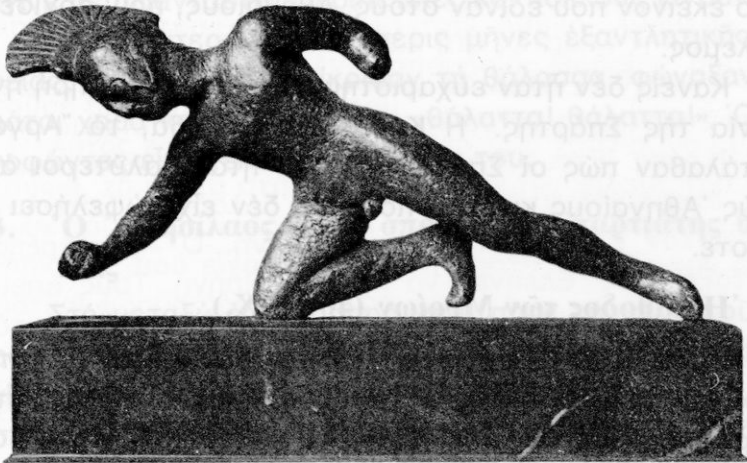
Ὁ πελοποννησιακός πόλεμος ἦταν μιά μεγάλη συμφορά γιά τήν Ἑλλάδα. Χιλιάδες ἄνθρωποι σκοτώθηκαν κι ἀπό τίς δύο παρατάξεις. Σπουδαῖες πόλεις καταστράφηκαν. Ἡ ὕπαιθρος ἐρημώθηκε. Φτώχεια καί πείνα ἦταν τά φυσικά ἀποτελέσματά του.

Τό χειρότερο ὅμως σ' αὐτόν τόν πόλεμο ἦταν ὅτι οἱ Ἕλληνες ξέχασαν τήν κοινή τους καταγωγή καί τούς κοινούς δεσμούς πού εἶχαν καί ζήτησαν ἀπό τούς Πέρσες, τούς ἐχθρούς τους, βοήθεια.

Θά θυμᾶσαι πῶς στούς περσικούς πολέμους ἡ ἐνότητα τῶν Ἑλλήνων ἔσωσε τή χώρα μας καί τή δόξασε. Τώρα

ή διχόνοια, ή φιλοδοξία καί ή αγάπη γιά τά πρωτεΐα προκάλεσαν τόν έμφύλιό πόλεμο, πού ρήμαξε τήν αρχαία Έλλάδα.

Στόν Πελοποννησιακό πόλεμο σκοτώθηκαν χιλιάδες Έλληνες. Τό άγαλματάκι παριστάνει έναν πληγωμένο πολεμιστή

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Οί Σπαρτιάτες γίνονται κακοί ήγεμόνες τών Έλλήνων

Όταν τελείωσε ό πελοποννησιακός πόλεμος, ή Σπάρτη ήταν ή πιό δυνατή πόλη τής Έλλάδας.

Δέ στάθηκε όμως στό ύψος της. Μεταχειρίστηκε όχι μόνο τούς Άθηναίους μά καί τούς συμμάχους της σαν ύπόδουλους.

Σ' ὅποια πόλη ὑπῆρχε δημοκρατία, τήν κατάργησε κι ἔβαλε ὀλιγαρχικό πολίτευμα. Ὅρισε μάλιστα σέ κάθε πόλη ἓνα Σπαρτιάτη διοικητή, τόν ἀρμολίτη, καί ὑποχρέωσε τούς κατοίκους νά πληρώνουν φόρο μεγαλύτερο ἀπό ἐκεῖνον πού ἔδιναν στούς Ἀθηναίους, πρὶν ἀρχίσει ὁ πόλεμος.

Κανείς δέν ἦταν εὐχαριστημένος ἀπό τή σκληρή ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. Ἡ Κόρινθος, ἡ Θήβα, τό Ἄργος, κατάλαβαν πώς οἱ Σπαρτιάτες δέν ἦταν καλύτεροί ἀπό τούς Ἀθηναίους κι ὅτι ὁ πόλεμος δέν εἶχε ὠφελήσει σέ τίποτε.

2. Ἡ κάθοδος τῶν Μυρρίων (401 π.Χ.)

Βασιλιάς τῶν Περσῶν ἐκεῖνα τά χρόνια ἦταν ὁ Ἀρταξέρξης. Ὁ μικρότερος ἀδερφός του ὅμως, ὁ σατράπης Κύρος, θέλησε νά πάρει αὐτός τό θρόνο καί ζήτησε βοήθεια ἀπό τούς Σπαρτιάτες. Τούς θύμιζε ὅτι μέ περσικά χρήματα εἶχαν νικήσει τούς Ἀθηναίους στόν πελοποννησιακό πόλεμο.

Ὁ Κύρος, ἀφοῦ συγκέντρωσε ἀρκετό βαρβαρικό στρατό καί 13.000 Ἕλληνες μισθοφόρους (στρατιῶτες πού πολεμοῦσαν μέ μισθό), προχώρησε στό ἐσωτερικό τῆς Περσίας ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του.

Στή μάχη, πού ἔγινε στή Κοῦναξα, ὁ Κύρος σκοτώθηκε καί ἡ ἐκστρατεία του ἀπότυχε.

Οἱ Ἕλληνες, πού ὀνομάστηκαν μύρριοι (δηλ. δέκα χιλιάδες), ἀποφάσισαν νά γυρίσουν στήν Ἑλλάδα. Οἱ Πέρσες ὅμως μέ δόλο σκότωσαν ὅλους τούς στρατηγούς τους.

Στή δύσκολη ἐκείνη στιγμή ἓνας Ἀθηναῖος, ὁ Ξενοφώντας, ἀνάλαβε νά γίνει ἀρχηγός καί νά τούς ὀδηγήσει

στήν πατρίδα τους. Τό ἔργο του δέν ἦταν καθόλου εὐ-
κολο. Ἐπρεπε νά περάσουν μέσα ἀπό μίαν ἄγνωστη κι
ἐχθρική χώρα καί νά φτάσουν στή θάλασσα, στόν Εὐξείνιο
Πόντο. Ἡ κ ἄ θ ο δ ο ς τ ῶ ν Μ υ ρ ί ω ν , ὅπως τή λένε,
ἔγινε μέ ἀφάνταστες περιπέτειες καί πολλούς κινδύνους.

Ὅταν, ὕστερα ἀπό τέσσερις μῆνες ἐξαντλητικῆς πο-
ρείας, οἱ Ἕλληνες ἀντίκρισαν τή θάλασσα, φώναξαν γε-
μάτοι χαρά καί ἀνακούφιση: «θάλαττα! θάλαττα!» Ὁ Ξε-
νοφώντας εἶχε τελειώσει τό ἔργο του.

3. Ὁ Ἀγησίλαος, ἕνας σπουδαῖος Σπαρτιάτης βασι- λιάς

Στό μεταξύ ὁ σατράπης, πού πῆρε τή θέση τοῦ Κύ-
ρου, θέλησε νά τιμωρήσει τίς ἐλληνικές πόλεις τῆς Ἴω-
νίας, πού τόν εἶχαν βοηθήσει. Γι' ἄλλη μιά φορά οἱ Ἴωνες
στράφηκαν στήν παλιά τους πατρίδα καί ζήτησαν βοήθεια
ἀπό τοὺς Σπαρτιάτες, μιά κι ἐκεῖνοι ἦταν τότε οἱ ἡγεμό-
νες τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν στρατό μέ ἀρχηγό τό βασιλιά
Ἀγησίλαο. Ἦταν κοντός καί κουτσός, ἀλλά γενναῖος,
ἀπλός κι ἐξαίρετος στρατηγός. Ὁ Ἀγησίλαος νίκησε σέ
πολλές μάχες τόν περσικό στρατό κι εἶχε σκοπό νά συ-
νεχίσει τόν πόλεμο καί νά διαλύσει τό περσικό κράτος. Τό
σχέδιό του δέν μπόρεσε νά τό πραγματοποιήσει, γιατί οἱ
Σπαρτιάτες τόν κάλεσαν πίσω στήν Ἑλλάδα. Οἱ Κορίνθιοι,
οἱ Θηβαῖοι καί οἱ Ἀργεῖοι, πού ἦταν δυσαρεστημένοι μέ
τοὺς Σπαρτιάτες, ἐνώθηκαν μέ τοὺς Ἀθηναίους καί κήρυ-
ξαν τόν πόλεμο ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Στήν Κορώνεια τῆς Βοιωτίας ὁ Ἀγησίλαος
ἔδωσε μάχη μέ τόν ἐνωμένο στρατό τῶν συμμάχων καί
τοὺς νίκησε (394 π.Χ.). Πρέπει νά ξέρεις ὅμως ὅτι

δέν ἔνιωθε καμιά χαρά, ὅταν ἔβλεπε τούς Ἕλληνες νά πολεμοῦν μεταξύ τους.

Τόν ἴδιο χρόνο ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος *Κόνωνας*, πού εἶχε καταφύγει στήν Κύπρο, ζήτησε τή βοήθεια τῶν Περσῶν καί νίκησε τόν σπαρτιατικό στόλο στή Μ. Ἀσία. Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης στή θάλασσα διαλύθηκε.

Θά λυπηθεῖς πολύ σά μάθεις ὅτι ἐκεῖνη τή δύσκολη ὥρα οἱ Σπαρτιάτες ἔστειλαν πάλι καί ζήτησαν βοήθεια ἀπό τούς Πέρσες. Ἔτσι ἔδωκαν τό δικαίωμα στόν Πέρση βασιλιά ν' ἀναμειχτεῖ στίς ὑποθέσεις τῆς Ἑλλάδας. Ἔστειλαν μάλιστα τόν Ἀνταλκίδα νά κάμει εἰρήνη. Ὁ Ἀρταξέρξης πρόσταξε τούς Ἕλληνες νά κάμουν εἰρήνη. Τούς ἀπέιλησε ὅτι θά πολεμοῦσε μέ ὅλη του τή δύναμη, μέ στρατό καί μέ στόλο, ὅποιον τολμοῦσε νά μή δεχτεῖ τήν εἰρήνη.

Γιά τόν ἑαυτό του ὁ Πέρσης βασιλιάς κράτησε ὅλες τίς ἑλληνικές πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καί τήν Κύπρο.

Ἡ ταπεινωτική αὐτή εἰρήνη ὀνομάστηκε Ἀ ν τ α λ κ ῖ δ ε ι ο ς ε ἰ ρ ῆ ν η (387 π.Χ.).

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

4. Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τή Θήβα (379 π.Χ.)

Μετά τήν Ἀνταλκίδειο εἰρήνη οἱ Σπαρτιάτες ἐξακολουθοῦσαν νά εἶναι οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ περισσότερες ὅμως ἑλληνικές πόλεις μισοῦσαν τή Σπάρτη γιά τήν τυραννική της ἡγεμονία καί γιά τήν προδοτική της συμπεριφορά.

Ἡ Θήβα ὅπως ἔμαθες, ἦταν μιά σπουδαία πόλη τῆς Βοιωτίας. Σ' αὐτήν ὑπῆρχαν δύο πολιτικά κόμματα, τό ἀριστοκρατικό καί τό δημοκρατικό. Οἱ Σπαρτιάτες βοή-

θησαν τούς άριστοκρατικούς Θηβαίους ν' αναλάβουν τή διοίκηση τής Θήβας καί φυλάκισαν τόν άρχηγό τών δημοκρατικῶν. Στήν άκρόπολη τής Θήβας, τήν Καδμεία, έγκαταστάθηκε σπαρτιατική φρουρά (382 π.Χ.).

Πολλοί δημοκρατικοί Θηβαίοι έφυγαν τότε από τή Θήβα καί ζήτησαν καταφύγιο στήν Άθήνα. Άνάμεσά τους ήταν καί ό Πελοπίδας, ένας σπουδαίος Θηβαίος, πού άγαπούσε πολύ τήν πατρίδα του.

Αυτός κατάφερε, ύστερα από τρία χρόνια, νά γυρίσει κρυφά, τή νύχτα στή Θήβα μέ μερικούς φίλους του. Σκότωσε τούς άρχοντες καί μέ τή βοήθεια τών δημοκρατικῶν Θηβαίων, πού είχαν μείνει στήν πόλη, έδωξε τήν σπαρτιατική φρουρά από τήν Καδμεία.

Έτσι ή Θήβα έλευθερώθηκε καί, όπως θά δεῖς παρακάτω, γιά μερικά χρόνια πήρε τή θέση τής Σπάρτης. Έγινε ή «πρώτη» πόλη τής Έλλάδας.

5. Ό Έπαμεινώνδας – Μάχη στά Λεύκτρα (371 π.Χ)

Ό Πελοπίδας είχε ένα στενό καί άγαπημένο φίλο, τόν Έπαμεινώνδα. Ό Έπαμεινώνδας ήταν έξαιρετικά μορφωμένος καί σπουδαίος στρατηγός.

Οί δύο φίλοι είχαν σκοπό νά δοξάσουν τήν πατρίδα τους, νά τή δοϋν νά κυβερνᾶ όλη τήν Έλλάδα. Έτοιμάσαν λοιπόν ισχυρό στρατό κι ό Πελοπίδας όργάνωσε τόν **ι ε ρ ό λ ό χ ο**.

Τριακόσια νέα παλικάρια από τίς καλύτερες οικογένειες τής Θήβας γυμνάστηκαν κι όρκίστηκαν νά σκοτωθούν παρά νά ύποχωρήσουν τήν ώρα τής μάχης.

Ή δύναμη τής Θήβας άνησούχησε τούς Σπαρτιάτες, πού μπήκαν στή Βοιωτία, έτοιμοι νά πολεμήσουν τούς Θηβαίους.

Στά Λεῦκτρα, κοντά στη Θήβα, συναντήθηκαν οι δύο στρατοί τό 371 π.Χ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας, μέ τή λοξή του φάλαγγα, κι ὁ Πελοπίδας μέ τόν ἱερό λόχο, πολέμησαν γενναῖα καί κέρδισαν μιά λαμπρή νίκη. Ἡ Σπάρτη νικήθηκε γιά πρώτη φορά καί ἡ κυριαρχία της στήν Ἑλλάδα κλονίστηκε.

6. Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας – Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα

Ἡ νίκη στά Λεῦκτρα γέμισε μέ δόξα τούς Θεβαίους. Οἱ περισσότερες ἑλληνικές πόλεις ζήτησαν τότε νά γίνουν σύμμαχοι τῆς Θήβας.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας, γιά νά ταπεινώσει τή Σπάρτη, πέρασε τόν Ἴσθμό καί μπήκε στήν Πελοπόννησο. Τόν Πελοπίδα τόν ἔστειλε στή Θεσσαλία καί στή Μακεδονία.

Οἱ δύο φίλοι εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες παντοῦ ὅπου πῆγαν. Μά οἱ Ἀθηναῖοι, πού φοβήθηκαν τή δύναμη τῆς Θήβας, συμμάχησαν μέ τούς παλιούς τους ἐχθρούς, τούς Σπαρτιάτες, γιά νά τήν καταστρέψουν.

Ἡ τελευταία μάχη δόθηκε στή Μαντινεία τῆς Πελοποννήσου τό 362 π.Χ. Ἀθηναῖοι, Σπαρτιάτες καί ἄλλοι Πελοποννήσιοι συγκεντρώθηκαν ἐκεῖ νά πολεμήσουν τούς Θεβαίους καί τούς συμμάχους τους.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπιτέθηκε μέ ὄρμη καί νίκησε τούς ἀντιπάλους του, μά πληγώθηκε θανάσιμα καί πέθανε ἀπό τό τραῦμα του.

Λένε πώς, λίγο πρὶν πεθάνει, ἓνας φίλος του τοῦ εἶπε:
– Τί κρίμα, Ἐπαμεινώνδα, πεθαίνεις χωρίς ν' ἀφήσεις παιδιά.

Καί πήρε αὐτή τήν ἀπάντησιν:

— Ἀφῆνω δύο ἀθάνατες θυγατέρες: τή νίκη στά Λευῶτρα καί τή νίκη στή Μαντίνεια.

Ἔτσι πέθανε ὁ μέγας Θηβαῖος πατριώτης, ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε σκοτωθεῖ δύο χρόνια πρὶν σέ μιὰ μάχη μέ τούς Θεσσαλοὺς.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Θήβας ἔσβησε μέ τή σειρά της κι ὁ πόλεμος γιά τά πρωτεῖα σταμάτησε ἀνάμεσα στίς ἑλληνικές πόλεις. Τό τέλος τῶν ἐμφυλίων πολέμων βρῆκε τούς Ἕλληνες ἐξαντλημένους, ἀδύναμους καί ταραγμένους. Στά μέσα τοῦ τέταρτου αἰῶνα π.Χ. στή νότια Ἑλλάδα δέν ὑπῆρχε καμιὰ ἰσχυρή πόλη, ν' ἀντιμετωπίσει ἕναν ἐχθρό, ἂν παρουσιαζόταν.

Νά θυμάσαι:

Ἡ Σπάρτη καί ἡ Κόρινθος ζήλησαν τή δόξα τῆς Ἀθήνας καί θέλησαν νά τήν καταστρέψουν. Τό 431 π.Χ. στήν Ἑλλάδα ἄρχισε ἕνας ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ γνωστός πελοποννησιακός πόλεμος, πού τελείωσε τό 404 π.Χ.

Οἱ Ἀθηναῖοι νικήθηκαν καί ἀναγκάστηκαν νά παραδώσουν τήν πόλη τους στούς Σπαρτιάτες μέ ταπεινωτικούς ὅρους.

Γιά λίγα χρόνια οἱ Σπαρτιάτες ἔγιναν οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων. Μά δέν ἄρχισαν ν' ἀρχίσουν καινούριοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, γιατί οἱ ἑλληνικές πόλεις ἦταν δυσαρεστημένες ἀπό τή σκληρή διοίκηση τῶν Σπαρτιατῶν.

Οἱ Θηβαῖοι νίκησαν στά Λεῦκτρα (371 π.Χ) τούς Σπαρτιάτες κι ἔγιναν μέ τή σειρά τους ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν στή μάχη τῆς Μαντινείας σκοτώθηκε ὁ ἄξιος στρατηγός τους, ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἔπαψαν νά ἔχουν τήν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας.

Ἀπό τούς μακροχρόνιους ἐμφύλιους πολέμους, οἱ ἑλληνικές πόλεις ἐξαντλήθηκαν κι ἔχασαν τή δύναμή τους.

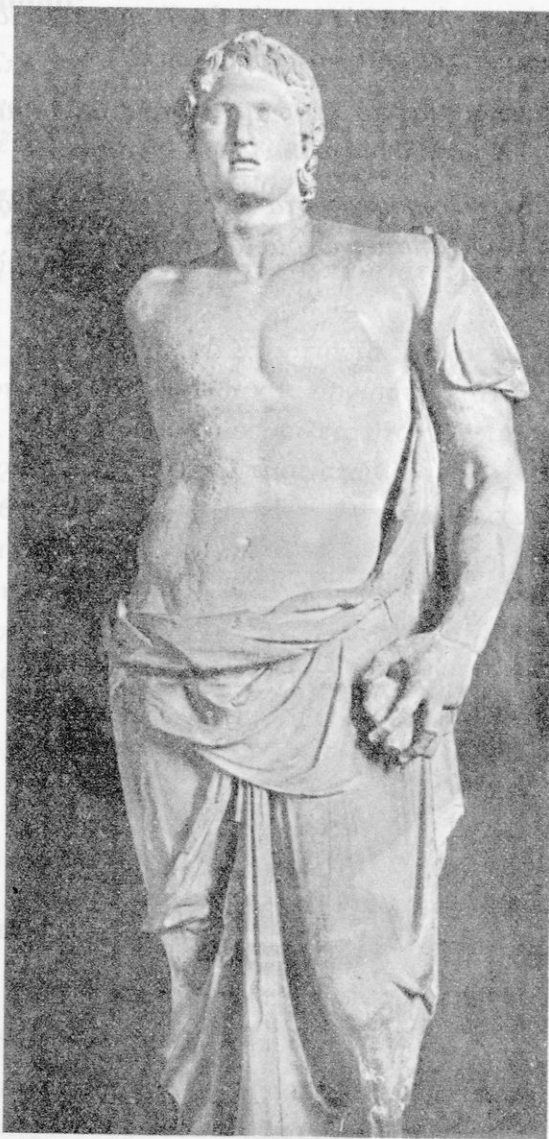
Ἐρωτήσεις

1. Ποιά ἦταν ἡ αἰτία καί ποιά ἡ ἀφορμή τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου;
2. Νά διηγηθεῖς μέ λίγα λόγια τί ἔγινε σέ κάθε μιά ἀπό τίς τρεῖς περιόδους τοῦ πολέμου.
3. Ποιά ἦταν τά ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου;

4. *Νά συγκρίνεις τήν Ἀθήνα στήν ἀρχή τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μέ τήν Ἀθήνα τοῦ 404 π.Χ.*
5. *Ἐπί τῆς ἐξέλιξης τοῦ πολέμου ἔλαττε καί τέλειωσε τό ..... Κράτησε συνολικά ..... χρόνια.*
6. *Οἱ Σπαρτιάτες νικήθηκαν στά ..... ἀπό τοὺς Θηβαίους. Ὁ Ἐπαμεινώνδας σκοτώθηκε τό ..... στή μάχη τῆς .....*

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας

Οἱ Μακεδόνες, συγγενεῖς τῶν Δωριέων, κατοικοῦσαν στό βόρειο μέρος τῆς Ἑλλάδας σ' ἓναν εὐφορο τόπο, περιτριγυρισμένο ἀπό ψηλά βουνά. Μιλοῦσαν τήν ἑλληνική γλῶσσα καί λάτρευαν τοὺς Ὀλύμπιους θεοὺς, ἔζησαν ὅμως πολλά χρόνια ἀπομονωμένοι ἀπό τοὺς ἄλλους Ἕλληνες καί δέ δημιούργησαν σπουδαῖο πολιτισμό. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, τοὺς δυνατοὺς καί φιλοπόλεμους Μακεδόνες, τοὺς θεωροῦσαν ἀπολίτιστους.

Τῆ Μακεδονία κυβερνοῦσε ὁ βασιλιάς μέ τή βοήθεια τῶν εὐγενῶν. Ἀρχικά, πρωτεύουσα τοῦ μακεδονικοῦ κράτους ἦταν οἱ Αἰγές, ἡ σημερινή Ἐδεσσα. Ἀργότερα, οἱ βασιλιάδες μετέφεραν τήν πρωτεύουσα στήν Πέλλα, γιά νά ἔχουν πιό κοντά τή θάλασσα.

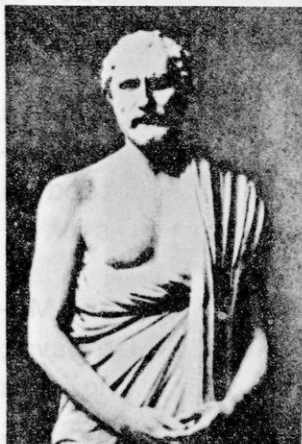
Στά μέσα τοῦ τέταρτου αἰῶνα π.Χ. στό θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ὁ Φίλιππος ὁ Β' (359 π.Χ.). Ἦταν ἓνας ἔξυπνος, ἀποφασιστικός καί φιλόδοξος βασιλιάς. Στά χρόνια του ἡ Μακεδονία ἔγινε τό ἰσχυρότερο κράτος τῆς Ἑλλάδας.

Ἦταν δεκαπέντε χρόνων ὁ Φίλιππος, ὅταν τόν ἔστει-

λαν ὄμηρο στή Θήβα. Ἐζησε ἐκεῖ τρία χρόνια καί πολύ ὠφελήθηκε. Ἔμαθε ἀπό τόν Πελοπίδα καί τόν Ἐπαμεινώνδα τήν πολεμική τέχνη καί ἀκόμη τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά γνωρίσει ἀπό κοντά σέ ποιά κατάσταση πολιτική βρίσκονταν οἱ ἑλληνικές πόλεις τοῦ Νότου. Εἶδε τή διαμάχη καί τήν ἀντιζηλία τους κι ἔταξε σκοπό τῆς ζωῆς του νά μεγαλώσει τό κράτος του, νά ἐνώσει τίς ἑλληνικές πόλεις καί, ἀφοῦ γίνει μοναδικός κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδας, νά ὀδηγήσει τοὺς Ἕλληνες στήν Ἀσία ἐναντίον τῶν Περσῶν.

2. Μακεδονική φάλαγγα – Ἐπιτυχίες τοῦ Φιλίππου

Γιά νά πετύχει τό σχέδιό του, ὁ Φίλιππος ἐτοίμασε ἰσχυρό στρατό, τόν ὅπλισε μ' ἓνα δόρυ, πού εἶχε μῆκος 6 μέτρα, τήν περίφημη σάρισα καί τοῦ ἔδωσε ἓναν καινούριο σχηματισμό στή μάχη, πού ὀνομάστηκε μακεδονική φάλαγγα.

Ὁ οῤήτορας Δημοσθένης

Στή μακεδονική φάλαγγα δεκάξι ἄντρες ἦταν παραταγμένοι ὁ ἓνας κοντά στόν ἄλλο σέ δεκάξι παράλληλες σειρές, σχηματίζαν δηλ. ἓνα τετράγωνο. Ἡ φάλαγγα μέ τοὺς σαρισσοφόρους ἔμοιαζε μ' ἓνα τεῖχος ἀδιαπέραστο καί ἀνίκητο.

Ὅργανωσε τό ἵππικό, ὅπλισε καλά τοὺς ἵππεις καί τοὺς ἀνάθεσε τήν ἐπίθεση.

Πανέτοιμος ὁ Φίλιππος ἄρχισε τίς κατακτήσεις του, γιά νά πραγματοποιήσει τό μεγάλο του σχέδιο. Πότε μέ τῆ διπλωματία

καί τότε μέ τή βία, κατόρθωσε μέσα σέ δέκα χρόνια νά γίνει κύριος τῆς Χαλκιδικῆς, τῆς Θεσσαλίας καί τῆς Θράκης.

Ἀπό τά χρυσοφόρα μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου ὄρους προμηθεύτηκε χρυσάφι ἄρκετό, γιά νά κατασκευάσει ἰσχυρό στόλο καί ν' ἀποκλείσει τούς Ἀθηναίους ἀπό τόν Ἑλλάσποντο καί τό Βόσπορο.

Οἱ ἑλληνικές πόλεις τοῦ Νότου, ἂν καί ἀνησυχοῦσαν γιά τή δύναμη τοῦ Φιλίππου, ἄργησαν νά λάβουν τά μέτρα τους.

Στήν Ἀθήνα ἕνας σπουδαῖος ρήτορας, ὁ Δημοσθένης, μάταια ἔβγαζε πύρινους λόγους ἐναντίον τοῦ Φιλίππου, τούς περίφημους Φιλίππικούς. Μ' αὐτούς ἤθελε ν' ἀποδείξει στούς συμπατριῶτες του ὅτι ὁ Φίλιππος ἦταν ἐχθρός τῆς δημοκρατίας καί τῆς ἐλευθερίας κι ἔπρεπε νά ἐνωθοῦν οἱ Ἕλληνες καί νά τόν πολεμήσουν.

Ξεχνοῦσε ἢ δέν ἤθελε νά παραδεχτεῖ ὅτι ἡ Ἀθήνα δέν ἦταν παντοδύναμη.

3. Ἡ μάχη τῆς Χαιρώνειας (338 π.Χ.)

Τό 338 π.Χ. ἀποφάσισαν ἐπί τέλους οἱ Ἀθηναῖοι νά ἐνωθοῦν μέ τούς Θηβαίους, γιά νά ἐμποδίσουν τό Φίλιππο νά μπεῖ στή Βοιωτία κι ἀπό κεῖ στήν Ἀττική.

Δέν ἔμενε καιρός γιά ἄλλη ἀναβολή. Προηγουμένως τό ἀμφικτιονικό συνέδριο ἔκαμε τό λάθος ν' ἀναθέσει στό Φίλιππο νά τιμωρήσει τούς κατοίκους τῆς Ἀμφισσας, γιατί εἶχαν καλλιεργήσει χωράφια, πού ἀνήκαν στό μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

Ἡ εὐκαιρία ν' ἀναμειχτεῖ στίς ὑποθέσεις τῆς νότιας Ἑλλάδας ἦταν μοναδική γιά τό Φίλιππο. Γι' αὐτό προ-

χώρησε βιαστικά νότια, μπήκε στη Φωκίδα και κατάστρεψε την Ἀμφισσα. Ὑστερα προχώρησε πρὸς τὴ Βοιωτία.

Τότε οἱ Ἀθηναῖοι κατάλαβαν τὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου κι ἀναγκάστηκαν ν' ἀκολουθήσουν τὴ συμβουλή τοῦ Δημοσθένη καί νά συμμαχήσουν μέ τούς Θηβαίους.

Ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας

Ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη δόθηκε στὴ Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας τὸ 338 π.Χ. Ἡ σύγκρουση ἦταν φοβερή. Ἀθηναῖοι καί Θηβαῖοι πολέμησαν ἥρωικά, γιὰ νά ὑπερασπίσουν τὴν ἀνεξαρτησία τους. Οἱ ἱερολοχίτες, χωρὶς νά ὑποχωρήσουν οὔτε πιθαμὴ ἀπὸ τὴ θέση τους, ἔπεσαν ὅλοι μέχρι τὸν τελευταῖο. Ἡ μάχη τελείωσε μέ νίκη τοῦ Φιλίππου. Στούς Ἀθηναίους ὁ Φίλιππος φέρθηκε μέ ἐπιείκεια καί τούς ἄφησε ἐλεύθερους, στοὺς Θηβαίους ὅμως φέρθηκε σκληρά. Στὴν ἀκρόπολή τους, τὴν Καδμεία, ἐγκατέστησε μακεδονικὴ φρουρά.

Στὴ μάχη τῆς Χαιρώνειας πολέμησε κι ὁ νεαρὸς γιὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ Ἀλέξανδρος, πού ἦταν τότε δεκαοχτώ χρόνων, ἐπικεφαλῆς τοῦ μακεδονικοῦ ἱππικοῦ.

Ὅταν πέρασε ὁ καιρὸς κι ἠρέμησε ὁ τόπος, οἱ Θηβαῖοι, γιὰ νά τιμῆσουν τούς νεκροὺς τους, ἔστησαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν τάφο τους ἓνα μαρμάρينو λιοντάρι, πού σώζεται μέχρι σήμερα.

Ὁ Φίλιππος προχώρησε στὴν Πελοπόννησο κι ἔφτασε μέχρι τὴ Λακωνία. Σ' ὅλες τίς πόλεις φέρθηκε μ' ἐπι-

είκεια, γιά νά δείξει ὅτι σκοπός του ἦταν ἡ ἔνωση κι ὄχι ἡ καταστροφή.

Στόν ἰσθμό τῆς Κορίνθου κάλεσε τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων σέ συνέδριο. Τό συνέδριο ἀποφάσισε νά σταματήσουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, νά μείνουν ἀνεξάρτητες οἱ πόλεις, νά συμμαχήσουν μέ τό Φίλιππο καί νά τόν βοηθήσουν μέ πλοῖα καί στρατό νά ἐκστρατεύσει ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἀρχιστράτηγο τῆς ἐκστρατείας ὄρισαν τό Φίλιππο.

Ἄλλες οἱ πόλεις συμφώνησαν, ἐκτός ἀπό τή Σπάρτη. Αὐτή ἔμεινε περήφανα ἀπομονωμένη στά παλιά σύνορα τῆς Λακωνίας.

Ὁ Φίλιππος, ἡγεμόνας πιά ὅλης τῆς Ἑλλάδας, γύρισε στή Μακεδονία κι ἄρχισε νά προετοιμάζεται γιά τή δύσκολη ἐκστρατεία. Μά τόν δολοφόνησε ἕνας ἀξιωματικός του, τήν ἡμέρα πού πάντρευε τήν κόρη του. Ἦταν τότε μόλις 47 χρόνων (336 π.Χ.).

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΤΑΧΤΑ ΤΗΝ ΑΣΙΑ

1. Ὁ Ἀλέξανδρος τῆς Μακεδονίας

Στό θρόνο τῆς Μακεδονίας ἀνέβηκε ἕνας νέος εἴκοσι χρόνων, ὁ Ἀλέξανδρος, γιός τοῦ Φιλίππου καί τῆς Ὀλυμπιάδας (336 π.Χ.). Ἦταν ἕνας νέος ὁμορφος, δυνατός, ἀνήσυχος καί φιλόδοξος.

Ἀπό μικρός εἶχε σκληραγωγηθεῖ, εἶχε μάθει ν' ἀντέχει στίς κακουχίες, νά περιφρονεῖ τίς τιμές, νά τρέφεται λιτά καί νά ζεῖ ἀπλά.

Ἄφοβος καί τολμηρός, ἦταν μόλις δώδεκα χρόνων, ὅταν καβαλίκεψε τό ἄγριο θεσσαλικό ἄλλογο πού κανέ-

νας από τούς ἰππεῖς τοῦ Φιλίππου δέν κατάφερε νά δαμάσει.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ κατάλαβε ὅτι τό ζῶο φοβόταν τή σκιά του, γύρισε τό κεφάλι του στόν ἥλιο καί μ' ἓνα γρήγορο πήδημα βρέθηκε στή ράχη του.

Ὁ πατέρας του φώναξε τότε συγκινημένος καί περήφανος:

– Γιέ μου, ζήτησε μεγαλύτερο βασίλειο, γιατί ἡ Μακεδονία εἶναι πολύ μικρή γιά σένα...

Καί χάρισε τό μαῦρο ἄλογο στό γιό του, πού τό ὀνόμασε Βουκεφάλα κι ἔγινε ἀχώριστος φίλος του.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τήν τύχη νά ἔχει παιδαγωγό τό μεγάλο σοφό τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τόν Ἀριστοτέλη. Κοντά του γνώρισε τήν ἑλληνική σοφία καί τήν ποίηση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Θαύμαζε ἀπό τούς ἥρωες τοῦ Ὀμήρου, περισσότερο τόν Ἀχιλλέα κι ὄνειρευόταν νά κάνει κατορθώματα, πού θά ἔμεναν ἀθάνατα.

Ὅταν μάθαινε τίς νίκες τοῦ πατέρα του, στενοχωρημένος ἔλεγε στούς φίλους του:

– Φίλοι μου, ὁ πατέρας μου δέ θ' ἀφήσει τίποτα σπουδαῖο, τίποτα μεγάλο νά τό κάμω ἐγώ...

Συναισθηματικός, βίαιος, ἰσχυρογνῶμων, ἀφάνταστα φιλόδοξος, μιά μεγαλοφυΐα πού σπάνια γεννιέται πάνω στή γῆ, αὐτός ἦταν ὁ καινούριος βασιλιάς τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἱστορία τόν ὀνόμασε Μέγα καί τό ἔργο πού κατόρθωσε ἔμεινε ἀθάνατο, ὅπως τό ὄνειρευόταν.

2. Οἱ πρώτες ἐπιτυχίες

Τά πρώτα χρόνια τῆς βασιλείας του δέν ἦταν καθό-

λου εύκολα. Έπρεπε νά επιβάλλει τήν τάξη στό έσωτερικό τής χώρας του, νά πολεμήσει τούς γειτονικούς λαούς, πού έπαναστάτησαν μετά τό θάνατο τοῦ Φιλίππου, καί νά αναγνωριστῆ ἀπ' ὅλους τούς Έλληνες ήγεμόνες τής Έλλάδας καί ἀρχιστράτηγος τῶν Έλλήνων στήν έκστρατεία τους έναντίον τῶν Περσῶν. Ἀπό τήν ἀρχή ἔδειξε σ' ὅλους τίς ικανότητες καί τά προτερήματά του. Κατέβηκε στόν ἰσθμό τής Κορίνθου καί κάλεσε πανελλήνιο συνέδριο, ὅπως εἶχε κάμει κι ὁ πατέρας του.

Στά εἰκοσί του χρόνια, ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε βασιλιάς τής Μακεδονίας

Ἔπειτα ὅλες οἱ πόλεις, ἐκτός ἀπό τή Σπάρτη, τόν ἀναγνώρισαν ἀρχιστράτηγο τῶν Έλλήνων. Ἐπειτα γύρισε στή Μακεδονία νά πολεμήσει τούς γειτονικούς βαρβάρους. Σέ μιά μάχη πληγώθηκε σοβαρά κι ἀμέσως διαδόθηκε ἡ φήμη ὅτι σκοτώθηκε.

Οἱ Θηβαῖοι βιάστηκαν νά ἐπαναστατήσουν καί πολιορκήσαν τή μακεδονική φρουρά στήν Καδμεία. Γρήγορος ὁ Ἀλέξανδρος διέσχισε τήν Έλλάδα κι ἔφτασε μπροστά στή Θήβα. Ζήτησε νά τοῦ παραδώσουν τούς ἐπαναστάτες, ἀλλά οἱ Θηβαῖοι δέ δέχτηκαν κι ἡ πόλη γνώρισε τήν πιό φρικτή συμφορά.

Γιά παραδειγματισμό ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν κυρίεψε τή Θήβα, τήν κατάστρεψε ὀλόκληρη. Μόνο τούς ναούς καί τό σπίτι τοῦ ποιητῆ Πινδάρου ἄφησε ὄρθιο. Καί γιά τούς

ἸΑθηναίους ἔμαθε ὅτι εἶχαν σκοπό νά ἐπαναστατήσουν, δέν τούς τιμώρησε ὅμως, γιατί σεβάστηκε τό δοξασμένο παρελθόν τους.

Γι' ἄλλη μιά φορά κατέβηκε στόν ἰσθμό τῆς Κορίνθου. Ὅλες οἱ ἑλληνικές πόλεις τόν βεβαίωσαν ὅτι ἔμεναν πιστές καί ἀφοσιωμένες στό πρόσωπό του. Μ' αὐτή τή διαβεβαίωση γύρισε στήν πατρίδα του κι ἄρχισε νά ἐτοιμάζεται γιά τή μεγάλη ἐκστρατεία.

3. Ἀρχίζει ἡ μεγάλη περιπέτεια

Ἦταν ἀνοιξη τοῦ 334 π.Χ., ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος, εἴκοσι δύο μόλις χρόνων, ξεκίνησε ἀπό τήν Πέλλα μέ 30.000 πεζούς καί 5.000 ἵππεις, νά διαλύσει τό περσικό κράτος.

Στή Μακεδονία ἄφησε ἐπίτροπο τό στρατηγό Ἀντίπατρο. Δέν τοῦ ἔμελλε νά ξαναδεῖ ποτέ πιά τήν πατρίδα του.

Πέρασε τή Θράκη, τόν Ἑλλησποντο καί πάτησε τό πόδι του στή Μ. Ἀσία. Ἀμέσως πῆγε στήν Τροία, θυσίασε στή θεά Ἀθηνᾶ καί στεφάνωσε τόν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα, πού τόν θαύμαζε πολύ κι ἤθελε νά τοῦ μοιάσει.

α) Ἡ μάχη στόν Γρανικό ποταμό (334 π.Χ.)

Ἡ πρώτη σύγκρουση μέ τόν ἐχθρό ἔγινε στό Γρανικό ποταμό τό 334 π.Χ. Στή μιά του ὄχθη εἶχαν συγκεντρωθεῖ οἱ περσικές δυνάμεις, γιά ἐμποδίσουν τόν Ἀλέξανδρο νά προχωρήσει στό ἐσωτερικό τῆς Ἀσίας. Χωρίς νά χάσει καιρό, πρῶτος πέρασε ἔφιππος τό ποτάμι καί ὄρμησε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ ὁρμή καί ἡ δύναμη τῶν Μακεδόνων ἔτρεψαν σέ

φυγή τούς έχθρους. Σ' αυτή τή μάχη κινδύνεψε ο 'Αλέξανδρος νά σκοτωθεῖ, ἀλλά τόν ἔσωσε ἕνας στρατηγός, ὁ *Κλεῖτος*.

Ἀπό τά πλούσια περσικά λάφυρα, ὁ 'Αλέξανδρος ἔστειλε 300 ἀσπίδες στήν Ἀθήνα, νά τίς ἀφιερῶσουν στόν Παρθενῶνα μέ τοῦτες τίς λέξεις: «Ὁ 'Αλέξανδρος τοῦ Φιλίππου καί οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐκτός ἀπό τούς Σπαρτιάτες, ἀφιερῶνουν τίς ἀσπίδες ἀπό τά λάφυρα τῶν βαρβάρων πού κατοικοῦν στήν Ἀσία».

β) Ἡ μάχη στήν Ἴσσο (333 π.Χ.)

Ὑστερα ἀπό τή νίκη του στό Γρανικό ποταμό, ὁ 'Αλέξανδρος ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ πόλεις ἤ μιά μετά τήν ἄλλη τοῦ παραδόθηκαν χωρίς μάχη. Οἱ ἰωνικές πόλεις τόν δέχτηκαν σάν ἐλευθερωτή. Ὅποια πρόβαλε ἀντίσταση, πολεμήθηκε καί νικήθηκε.

Σάν ἔφτασε στή πόλη τῆς Φρυγίας Γόρδιο, ζήτησε

Ἡ μάχη στήν Ἴσσο σέ μωσαϊκό τῆς Πομπηίας. Βλέπεις τά δύο γεντορικά πρόσωπα, τόν 'Αλέξανδρο καί τό Δαρεῖο

νά δεῖ τόν πασίγνωστο γόρδιο δεσμό. "Ένας χρησμός ἔλεγε ὅτι ἐκεῖνος πού θά τόν ἔλυνε, θά γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος παρατήρησε προσεχτικά τό δεσμό κι ὅταν εἶδε ὅτι δέν εἶχε οὔτε ἀρχή οὔτε τέλος, σήκωσε τό σπαθί του καί μέ μιá ἀποφασιστική κίνηση τόν ἔκοψε. Γιά κεῖνον τίποτε δέν ἔμενε ἄλυτο. Θά γινόταν κύριος τῆς Ἀσίας μέ τή δύναμη τοῦ σπαθιοῦ του.

Στό μεταξύ, ὁ βασιλιάς τῶν Περσῶν, ὁ Δαρεῖος ὁ Γ', ἀποφάσισε ν' ἀντιμετωπίσει ὁ ἴδιος τό Μακεδόνα βασιλιά.

Μέ πολυάριθμο στρατό, μέ τήν οἰκογένεια καί τούς θησαυρούς του, προχώρησε νά συναντήσῃ τόν Ἀλέξανδρο. Ἡ δεύτερη σπουδαία μάχη ἔγινε στή στενή πεδιάδα τῆς Ἴσσοῦ.

Ἡ μακεδονική φάλαγγα ἀνίκητη προχώρησε στό κέντρο τῆς ἐχθρικής παρατάξεως καί τό διάσπασε.

Ὁ Δαρεῖος ἔντρομος ἐγκατάλειψε τό πεδίο τῆς μάχης. Ἡ οἰκογένειά του καί ὅλοι οἱ θησαυροί του ἔπεσαν στά χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πολυάριθμη στρατιά του διαλύθηκε.

γ) Ὁ Ἀλέξανδρος καταχτά τή Φοινίκη, τήν Παλαιστίνη καί τήν Αἴγυπτο

Ὁ Ἀλέξανδρος δέν καταδίωξε τό Δαρεῖο, ἀλλά προχώρησε νότια, στή Φοινίκη, καί ὑπόταξε τίς φοινικικές πόλεις.

Ἡ Τύρος, μιá σπουδαία πόλη, χτισμένη πάνω σέ νησίδα, ἀντιστάθηκε κι ὁ Ἀλέξανδρος τήν κατάστρεψε, ἀφοῦ τήν πολιορκήσε ἑφτά μῆνες. Ὑστερα κυρίεψε τήν Παλαιστίνη καί προχώρησε στήν Αἴγυπτο.

Οί Αιγύπτιοι, πού μισοῦσαν τούς Πέρσες, τόν δέχτηκαν σάν ἐλευθερωτή τους. Ἐκεῖνος πάλι σεβάστηκε τή θρησκεία τους, τίς παραδόσεις καί τά μνημεῖα τους.

Στίς ἐκβολές τοῦ Νείλου ἔχτισε μιά καινούρια πόλη, πού πῆρε τό ὄνομά του. Τήν εἶπαν Ἀ λ ε ξ ἄ ν δ ρ ε ι α.

«Λένε πώς ὁ ἴδιος τή σχεδίασε μέ ἀλεύρι, ἐπειδή δέν ἔβρισκε ἐκείνη τή στιγμή καθαρό χῶμα. Ἐκατοντάδες πουλιά ὄρμησαν νά ραμφίσουν τό ἀλεύρι κι αὐτό θεωρήθηκε καλός οἰωνός».

Πραγματικά, ἡ Ἀλεξάνδρεια γρήγορα ἔγινε μιά σπουδαία πόλη, κέντρο ἐμπορίου καί γραμμάτων.

Στήν Αἴγυπτο ὁ Ἀλέξανδρος θέλησε νά ἐπισκεφτεῖ τό περίφημο μαντεῖο τοῦ Ἄμμωνα Δία, στήν ἔρημο τῆς Λιβύης. Οἱ ἱερεῖς τοῦ μαντείου τόν ὀνόμασαν «παιδί τοῦ Δία», πράγμα πού κολάκεψε τόν Ἀλέξανδρο.

Ἡ μάχη στά Ἄρβηλα (331 π.Χ.)

Ἀπό τήν Αἴγυπτο ὁ Ἀλέξανδρος γύρισε στή Φοινίκη καί προχώρησε στή Μεσοποταμία. Ἐκεῖ ὁ Δαρεῖος εἶχε συγκεντρώσει μιά καινούρια πολυάριθμη στρατιά. Μιά φοβερή μάχη ἔγινε τότε στήν πεδιάδα τῶν Γ α υ γ α μ ἦ λ ω ν, κοντά στήν πόλη Ἄρβηλα.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε νά ἀντιμετωπίσει, ἐκτός ἀπό τό πεζικό καί τό ἵππικό τῶν Περσῶν, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα καί ἀρκετούς πολεμικούς ἐλέφαντες.

Ἡ μακεδονική φάλαγγα ὅμως ἔκαμε πάλι τό θαῦμα της. Διάσπασε τό κέντρο τῆς ἐχθρικής παρατάξεως, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπικεφαλῆς τοῦ ἵππικοῦ, σκόρπιζε τόν πανικό καί τό θάνατο στούς ἐχθρούς.

Ὁ περσικός στρατός ὑποχωρώντας διαλύθηκε κι ὁ

ἴδιος ὁ Δαρεῖος σώθηκε τὴν τελευταία στιγμή κι ἔφυγε νά κρυφτεῖ, καθάλα στό ἄλογο του.

Ἡ περίλαμπρη νίκη στά Ἄρβηλα ἄνοιξε τὸ δρόμο στὸν Ἀλέξανδρο γιὰ τὸ ἐσωτερικό τῆς Περσίας. Ἡ μιά μετὰ τὴν ἄλλη οἱ μεγάλες πόλεις δέχτηκαν χωρὶς ἀντίσταση τὸ γενναῖο κατακτητὴ. Ἡ Βαβυλώνα, τὰ Σοῦσα, ἡ Περσέπολη, οἱ Πασαργάδες, ἔνοιξαν τίς πύλες τους στό Μακεδόνα βασιλιά καί τοῦ πρόσφεραν τοὺς ἀμύθητους θησαυροὺς τους.

Ὁ Δαρεῖος εἶχε ἓνα ἄτυχο τέλος. Ἐνας συγγενῆς του, ὁ σατράπης *Βῆσσο*, τὸν αἰχμαλώτισε καί τὸν δολοφόνησε, νομίζοντας πὼς αὐτὸ θά εὐχαριστοῦσε τὸν Ἀλέξανδρο.

Ὁ Ἀλέξανδρος διάταξε νά θάψουν τὸ Δαρεῖο μέ βασιλικές τιμές, κυνήγησε τὸ Βῆσσο στή Σογδιανή, μιά βόρεια ἐπαρχία τοῦ περσικοῦ κράτους κι ὅταν τὸν αἰχμαλώτισε, τὸν παράδωσε στοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου νά τὸν τιμωρήσουν.

Μέσα σ' ἑπτὰ χρόνια ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε διαλύσει τὸ περσικό κράτος καί ἀνακηρύχτηκε βασιλιάς τῶν Περσῶν.

Στὸ πῖο ἀπομακρυσμένο σημεῖο τοῦ ἀπέραντου περσικοῦ κράτους ἴδρυσε μιά καινούρια πόλη, τὴν Ἀλεξάνδρεια τὴν ἐσχάτη (τελευταία) καί παντρεύτηκε τὴν ὁμορφή *Ρωξάνη*, τὴν κόρη ἑνὸς ἄρχοντα Πέρσης.

4. Ὁ Ἀλέξανδρος στὶς Ἰνδίες

Ὁ Ἀλέξανδρος δέν ἠσύχασε μέ τὴν κατάκτηση τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἡ μεγάλη του φιλοδοξία καί ἡ περιέργειά του τὸν ὀδήγησαν ἀκόμη πῖο μακριά. Σκέφτηκε νά γίνει κύριος τῆς χώρας τῶν Ἰνδῶν.

Στίς ἀρχές τοῦ 327 π.Χ. ἄρχισε τήν καινούρια ἐκστρατεία στίς Ἰνδίες. Καί σ' αὐτήν γνώρισε μόνο νίκες.

Πέρασε τόν Ἰνδό ποταμό κι ἔφτασε στόν Ὑδάσπη, πού ἦταν παραπόταμός του. Ἐκεῖ ἔδωσε μάχη μέ τούς ἄντρες τοῦ Πώρου, τοῦ δυνατοῦ βασιλιᾶ τῆς περιοχῆς. Ἔτρεψε σέ φυγή τούς Ἰνδούς καί τόν Πῶρο τόν αἰχμαλώτισε. Σ' ἐκεῖνον τόν τόπο πέθανε τό γέρικο καί κουρασμένο ἄλογό του, ὁ Βουκεφάλας. Ὁ Ἀλέξανδρος, σέ ἀνάμνησή του, ἔχτισε κοντά στόν Ὑδάσπη ποταμό μιά καινούρια πόλη, τή Βουκεφαλία.

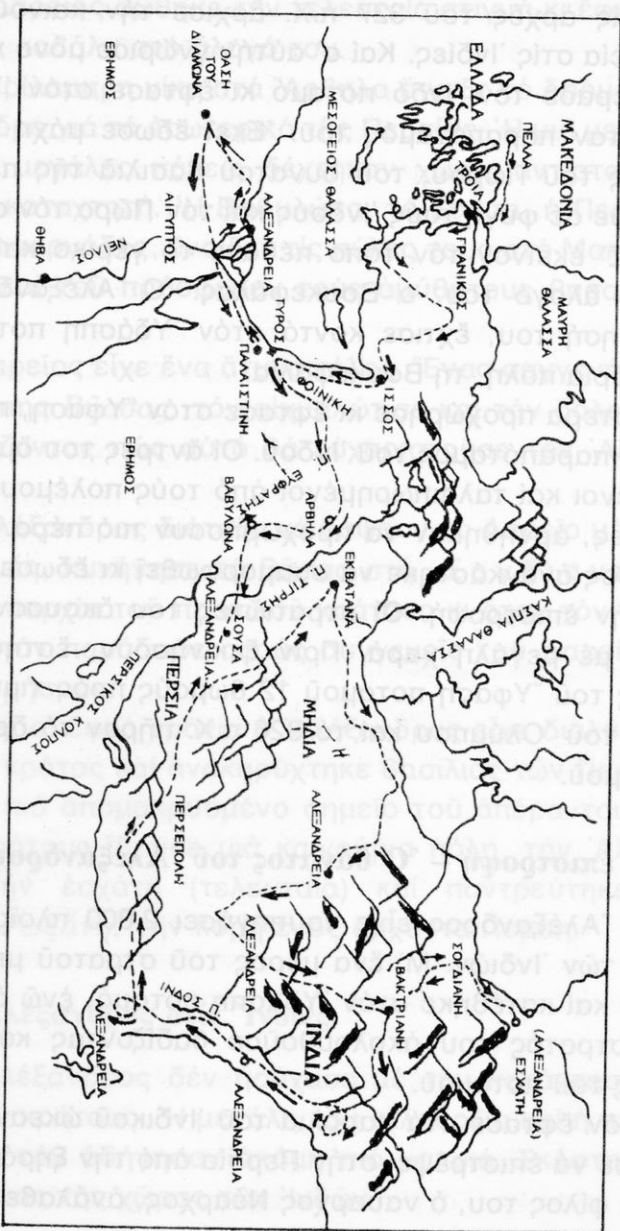
Ἔστερα προχώρησε κι ἔφτασε στόν Ὑφαση, πού ἦταν ἄλλος παραπόταμος τοῦ Ἰνδοῦ. Οἱ ἄντρες του ὅμως, κουρασμένοι καί ταλαιπωρημένοι ἀπό τούς πολέμους καί τίς πορεῖες, ἀρνήθηκαν νά προχωρήσουν πιά πέρα. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀναγκάστηκε νά συμμορφωθεῖ κι ἔδωσε διαταγή γιά τήν ἐπιστροφή. Οἱ στρατιῶτες του ἄκουσαν τήν εἶδηση μέ μεγάλη χαρά. Πρὶν ξεκινήσουν, ἔστησαν στίς ὄχθες τοῦ Ὑφαση ποταμοῦ 12 βωμούς πρός τιμῆ τῶν 12 θεῶν τοῦ Ὀλύμπου καί τό 326 π.Χ. πῆραν τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ.

5. Ἡ ἐπιστροφή – Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ναυπηγήσει 2.000 πλοῖα ἀπό τά δάση τῶν Ἰνδιῶν. Μ' ἓνα μέρος τοῦ στρατοῦ μπῆκε στά πλοῖα καί κατέβηκε στόν Ὑδάσπη ποταμό, ἐνῶ ὁ ὑπόλοιπος στρατός του ἀκολουθοῦσε βαδίζοντας κοντά στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ.

Σάν ἔφτασε στά παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, ἀποφάσισε νά ἐπιστρέψει στήν Περσία ἀπό τήν ξηρά.

Ὁ φίλος του, ὁ ναύαρχος Νέαρχος, ἀνάλαβε νά μετα-

Ο Μ. Αλέξανδρος ξεκίνησε από την Πέλλα κι έφτασε ως τον Ινδό ποταμό. Στο Χάρτη ν' ακολουθήσεις τά όδω και νά δείξεις τά μέγη όπου τέρασε και τούς τόπους όπου έγιναν μάχεσ

φέρει μέ τά πλοῖα ἓνα μεγάλο τμήμα τῆς στρατιᾶς ἀπό τόν Ἰνδικό ὠκεανό. Πῆρε ἐντολή ἀπό τόν Ἀλέξανδρο, νά ἐξερευνήσει τά παράλια τοῦ Ἰνδικοῦ Ὤκεανοῦ καί πλέοντας στόν Περσικό κόλπο νά φέρει τά πλοῖα στίς ἐκβολές τοῦ Εὐφράτη ποταμοῦ.

Ἐξήντα μέρες κράτησε ἡ πορεία τοῦ Ἀλεξάνδρου μέσα στήν ἔρημο. Ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ ἀφόρητη ζέστη ταιλαιώρησαν ἀφάνταστα ἀνθρώπους καί ἄλογα. Πολλοί ἔχασαν τή ζωή τους στό γυρισμό γιά τήν Περσία.

Τήν ἀνοιξη τοῦ 324 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε στά Σοῦσα. Σέ λίγο κατάπλευσε κι ὁ Νέαρχος, πού εἶχε νά διηγηθεῖ στό βασιλιά θαυμάσια πράγματα ἀπό τήν ἐξερεύνησή του.

Κι ἡ πορεία συνεχίστηκε. Σάν ἔφτασε στά Ἐκβάτανα, θυσίασε στούς θεούς κι ὀργάνωσε γιορτές κι ἀγῶνες, γιά νά γιορτάσει τίς νίκες του. Μέσα ὅμως στή χαρά γνώρισε τήν πιό μεγάλη λύπη. Πέθανε ὁ καλύτερός του φίλος, ὁ *Ἡφαιστίωνας*.

Λυπημένος καί κουρασμένος ὁ Ἀλέξανδρος ξεκίνησε γιά τή Βαβυλώνα, πού σκεφτόταν νά τήν κάμει πρωτεύουσα τοῦ κράτους του. Ἐκεῖ βρῆκε νά τόν περιμένουν πρέσβεις ἀπό τήν Ἑλλάδα, γιά νά τόν στεφανώσουν γιά τίς λαμπρές νίκες του. Σ' αὐτούς ὁ Ἀλέξανδρος παράδωσε πολλά ἀπό τά ἀγάλματα καί τ' ἀφιερῶματα στούς θεούς, πού εἶχαν ἀρπάξει οἱ Πέρσες ἀπό τήν Ἑλλάδα τήν ἐποχή τῶν περσικῶν πολέμων.

Στή Βαβυλώνα κατάπλευσε κι ὁ Νέαρχος, ἀφοῦ εἶχε ἀνεβεῖ μέ τό στόλο τόν Εὐφράτη ποταμό.

Νέες ἐκστρατεῖες σχεδίαζε τώρα ὁ Ἀλέξανδρος, ἀλλά δέν μπόρεσε νά τίς πραγματοποιήσει. Ἀρρώστησε μέ ὑψηλό πυρετό.

Τό σῶμα του ταλαιπωρημένο από τίς κακουχίες καί τήν ἄτακτη ζωή δέν μπόρεσε ν' ἀντέξει. Σέ 12 μέρες πέθανε, ἀφοῦ εἶδε ἀμίλητος νά περνοῦν ἀπό μπροστά του οἱ συμπολεμιστές του σ' ἓναν τελευταῖο χαιρετισμό. Ἦταν τό 323 π.Χ. κι ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε ζήσει 33 χρόνια.

Τό σῶμα του λέγεται ὅτι τό μετάφεραν στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου καί τό θάψαν μέ ἐξαιρετικές τιμές.

6. Τό ἔργο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

Ὁ Ἀλέξανδρος δέν ἦταν μόνο ἓνας μέγανος κατακτητής πού μέσα σέ λίγα χρόνια κατόρθωσε νά γίνει κύριος τοῦ περσικοῦ κράτους καί τῆς Αἰγύπτου καί νά φτάσει ὡς τόν Ἰνδὸ ποταμό. Ἦταν καί μέγανος ἐκπολιτιστής. Τό σχέδιό του ἦταν νά ἐνώσει τήν Ἀνατολή καί τή Δύση, νά ὀργανώσει ἓνα ἀπέραντο κράτος, στό ὁποῖο θά κυριαρχοῦσε ἡ ἑλληνική γλώσσα καί ὁ ἑλληνικός πολιτισμός. Γιά τό σκοπό αὐτό χρησιμοποίησε πολλά μέσα.

Ἔχτισε πολλές καινούριες πόλεις – στίς περισσότερες ἔδωσε τό ὄνομα Ἀλεξάνδρεια – κι ἐγκατάστησε σ' αὐτές Μακεδόνες ἀπόμαχους κι ἄλλους Ἕλληνες.

Παρακίνησε τούς στρατιῶτες του νά παντρευτοῦν μέ ξένες γυναῖκες, γιά νά συγχωνευτοῦν οἱ Ἕλληνες μέ τούς βαρβάρους καί νά τούς μάθουν τόν ἑλληνικό τρόπο ζωῆς.

Γιά ν' ἀγαπηθεῖ ἀπό τούς λαούς πού κατάκτησε καί νά μπορέσει νά διατηρήσει τήν κυριαρχία του, σεβάστηκε τή θρησκεία τους, τά ἤθη καί τά ἔθιμά τους.

Οἱ ξένοι λαοί γνώρισαν τά ἑλληνικά γράμματα καί τόν θαυμάσιο ἑλληνικό πολιτισμό. Ἡ ἑλληνική γλώσσα ἔγινε ἡ ἀπαραίτητη γλώσσα γιά καθένα πού ζοῦσε ἡ ταξίδευε στήν ἀπέραντη αὐτοκρατορία τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἄλλά καί οἱ Ἕλληνες γνώρισαν τόν πολιτισμό τῆς Ἀνατολῆς κι εἶδαν μέρη πού πρίν τούς ἦταν ἄγνωστα. Οἱ σοφοί κι οἱ ἐπιστήμονες, πού ἀκολούθησαν τόν Ἀλέξανδρο στήν ἐκστρατεία του, μελέτησαν καινούρια γι' αὐτούς φαινόμενα καί προχώρησαν τήν ἐπιστήμη τους. Διασχίζοντας τήν Ἀσία, ὁ Ἀλέξανδρος δημιούργησε καινούριους δρόμους γιά τό ἐμπόριο.

Στήν Ἀσία, ἀνάμεσα στόν τέταρτο καί τρίτο αἰώνα π.Χ., ἄνθισε ἕνας καινούριος πολιτισμός, πού ἦταν μείγμα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καί τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς.

Πραγματικά, τό ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου, τό κατακτητικό καί τό ἐκπολιτιστικό, εἶναι μοναδικό στήν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας.

7. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου – Ἑλληνιστικά χρόνια

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε χωρίς νά ὀρίσει διάδοχο τοῦ θρόνου του. Οἱ στρατηγοί του τότε ἄρχισαν ἕναν σκληρό ἀγώνα γιά τή διαδοχή, πού κράτησε πάνω ἀπό εἴκοσι χρόνια.

Τελικά μοίρασαν τό ἀπέραντο κράτος του σέ τέσσερα βασίλεια. Αὐτά ἦταν:

1. Τό βασίλειο τῆς Μακεδονίας, πού βασίλευε ὁ *Κάσσανδρος*.
2. Τό βασίλειο τῆς Συρίας ἢ τῶν Σελευκιδῶν, πού ἴδρυσε ὁ *Σέλευκος ὁ Α΄*.
3. Τό βασίλειο τῆς Αἰγύπτου ἢ τῶν *Πτολεμαίων*, πού ἴδρυσε ὁ *Πτολεμαῖος*.

4. Τό βασίλειο τῆς *Περγάμου*, πού ἴδρυσε ἀργότερα ἀπ' τ' ἄλλα, ὁ Ἄτταλος ὁ Α΄.

Στά κράτη αὐτά οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καί οἱ ἀπόγονοί τους καλλιέργησαν τὰ ἑλληνικά γράμματα καί διατήρησαν τόν ἑλληνικό πολιτισμό.

Οἱ βασιλιάδες ζοῦσαν σάν ἀπόλυτοι ἄρχοντες, σεβάστηκαν ὅμως, ὅπως εἶχε κάμει κι ὁ Ἀλέξανδρος, τή θρησκεία τῶν ντόπιων κατοίκων, τὰ ἔθιμα καί τόν τρόπο ζωῆς τους.

Ἡ ἱστορία ὀνόμασε τὰ χρόνια ἀπό 323 π.Χ. πού πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος, μέχρι τό 31 π.Χ. πού ἐπικράτησε ἡ Ρώμη, ἑλληνιστικά χρόνια, γιατί στά χρόνια αὐτά διαδόθηκε ὁ ἑλληνισμός ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα, στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική.

8. Ἀξιόλογα ἑλληνιστικά κέντρα

Στούς ἑλληνιστικούς χρόνους, δημιουργήθηκαν καινούριες πόλεις στήν Αἴγυπτο καί στήν Ἀσία, πού καλλιέργησαν τὰ γράμματα καί τίς τέχνες καί πλούτισαν ἀπό τό ἐμπόριο.

Οἱ πιό σπουδαῖες ἦταν ἡ Ἀλεξάνδρεια στήν Αἴγυπτο, ἡ Ἀντιόχεια στή Συρία καί ἡ Πέργαμος.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια χτίστηκε τό 331 π.Χ. κι ἔγινε ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων. Γιά τριακόσια σχεδόν χρόνια ἦταν ἡ πιό πλούσια κι ἡ πιό πολιτισμένη πόλη τῆς Μεσογείου.

Τό λιμάνι τῆς βούιζε ἀπό τή μεγάλη κίνηση. Ἐκεῖ, σ' ἓνα νησί πού λεγόταν Φάρος, εἶχαν χτίσει ἓνα πολυώροφο πύργο, πού πῆρε κι αὐτός τό ὄνομα Φάρος. Στήν

κορυφή του άναβε φωτιά, πού έδειχνε στά πλοία τήν είσοδο του λιμανιου. Ο Φάρος τής Άλεξάνδρειας ήταν ένα από τά έφτά θαύματα του κόσμου.

Η πόλη είχε πολλά λαμπρά οικοδομήματα. Άνάμεσά τους τό πιό σπουδαίο ήταν τό Μουσείο, ένα είδος Πανεπιστημίου. Είχε πολλές αίθουσες, στοές, έργαστήρια, ζωολογικό καί βοτανικό κήπο.

Σ' αυτό συγκεντρώνονταν σπουδαστές απ' όλα τά μέρη του κόσμου.

Στό μουσείο υπήρχε καί ή περίφημη βιβλιοθήκη, πού έφτασε νά έχει 700.000 χειρόγραφα, γραμμένα επάνω σέ πάπυρο. Ήταν ή πιό πλούσια βιβλιοθήκη του αρχαίου κόσμου. Όπως θά κατάλαβες ή Άλεξάνδρεια γνώρισε τή δόξα πού είχε ή Άθήνα στά χρόνια του Περικλή.

Η Άντιόχεια ήταν πρωτεύουσα του βασιλείου τής Συρίας καί συναγωνιζόταν τήν Άλεξάνδρεια. Είχε κι αυτή σπουδαία οικοδομήματα καί περίφημη βιβλιοθήκη. Ήταν όμως περισσότερο γνωστή γιά τόν πλούτο καί τήν πολυτέλειά της.

Στήν Πέργαμο υπήρχε ένας περίφημος βωμός, αφιερωμένος στό Δία, πού ήταν κι αυτός ένα από τά έφτά θαύματα του κόσμου.

Η πόλη είχε καί άλλα σπουδαία οικοδομήματα καί μία βιβλιοθήκη μέ 200.000 τόμους, γραμμένους πάνω σέ κατεργασμένο δέρμα, τήν περίφημη περιγραμνή.

Καί οι παλιές πόλεις τής Ελλάδας τί είχαν απογίνει; Είχαν πέσει όλες σέ παρακμή. Η Άθήνα είχε χάσει τήν παλιά της δύναμη. Μόνο τά γράμματα έξακολουθοῦσε νά καλλιεργεί καί διατηρούσε τέσσερις μεγάλες σχολές, πού σήμερα θά τίς λέγαμε πανεπιστήμια.

Κι όμως αυτή ή παρακμή δέν έμπόδισε τούς Έλληνες

νά συνεχίσουν τίς διαφωνίες γιά τά πρωτεΐα καί τούς ἐμφύλιους πολέμους.

Ἔτσι ἐξαντλημένη ἡ Ἑλλάδα, δέν μπόρεσε νά ἀντισταθεῖ στούς Ρωμαίους, πού ἤρθαν ἀπό τήν Ἰταλία νά τήν κυριέψουν.

Τό 146 π.Χ. ἕνας Ρωμαῖος ὑπάτος (ἀνώτατος στρατηγός) ὁ Μόμμιος, νίκησε τούς Ἕλληνες κοντά στόν Ἴσθμό καί κατάστρεψε ἐντελῶς τήν Κόρινθο. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε ρωμαϊκή ἐπαρχία καί πῆρε τό ὄνομα Ἀχαΐα. Τήν ἴδια τύχη εἶχαν ἀργότερα καί τά βασίλεια τῶν διαδόχων. Ἦταν ἡ σειρά τῶν Ρωμαίων νά κυριαρχήσουν στόν κόσμο.

Νά θυμᾶσαι:

Ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας, ὁ Φίλιππος ὁ Β΄, βλέποντας τήν ἀδυναμία τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, θέλησε νά γίνε κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδας.

Στήν Ἀθήνα, ἕνας σπουδαῖος ρήτορας, ὁ Δημοσθένης, ξεσήκωσε τούς Ἀθηναίους ἐναντίον του.

Στή Χαιρώνεια τῆς Βοιωτίας ὁ Φίλιππος νίκησε τόν ἐνωμένο στρατό τῶν Ἀθηναίων καί τῶν Θηβαίων (338 π.Χ.).

Στόν Ἴσθμό τῆς Κορίνθου οἱ ἐλληνικές πόλεις, ἐκτός ἀπό τή Σπάρτη, ἀνακήρυσαν τό Φίλιππο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδας καί ἀρχιστράτηγο τῆς ἐκστρατείας, πού θά ἄρχιζε ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Μετά τό θάνατο τοῦ Φιλίππου, βασιλιάς τῆς Μακεδονίας ἐγίνε ὁ γιός του Ἀλέξανδρος τό 336 π.Χ.

Ἀφοῦ ταχτοποιήσε τίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τοῦ κράτους του, ξεκίνησε τό 334 π.Χ. μέ στρατό νά διαλύσει τό περσικό κράτος.

Στήν Ἀσία οἱ σπουδαιότερες νίκες του ἦταν στό Γρανικό ποταμό (334 π.Χ.), στήν Ἴσσο (333 π.Χ.) καί στό Ἄρδηλα (331 π.Χ.).

Μέσα σέ δέκα χρόνια κατόρθωσε νά γίνει κύριος τοῦ περσικοῦ κράτους καί νά φτάσει νικητής ὡς τόν Ἰνδό ποταμό.

Ὁ Ἀλέξανδρος πέθανε στή Βαβυλώνα τό 323 π.Χ. ἀπό ὑψηλό πυρετό.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλέξανδρου, ὕστερα ἀπό πολλούς ἀγῶνες, χώρισαν τό κράτος του σέ τέσσερα σπουδαῖα βασίλεια.

Σ' αὐτά τά βασίλεια, γιά πολλά χρόνια, καλλιιεργήθηκαν τά γράμματα, οἱ ἐπιστήμες καί οἱ τέχνες.

Ἡ ἐλληνική γλώσσα κυριάρχησε στήν Ἀσία καί στήν Ἀφρική κι ὁ ἐλληνικός πολιτισμός ἐγινε γνωστός στήν Ἀνατολή.

Οἱ πόλεις στήν Ἑλλάδα συνέχισαν τούς ἐμφύλιους πολέμους ὡς τό 146 π.Χ. κι ἐξαντλημένες δέν μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν στούς Ρωμαίους. Τό 146 π.Χ. ἡ Ἑλλάδα ἐγινε ρωμαϊκή ἐπαρχία.

Ἐρωτήσεις - Ἐργασίες

1. Πότε:

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐγινε βασιλιάς; .....

Ξεκίνησε γιά τήν Ἀσία; .....

Νίκησε στό Γρανικό; .....

Στήν Ἴσσο; .....

Στά Ἄρθηλα;.....

Ἄρχισε τὴν ἐκστρατεία στὶς Ἰνδίες;.....

Ἐεκίνησε γιὰ τὸ γυρισμό;.....

Ἐφτασε στὰ Σοῦσα;.....

Πέθανε στὴ Βαβυλώνα;.....

2. Ὁ Ἀλέξανδρος γεννήθηκε τὸ 356 π.Χ. Ἐζησε ... χρόνια καὶ βασίλευσε ... χρόνια.
3. Ποιό πράγμα σοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου;
4. Παρατήρησε προσεχτικὰ στὸ χάρτη τὴν πορεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἄν ἔχεις κέφι καὶ ἰκανότητες, ἀναπαράστησέ τὴν σ' ἓνα λευκὸ χαρτί «Μπριστόλ». Πάτησε τὴ διαδρομὴ μὲ κόκκινο χρωμα καὶ τίς πόλεις ἀπ' ὅπου πέρασε νὰ τίς σημειώσεις μ' ἓνα μεγάλο μαῦρο κύκλο.

ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ ΕΠΑΝΩ ΣΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΕΣ

1. Ἀπάντησε στις ἐρωτήσεις:

- α) Γιατί ἔγιναν οἱ περσικοὶ πόλεμοι (Ποιά ἦταν ἡ ἀληθινή αἰτία καὶ ποιά ἡ ἀφορμή;) Ποιό ἦταν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν περσικῶν πολέμων;
- β) Τί καταλαβαίνεις ὅταν ἀκοῦς « ὁ χρυσὸς αἰώνας τοῦ Περικλῆ »; Πῶς ἦταν ὁργανωμένη ἡ Ἀθήνα στὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ;
- γ) Πῶς ἄρχισε ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος; Ποιό τὸ τέλος του; Ποιοὶ ἔγιναν ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοὺς Ἀθηναίους;
- δ) Ποιό ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Φιλίππου; Πῶς ὁργάνωσε τὸ μακεδονικὸ στρατό;
- ε) Σέ ποιές μάχες νίκησε ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς Πέρσες; Ποιό ἦταν τὸ ὄνειρό του; Γιατί ἡ ἱστορία τὸν ὀνόμασε « Μέγα »;
- στ) Ποιά χρόνια ὀνομάζουμε ἑλληνιστικά χρόνια; Τί ἔγινε τότε;

Κάμε μιά ἀπὸ τίς παρακάτω ἐργασίες :

2. Ζωγράφισε:

- α) Μιά σκηνή ἀπὸ τὴν καθημερινή ζωὴ τῶν Ἀθηναίων.
- β) Ἐνα ἰσόγειο ἀθηναϊκὸ σπίτι μὲ τὴν ἐσωτερικὴ αὐλὴ.
- γ) Ἐνα ἀγγεῖο.
- δ) Ἐνα Μακεδόνα πολεμιστὴ μὲ τὴ σάρισα.

3. Σχεδίασε:

Τὸ χάριτη τῆς Ἑλλάδας.

Γράφει ἐπάνω τὰ ὀνόματα τοῦ Μαραθῶνα, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμίνας, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Θήβας, τῶν Λεῦκτρων, τῆς Μαντίνειας, τῆς Πέλλας, τῆς Χαιρώνειας.

**Μπορεῖς νά θυμᾶσαι μερικὲς χρονολογίες,
πού διάβασες σ' αὐτό τό βιβλίο :**

2.000	π.Χ.	Οἱ Ἀχαιοὶ κατεβαίνουν στὴν Ἑλλάδα.
1.450	π.Χ.	Καταστροφή τῆς Κνωσοῦ.
1.200	π.Χ.	Τρωικός πόλεμος.
1.100	π.Χ.	Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων.
776	π.Χ.	Οἱ πρῶτοι Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.
594	π.Χ.	Ὁ Σόλωνας γράφει νόμους γιὰ τοὺς Ἀθηναίους.
560	π.Χ.	Ὁ Πεισίστρατος γίνεται τύραννος τῶν Ἀθηναίων.
508	π.Χ.	Ὁ Κλεισθένης φέρνει τὴ Δημοκρατία στὴν Ἀθήνα.
499	π.Χ.	Ἴωνική ἐπανάσταση.
490	π.Χ.	Μάχη τοῦ Μαραθῶνα.
480	π.Χ.	Μάχη στὶς Θερμοπύλες – Ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.
479	π.Χ.	Μάχη στὶς Πλαταιές.
449-429	π.Χ.	Ὁ Περικλῆς κυβερνᾷ τὴν Ἀθήνα.
431-404	π.Χ.	Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
371	π.Χ.	Μάχη στὰ Λεῦκτρα.
362	π.Χ.	Μάχη στὴ Μαντίνεια – Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδα.
338	π.Χ.	Μάχη τῆς Χαιρώνειας.
336	π.Χ.	Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται βασιλιάς.
323	π.Χ.	Θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
146	π.Χ.	Ἡ Ἑλλάδα ὑποδουλώνεται στοὺς Ρωμαίους.

Νά και μερικά σπουδαία πρόσωπα :

- Όμηρος :** Ποιητής τῆς Ἰλιάδας καί τῆς Ὀδύσσειας. Γεννήθηκε στήν Ἴωνία γύρω στόν 8ο αἰώνα π.Χ.
- Λυκούργος :** Ὁ μυθικός νομοθέτης τῶν Σπαρτιατῶν.
- Σόλωνας :** Ἐνας ἀπό τούς ἑφτά σοφούς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Νομοθέτης τῶν Ἀθηναίων. Ἐξῆσε τήν ἀρχή τοῦ 6ου αἰώνα π.Χ.
- Πεισίστρατος :** Ἐξῆσε τόν 6ο αἰώνα π.Χ. Ἐγινε τύραννος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλά κυβέρνησε δίκαια.
- Κλεισθένης :** Ἐξῆσε τέλος τοῦ 6ου αἰώνα π.Χ. Αὐτός πρῶτος ἔκαμε τό πολίτευμα τῆς Ἀθήνας Δημοκρατία.
- Μιλτιάδης :** Ἀθηναῖος στρατηγός. Νικητής στή μάχη τοῦ Μαραθῶνα. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Θεμιστοκλῆς :** Ἀθηναῖος πολιτικός. Νικητής στή ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Ἀριστείδης :** Ἀθηναῖος πολιτικός γνωστός σάν «ὁ δίκαιος Ἀριστείδης». Πῆρε μέρος στούς περσικούς πολέμους. Ὁργάνωσε τήν ἀ' ἀθηναϊκή συμμαχία. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Κίμωνας :** Ἀθηναῖος πολιτικός καί στρατηγός, γιός τοῦ Μιλτιάδη. Νικητής στούς ἐπιθετικούς πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ἐξῆσε τόν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Περικλῆς :** Σπουδαῖος Ἀθηναῖος πολιτικός, ἀρχηγός

- του δημοκρατικοῦ κόμματος. Στά χρόνια του (5ος αἰώνας π.Χ.) ἡ Ἀθήνα γνώρισε τὴν πιό μεγάλη της δόξα.
- Φειδίας :** Περίφημος Ἀθηναῖος γλύπτης. Μέ τὴν ἐπί-
βλεψη καὶ καθοδήγησή του χτίστηκαν τὰ
λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῆς Ἀκροπόλεως.
Ἔζησε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Αἰσχύλος :** }
Σοφοκλῆς : } Τρεῖς σπουδαῖοι τραγικοί ποιητὲς τοῦ 5ου
Εὐριπίδης : } αἰώνα π.Χ.
- Ἀριστοφάνης :** Μεγάλος Ἀθηναῖος κωμωδιογράφος. Ἔζη-
σε τὸν 5ο αἰώνα π.Χ.
- Σωκράτης :** }
Πλάτωνας : } Μεγάλοι σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος (5ος καὶ
Ἀριστοτέλης : } 4ος αἰώνας π.Χ.).
- Ἐπαμεινώνδας :** } Θηβαῖοι πολιτικοὶ καὶ στρατηγοί. Δόξασαν
Πελοπίδας : } τὴν πατρίδα τους, τὴ Θήβα. Ἔζησαν τὸν
4ο αἰώνα π.Χ.
- Φίλιππος Β΄** της Μακεδονίας : Βασιλιάς τῆς Μακεδονίας. Μεγάλωσε τὸ
κράτος του καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ἑλλάδας.
Ἔζησε τὸν 4ο αἰώνα π.Χ.
- Μέγας Ἀλέξαν-
δρος :** Γιὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ μεγαλύτερος κατα-
χτητὴς τῆς ἀρχαιότητος. Κατάχτησε τὸ
περσικὸ κράτος καὶ ἔφτασε ὡς τὸν Ἰνδὸ πο-
ταμό. Ἔζησε τὸν 4ο αἰώνα π.Χ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Χρονολογία – Πηγές της 'Ιστορίας	7
Προϊστορικά χρόνια	13
Κρήτες: Οί πρώτοι ναυτικοί	21
'Η ἀρχή τῆς 'Ιστορίας μας	29
Οί ἑλληνικές ἀποικίες	41
Σπάρτη – "Ένα στρατιωτικό κράτος	49
'Η 'Αθήνα	59
'Η θρησκευτική ζωή τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων	69
Οί περσικοί πόλεμοι	87
'Η ἡγεμονία τῶν 'Αθηνῶν	115
'Ο πελοποννησιακός πόλεμος	137
'Η ἡγεμονία τῆς Σπάρτης	143
'Η ἡγεμονία τῶν Θηβῶν	146
'Η ἡγεμονία τῆς Μακεδονίας	153
'Ο 'Αλέξανδρος καταχτᾶ τὴν 'Ασία	157
	179

του δημοκρατικού κόμματος. Στα χρόνια
τον (5ος αιώνας π.Χ.) η Αθήνα γνώρισε
την πιο μεγάλη της δόξα.

Φειδίας :

Περίφημος Αθηναίος γλύπτης. Μέ την επί-
δραση και καθοδήγησή του χτίστηκαν τά-
λαμπρά σικοδομήματα της Ακροπόλεως.
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αισχύλος :

Σοφοκλής :

Ευριπίδης :

Τρεις αποστάσι τραγωδικοί ποιητές του 5ου
Χρονολογία - Πηγές της ιστορίας

Αριστοφάνης :

Κριτές :

Μεγάλος Αθηναίος κωμικομοχωγράφος. Έξι
Κριτές: Οι πρώτοι ναυτικοί

Σοφοκλής :

Πλάτων :

Αριστοτέλης :

μας ραφής της ιστορίας μας
Μεγάλοι σοφοί της αρχαιότητας (5ος αιώνας π.Χ.)
Ελληνικές αποικίες
Ένα στρατιωτικό κράτος - Ένα στρατιωτικό κράτος

Ευριπίδης :

Ελληνισμός :

Η Αθήνα
Η Βορκευτική των αρχαίων Ελλήνων
Οι περσικοί πόλεμοι

82

83

84

85

86

87

88

024000019751

ΕΚΔΟΣΗ Γ' 1977 (II) - ΑΝΤΙΤ. 200.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 2794/10.2.77

ΕΚΤΥΠΩΣΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΑΦΟΙ ΡΟΗ Ε.Π.Ε.

